O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
INV.№

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ • Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2003-yil, 5-dekabr • № 49 (3725)

8 ДЕКАБР — ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯСИ ҚАБУЛ ҚИЛИНГАН КУН

ИНСОНГА ЭҲТИРОМ

Ахлоқий фазилатлар одамнинг ниятида акс этади, дейди донишмандлар. Ҳамма нарса инсоннинг ниятига боғлиқ. Аждодларимиз ҳамиша ўзларининг пок ниятлари асосини инсонни улуғлаш, унинг учун фаровон ҳаёт яратишда деб билганлар. "Мен шундай давлат яратдимки,— дейди соҳибқирон Амир Темур, — бир бола бошига бир тобоқ тилла билан йўлга чиқса, кун чиқардан кунботаргача бир тангаси йўқолмас". Аждодларимиз инсонга ана шундай эҳтиром кўрсатиб, буюк эҳтиромга сазовор бўлганлар.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ила саҳифасини очган ҳар бир инсон унинг муқаддимаси йўқибоқ, бу қонунлар шодаси энг эзгу ният ва инсонларга бўлган эҳтиром мажмуаси эканлигини англайди.

Негаки, айнан мана шу муқаддимада давлатимиз, халқимизнинг бош мақсади, ниятлари моҳияти акс этган. Ўтган йилларга назар ташлайдиган бўлсак, Ўзбекистонда Президент бошчилигида ташланган ҳар бир қадам, ҳар бир қабул қилинган қарор давлат мустақиллиги ғояларига нечоғлик мос бўлганлигининг гувоҳи бўламиз. Юзлаб замонавий академик лицейлар, касб-ҳунар коллежлари, институт ва университетлар ташкил қилиниб, уларнинг ҳар жиҳатдан энг замонавий жиҳозлар билан таъминланаётганини кўрамиз. Конституцияда белгиланган ёш авлодга масъуллик шу эмасми? Фуқароларимизнинг муносиб ҳаёт кечиришлари учун барча соҳаларда улкан бунёдкорлик ишлари амалга оширилаётганлиги, тинчлик ва тотувлик, давлатимиз хавфсизлигининг таъминлаш йўлида енгил бўлмаган синовлардан ўтиб, тинчлигимизнинг таъминланганлигини кўрамиз. Ва бугунги кунга келиб сиёсий, иқтисодий, ижтимоий, маънавий, маърифий, қўйингки, барча соҳада айнан қомусимизда кўзда тутилган йўллардан борилганлиги гувоҳи бўламиз.

Айни шу маънода Конституция қабул қилинган кунни нима учун байрам қиламиз, деган саволга аниқ жавоб топгандай бўламиз. Негаки, Конституция моддаларида баён этилган ҳуқуқ ва эркинликлар, бурч ва мажбуриятларнинг ҳаётимизда амалга ошишини кўриш, инсон қадр-қимматига муносабатни ҳис қилиш, фаровонлик йўлидаги муваффақиятлар, ҳаммаси-ҳаммаси бизнинг қувончимизга арзигулик неъматлардир.

Ҳар йили Мустақиллик байрами арафасида меҳнатлари эътироф этилиб, юксак мукофотларга сазовор бўлган юртдошларимизга ушбу мукофотлар айнан Конституция қабул қилинган кун арафасида топширилишида ҳам катта маъно бор. Негаки, ватандошларимиз эришган ютуқлар, муваффақиятлар айнан ана шу бош қомусимиз берган ҳуқуқ ва эркинликнинг мевасидир. Конституциямиз оламнинг гултожи бўлган инсонни, унинг ҳуқуқларини кафолатлайди. Унга инсонга хос бурч ва масъулиятлар юклайди.

Мустақиллигимизнинг 12 йиллиги арафасида мамлакатимиз ривожига қўшган муносиб ҳиссаси, маънавий-маърифий соҳадаги хизматлари учун бир гуруҳ ижодкорлар ҳам Ватанимизнинг юксак мукофотларига сазовор бўлдилар. Таниқли ёзувчи Тўлепберган Қаипбергенов — Ўзбекистон Қаҳрамони унвони билан тақдирланди. Мархум устозларимиз Шуҳрат, Асқад Мухторлар "Буюк хизматлари учун" ордени билан тақдирландилар. Тўлан Низом, Ҳабиб Саъдулла, Абдуғафур Расулов, Энахон Сиддиқова, Ўткир Раҳмат, Мурод Ҳидир каби шоир ва ёзувчилар, журналистлар "Ўзбекистонда хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси","Ўзбекистонда хизмат кўрсатган журналист" унвонлари, "Меҳнат шуҳрати", "Эл-юрт ҳурмати","Дўстлик" орденларига сазовор бўлдилар.

Агар кузатган бўлсангиз, бу ижодкорлар ҳам айни мана шу улуғ ниятлар йўлидаги дадил изланишлари туфайли эъзоз топдилар.

Назаримда бу йилги байрамни янада ўзгачароқ кайфиятда кутиб олаяпмиз, десак асло муболаға бўлмас. Негаки, Юртбошимизнинг айнан мана шу эъзозли байрам арафасида Бухорода бўлиши, у ерда улуғ аллома Абдулхолиқ Ғиждувонийнинг 900 йиллиги катта тантана қилиниши, қолаверса кўҳна ва навқирон Хоразм вилоятига Жалолиддин Мангуберди ордени, ҳар соҳада ташаббус ва изланиш билан мактаб яратиб, қатор муваффақиятларга эришаётган Андижон вилоятига буюк соҳибқирон Амир Темур орденининг топширилиши, ана шу анжуманларда элимиз, фарзандларимиз билан мамлакатимиз раҳбарининг самимий мулоқотларини барчамиз телевизор экранлари орқали ҳайрат ва қувонч ичра кузатдик. Президент кўҳна цивилизация бешикларидан бўлган, дунёга "Авесто" каби нодир китобни, Ал-Хоразмий, Абу Райҳон Беруний, Жалодиддин Мангуберди, Нажмиддин Кубро, Маҳмуд Замаҳшарий, Паҳлавон Маҳмуд, Огаҳий каби кўплаб машҳур алломаларни берган, мустақиллик йилларида аждодларимизнинг тарихий ва маънавий анъаналарини давом эттириб, вилоятни юксалиш йўлига олиб чиққан хоразмликларнинг меҳнат машаққатларини юксак эътироф этди.

Президентимиз Андижонда бўлганларида "Бизнинг кўҳна ва шонли тарихимиздан маълумки, улуғ Амир Темур бобомиз азму шижоат соҳиби бўлиб, мард ва жасур, тадбирли инсонларни ҳамиша юксак қадрлаган, шундай одамларга суяниб иш тутган. Соҳибқирон ҳазратлари орзу қилган ана шу хислат ва фазилатлар бугунги кунда юртимизда, жумладан Андижон элининг табиатида тобора кучайиб бормоқда, десам, ўйлайманки, ҳақ гапни айтган бўламан", дедилар.

Юртбошимизнинг бу сўзларини бежиз келтирмадик. Бухоро, Хоразм, Андижон сафарлари мақсад-моҳиятига назар ташласак айнан тараққиёт, бунёдкорлик, фаровонлик йўлида меҳнат қилаётган инсонлар меҳнатини қадрлаш, эъзозлаш ана шу муддао эканлигига амин бўламиз. Инсонни улуғлаган, эъзозлаган давлат, жамиятнинг равнақ топади. Инсон эъзозланадиган давлатдагина тинчлик-тотувлик, барқарорлик бўлади.

Агар эътибор берган бўлсангиз йилдан-йилга мамлакатимиз обод бўлгани сари Конституция байрамининг ҳам қадр-қиммати янада ортиб бормоқда. Ҳуқуқ ва бурчларимизни теранроқ англаганимиз сайин олдимиз интилишимиз. Бурчимиз меҳнатга, масъулликка ундайди. Масъуллик — жавобгарлик. Жавобгарлик эса — бунёдкорлик, фаровонликдир. Буларнинг ҳаммаси замирида инсон, унинг эркинлиги, ҳақ-ҳуқуқлари мужассам. Айни ана шу ҳуқуқлар бизни инсон сифатида ўз салоҳиятимизни дунёга намоён этишга, ўз келажагимизни яратишга ундайди. Шу маънода Конституциямиз инсонга эҳтиром қомусидир.

Минҳожиддин МИРЗО

ДЕМОКРАТИЯ САБОҒИ

"Конституция" лотинча сўз бўлиб, луғавий маъноси "тузилма", "тузук" демакдир. Давлатни тузуклар асосида бошқариш, фуқаролар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш, умуман олганда, давлат ва фуқаро манфаатларини мувофиқлаштириш русуми қадим-қадимдан маълум. Хусусан, Соҳибқирон Амир Темур саъй-ҳаракати ила шакллантирилган ва кўп подшоҳлар учун дастуриламал саналган "Темур тузуклари" қонунчилигимизнинг дастлабки намуналаридан бири эди.

Буюк мутафаккир Абу Наср Форобийнинг бир ҳикматли ибораси бор: "Бошқарув ҳам қонунларнинг сонига ва қадриятига боғлиқ. Яхши бошқарув — яхши қонунларга боғлиқ, ёмон бошқарув — ёмон қонунларга, етук бошқарув — етук қонунларга боғлиқ". Бинобарин, давлат бошқарувида, мамлакат ободонлигию фуқаро шодлигида мукаммал қонунларнинг ўрни беқиёс.

Одамзод нафас олар экан, табиийки, ҳавонинг нақадар зарурлигини, ҳаво тансиқ неъмат эканлигини теран ҳис қилолмайди. Аммо унинг нафас олиши чеклаб қўйилса, ҳаётига хавф туғилса, ҳаво моҳиятини юрак-юракдан англаб етади. Қонунлар ҳам шундай. Ҳақиқатга, адолатга зид ҳолатлар юзага келган чоғда биз яхши қонунлар соясида паноҳ топамиз. Алҳол, Конституцияни билмоқ, маънисига етмоқ шу жиҳатдан ҳар бир фуқаро учун ҳам қарз, ҳам фарздир.

Мамлакатимизда кўпдан-кўп байрамлар нишонланади. Ана шу байрамларнинг энг нуфузлиси мустақил давлатимиз Конституцияси қабул қилинган кун — 8 декабр. Худди шу куни демократия тамал тоши қўйилган, десак, муболаға бўлмас. Негаки, Ўзбекистон Конституциясида дунёнинг демократик давлатлари тажрибалари уйғунлаштирилган. Мазкур Конституция умумхалқ муҳокамасига қўйилган вақтда етук ҳуқуқшунослар кўригидан ўтказилган. Халқимиз фикри пухта ўрганилган ва умумхалқ овози ила амалиётга жорий этилган. Бу мустақил Ўзбекистон учун оламшумул воқеа эди.

Юртбошимиз таъкидлаганларидай "Адолат ва ҳақиқат ғояси ижтимоий ҳаётимизнинг барча соҳаларини қамраб олмоғи даркор. Адолат ва ҳақиқат ғояси қонунчилик фаолиятимизнинг замини, бош йўналиши бўлмоғи шарт. Давлатчилик ва фуқаролик муносабатлари, меҳнат ва уй-жой, нафақа ва солиқ, табиатни муҳофаза қилиш ва жиноятчиликка қарши курашиш масалалари, қўйингки, ҳаётимизнинг ҳамма жабҳалари ана шу заминга таяниши зарур". Дарҳақиқат, мустақиллик шароитида демократия тамойилларини адолат тузуклари белгилаб беради.

Соҳибқирон бобомиз Амир Темур "Куч адолатда" деганлар. Мухтасаргина шаклда айтилган бу ҳикмат замирида олам-олам маъно яширин. Зотан, адолат ҳукмрон бўлган давлат ҳеч қачон таназзулга юз тутмайди. Чунончи, одамзод очликка бир неча кунлар чидамоғи мумкин, бироқ икки-уч сония ичида юз берган адолатсизлик унинг руҳи равонини остин-устун қилиб юборади. Бинобарин, ҳақиқат ҳар қандай неъматдан улуғроқдир.

Президентимиз ҳуқуқ-тартибот органлари, фуқароларнинг ўзлари Конституцияни ҳурмат қилиб, ҳар бир моддасини назардан қочирмаган чоғдагина адолат қарор топади, деб таъкидлайдилар. Зотан, оддий фаррошдан тортиб, юксак мартабали кишиларгача қонун олдида тенгдирлар. Ўз амалидан фойдаланиб, кибр-ҳавога берилиш, бошқаларнинг ҳақ-ҳуқуқларини топтаб ташлашга зинҳор йўл қўйилмайди.

Буюк аждодларимиз мамлакатда адолат мутлоқ ҳукм суришини, халқ тинчу осуда яшашини орзу қилиб ўтганлар. Зотан, Ҳазрат Навоий ибораси билан айтганда, ҳирсу ҳавас хирмони барбод бўлмагунча эл шод бўлмас, мамлакат обод бўлмас. Мозий подшоҳлари ҳою ҳавасга берилиб эл тинчини бузганлари тарихдан маълум. Айни кунда эса бутун дунёда ҳуқуқий давлатчиликни қарор топтиришга интилишлар бўй кўрсатмоқдаки, бу мағзи пуч аъмол эмас. Мазкур ҳолат инсон ақли-шуури нақадар юксак поғонага кўтарилаётганидан далолат беради.

Инсон ҳуқуқлари масаласи — шу куннинг долзарб мавзуси. Ҳақгўйлик, адолатпешалик миллатни дунёга танитиши шу важдан табиий ҳол. Демакки, демократия барқарорлиги жамики саодатли воқеликка эшик очишдаги бош омил. Худди шу нуқтаи назардан қаралганда, Конституциямиз демократия сабоғи бўлишга ҳақли. Ҳа, биз улуғ йўл сари илк қадам ташладик. Зотан, жамиятнинг бош китобига банд-ма-банд амал қилиш, уни дастуриламал ўрнида кўриш фазилатлари бизни ёруғ келажакка етаклаб бориши муқаррардир.

Бахром РЎЗИМУҲАММАД

ОИЛА ВАТАНДЕК МУҚАДДАС

Дунёдаги умумбашарий ўзгаришлар, хусусан, сиёсий эътиқодларнинг кўпқутбли моҳият касб этаётганлиги, маънавият ва ахлоқий тарбияда индивидуализмнинг кучайиши ҳаётимизнинг барча жабҳаларида, ва айниқса, оила муҳитида яққол намоён бўлаётир. Дарҳақиқат, оила барча ислоҳотлар, ўзгаришлар, таназзул ва тараққиётларнинг ибтидоси ва интиҳоси ҳисобланади.

Шу боисдан ҳам Президентимиз Ўзбекистон Конституциясининг беш йиллигига бағишланган тантанали мажлисда сўзлаган нутқида: "Оилага эътиборимизни тубдан ўзгартириш, оилаларни аввало ижтимоий жиҳатдан ҳимоялаш, эъзозлаш, қўллаб-қувватлаш — бугунги кунимиз учун ва эртанги истиқболимиз учун нақадар муҳим ва долзарб эканлигини яхши тушунишимиз ва англашимиз даркор", — дея алоҳида қайд этгани бежиз эмас.

Оила омилининг мустаҳкамланиши, бир томондан, оилага давлат ва жамият эътиборининг кучайишига боғлиқ бўлса, иккинчи жиҳатдан, оиланинг субъектив, яъни ички имкониятларини тўлароқ юзага чиқазиш билан боғлиқдир. Оиланинг ички имкониятлари деганда, оила таркиби, оила аъзоларининг ижтимоий мўлжаллари, ўз олдиларига қўяётган мақсадлари, фарзандлар тарбияси, таълим, шахснинг индивидуал тараққиёти, ахлоқий тарбия, меҳр-муҳаббат омилларининг оила муҳитида амал қилиши тушунилади.

ЮНИСЕФ томонидан ўрганилган маълумотларга кўра, Ўзбекистон аҳолисининг ярмидан кўпроғи, яъни 11 миллионини 18 ёшгача бўлганлар ташкил этиб, ҳар бир оила боқувчиси ўзи билан ўртача 5,2 кишини боқиш масъулиятини зиммасига олиб яшайди. Таққослаш учун мамлакатимизга аҳоли нуфузи бўйича бирмунча яқинроқ бўлган Руминия ёки Польшани мисол қилиб олсак, бу давлатларда ҳар бир боқувчи зиммасига 0,5 болани камолга етказиш тўғри келмоқда. Польшанинг 35 миллион аҳолисидан 22 миллиони, Руминиянинг 23 миллион аҳолисидан 16 миллиони моддий ёки номоддий ишлаб чиқариш соҳаларида машғул бўлса, Ўзбекистоннинг 25 миллион аҳолисидан салкам 5 миллиони ишлаб чиқариш, бошқарув, тижорат, маориф, тиббиёт сингари соҳаларда фаолият юритмоқда. Табиийки, бундай ҳолат вақтинча муайян иқтисодий қийинчиликлар туғдирса-да, ҳар ўтган йил моддий ва номоддий ишлаб чиқаришга миллионлаб янги ишчи кучларининг қўшилиб боришига ва пировард натижада мамлакатимизнинг умумий салоҳияти даражасининг узлуксиз равишда ошувига олиб келади.

Давоми иккинчи бетда.

Ўзбекистон — суянч тоғим, байрамларинг муборак,
Шодлик билан ўтаётган кунларингдан айланай.
Бугун яна завққа тўлиб кўксимда ёнар юрак —
Минбарингдан сўз айтмоққа навбат кутиб шайланай.

Бизни агар асрамаса Яратганнинг паноҳи,
Қайда эди бу иқболу қайда эди бу даврон.
Бизни қўллаб турмасайди буюкларнинг арвоҳи,
Бундай улуғ байрамларни кўрар эдик қай-қачон.

Минг бор шукр, муродига етган озод жонлармиз,
Энди сенга эртанги кун камолингдан айтайму?!
Бир-бирига меҳрибону ўз-ўзига хонлармиз,
Жаҳонга юз очаётган жамолингдан айтайму?!

СУЯНЧ ТОҒИМ

Она-юртим, айтайинму бахтимиз Қомусидан,
У мақтаниб, мақтанмасам эркимизнинг қалқони.
Ўзбек элим кечмас сира сен учун номусидан,
Сенга фарзанд бўлганларнинг дунёда йўқ армони!

Битта куйчи шоир бўлиб ярасам кор-ҳолингга,
Оқлармидим бир кун берган беминнат нон-тузингни.
Кўз тегмасин дейман асло мангу Истиқлолингга,
Ўзбекистон — суянч тоғим, қўлла мендай қизингни!

Гулчеҳра ХЎЖАНОВА

ЮЗ ОҲАНГЛИ БИР ҚЎШИҚ

«Ўзбекистон — умумий уйимиз» республика дўстлик ва маданият фестивали мадҳидек янгради

Ўтган шанба ва якшанба кунлари жаҳон санъати гўё Тошкентдаги Ўзбекистон давлат консерваторияси ва «Туркистон» саройи саҳналарига кўчгандек ҳис этилди. Бу муҳташам масканларда ижро этилган ўзбек мумтоз ва замонавий ашула, куй, рақслари, украин, болгар, қозоқ, озарбойжан, рус, грузин, корейс, яҳудий, қирғиз, туркман, яна неча

ўнлаб миллат санъати намуналари камалак жилоларидек ранг-баранг ва ёрқин товланиб, диёримизда қарор топган дўстлик ва биродарликнинг, ўзбекларга хос тантилик ва бағрикенгликнинг юз оҳангини қамраб олган яхлит қўшиқдек садо берди.

Юз марта эшитгандан бир марта кўрган афзал, деган нақлни Маданият ишлари вазирлиги ва Республика байналмилал маркази томонидан илк бор ташкил этилган мазкур «Ўзбекистон — умумий уйимиз» дўстлик ва маданият фестивалига қиёс қилиш ўринлидир. Зеро, Ўзбекистон давлат консерваторияси катта концерт залида ўтказилган фестивалнинг якунловчи босқичида олти соат давомида ижро этилган етмишга яқин куй ва қўшиқлар, рақслар, лапарлар, айтишувларнинг ҳаммасини таърифлаб чиқиш учун газетанинг нафақат бир саҳифаси, балки бир неча сони ҳам камлик қилади.

Давоми олтинчи бетда.

ТАВАЛЛО ВА МИЛЛИЙ УЙҒОНИШ

Ватан ва миллат равнақи! Ўтган аср аввалида яшаб фаолият кўрсатган жадидларимиз ўз ҳаётларини шу йўлга тикдилар. Бунинг учун таълим тизимини ислоҳ қилиш заруратини англаб, замонавий мактаблар ташкил этдилар. Бу мактаблар учун ўзлари дарсликлар ёзиб, ўзлари дарс бердилар. Хайрия жамғармалари ташкил этиб, ўз маблағлари ҳисобига миллат ёшларини тараққий этган хорижий мамлакатларга ўқишга юбордилар. Миллий матбуотга ва театрга асос солдилар. Улардан миллатни уйғотишда минбар сифатида фойдаландилар. Ижодий фаолиятларини ҳам шу йўлга сафарбар этдилар. Шоир Тавалло бу ҳаракатнинг олдинги сафларида борган зиёлилардан.

Шу йил 3 декабр куни Ўзбекистон Миллий университетида бўлиб ўтган илмий анжуман Тўлаган Хўжамёров Тавалло таваллудининг 120 йиллигига бағишланди. Анжуманни университет ректори академик Т.Н. Долимов кириш сўзи билан очди. У ўз сўзида XX аср бошидаги миллий уйғониш ҳаракати ва унда Тавалло ижодининг аҳамиятига алоҳида урғу берди.

Шундан кейин профессорлар Б.Қосимов "Тавалло — уйғониш шоири", Н. Каримов "Давлат архивларида Тавалло тақдирига оид материаллар", М. Худойқулов "Тавалло ҳажвиёти", доцент Н. Жабборов "Тавалло — публицист" мавзуларида маърузалар қилдилар. Шоир ҳаётига оид ҳикоя муаллифи олим ва адиб А. Ҳайитметов, Алишер Навоий номидаги Миллий кутубхона "Нодир китоблар" бўлими мудири Р. Файзуллаев Тавалло ҳақидаги хотираларини сўзлаб бердилар. Талабалар шоирнинг Ватан ва миллатга муҳаббат руҳи билан суғорилган шеърларидан намуналар ўқидилар.

Анжуман Ўзбекистон Миллий университети ва "Шаҳидлар хотираси" хайрия жамғармаси томонидан ташкил этилди.

Абдукаюм МУҲАММАДИЕВ,
ЎзМУ ўқитувчиси

ДЎСТЛИК ОҲАНГЛАРИ

Кеча пойтахтимиздаги Алишер Навоий номидаги давлат академик Катта театрида ўзбек-корейс санъаткорлари ҳамкорлигида концерт намойиш этилди. Концертнинг биринчи қисмида "Кармен"(Ж.Бизе), "Тоска" (Ж.Пуччини) "Бал-маскарад", "Травиата" (Ж. Верди), "Лючие де Ламмермур" (Г.Доницетти) операларидан увертюра ва ариялар, неополитанча қўшиқ корейс ва ўзбек хонандалари ижросида янгради. Иккинчи бўлимда мухлисларга ҳар икки халқнинг куй-қўшиқлари ва рақслари тақдим этилди.

— Умид қиламанки, — деди Корея ва Ўзбекистон маданияти ҳамда санъати соҳасида ўзаро ҳамкорлик ассоциацияси президенти Хан Менг Хи, — бугунги Ўзбекистон ва Корея Республикаларининг мусиқий дўстлик кечаси икки давлат халқлари ўртасидаги биродарлик ва маданий алоқаларнинг бундан буён янада мустаҳкамланишига хизмат қилади. Бастакорлар уюшмаси раиси Рустам Абдуллаев тадбир ҳақида шундай деди:

— Ўзаро мусиқий-ижодий алоқаларимиз фақат ўзбек ва корейс халқларининг маънавий бойишларига хизмат қилиб қолмасдан, ўтмиш ва бугуннинг қадриятларини янада чуқурроқ англашимизга, жаҳон маданиятининг олижаноб ғояларини XXI аср ҳаётига тадбиқ этишимизга хизмат қилади.

Санъаткорлар Самарқанддаги Ҳ.Олимжон номидаги театрда ҳам концерт берадилар, пойтахтимиздаги Ҳамза номидаги мусиқа билим юртида "мастер — класс" машғулотларида қатнашадилар.

УЛУҒ ШАРАФ

Андижон вилоятига Амир Темур орденининг топширилиши муносабати билан

Аллоҳ назар қилган кўҳна Андижон,
Ғурур даврининг саҳни Андижон,
Бу кун юзинг ёруғ, Она Андижон,
Амир Темур руҳи қўллаган диёр!

Улуғсан, замонлар силсиласида,
Жаҳонгирлар қони туғён наслида,
Истиқлол чўққисин забти қасдида
Не зотларин қурбон айлаган диёр...

Суюксан, шоҳ — шоир Бобуринг суюк,
Шаҳид Моҳларойим жонисан — буюк,
Чўлпон кўзларидан севинч ёшинг тўк —
Улуғ султонини сийлаган диёр!

Сабрдан яратган Саидасини,
Даврлардан ёғар раҳмат таҳсини,
Мустақил ва эркин ҳурлик баҳсини
Муҳаммаджон бўлиб куйлаган диёр!

Бемашаққат толе кулмоғи душвор,
Эл ризқин бутлади сарбаланд сардор,
Келажакка зимдан боқар умидвор —
Ўзни қўйиб, бизни ўйлаган, диёр!

Темур бобом фахри муборак, сенга,
Порлоқ истиқболдан чин дарак сенга,
Не бахт, ҳавасдадир ер-фалак сенга —
Юртбошим туҳфасин йўллаган диёр!

Юксак эътибор бу, кутлуғ ташаккур,
Аҳли Андижондан улуғ ташаккур!
Падардек мўътабар бузург, ташаккур!
Ишончдан жаҳонга бўйлагай диёр,
Ватан ҳаққи, Сизни қўллагай диёр!

ХУРШИДА

ҲУРМАТЛИ МУШТАРИЙЛАР!

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати»га 2004 йил учун обуна давом этмоқда.

Обуначилар учун нашр кўрсаткичи — 222.

Обунани мамлакатимизнинг барча шаҳар, туман ва қишлоқларидаги алоқа бўлимлари ҳамда матбуот тарқатиш тармоқларида расмийлаштиришингиз мумкин.

Севимли газетангизга обуна бўлишга шошилинг!

“Ўзбекистон Республикасида демократия умуминсоний принципларга асосланади, уларга кўра инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, шаъни, қадр-қиммати ва бошқа дахлсиз ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади”.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, 13-модда.

ОИЛА ВАТАНДЕК МУҚАДДАС

Боши биринчи бетда.

Мамлакатимизнинг эртанги порлоқ истиқболини таъминлашда бошқа ижтимоий институтлар билан бир қаторда оила омилига ҳам катта эътибор қаратилаётганлиги барча соҳаларда амалга оширилаётган ислоҳотларнинг сифат ва самарадорлик босқичига кирганлиги билан изоҳланади. Шундай экан, оила муҳитида мамлакатимизнинг умумий ривожланишидаги муносиб ҳисса қўша оладиган қобил шахсларни шакллантириш учун биринчи галда нималар қилишимиз лозим, қайси жиҳатларни ривож топтириш ва қайси жиҳатларни такомиллаштиришни жиддий эътиборда тутишимиз зарур? Даставвал ўсиб келаётган ёш авлод онги, шуури, маънавиятида Ватан туйғусини мустаҳкам қарор топтириш иши халқимиз учун муқаддас вазифа саналади. Юртбошимиз: “Қадим-қадимдан оила муқаддас Ватан саналган”, — деб айтгани бежиз эмас. Зеро, оилага садоқат, ота-онага оқибат, ака-укаларга меҳрли бўлиш Ватан туйғусининг дебочаларидир. Оилага самимий садоқат бўлмаган, фарзандлар олдида ота-она ҳурмати йўқ жойда эса, на қариндошларга, на маҳаллага ва на Ватанга муҳаббат таркиб топмайди. Шу боис ҳам, бу масаланинг ҳуқуқий асослари мамлакатимиз Бош Қомусининг 66-бандида “Вояга етган, меҳнатга лаёқатли фарзандлар ўз ота-оналари ҳақида ғамхўрлик қилишга мажбурдилар”, деб махсус қайд этилади. Бундай мазмундаги ҳуқуқий модда дунё конституцияларининг бирортасида ҳам алоҳида ажратиб кўрсатилмаган бўлиб, масаланинг бу тарзда қўйилиши Ўзбекистонда ота-она ва фарзанд муносабатлари умумдавлат даражасидаги фавқулодда муҳим масала эканлигидан далолатдир.

Президентимиз оила омилига, имкониятларига алоҳида тўхталиб: “Ватан туйғуси оилавий меҳрдан бошланади”, — деб таъкидлаган эди. Оилада Ватан тарбияси муҳим аҳамиятга эгадир. Ватанга бўлган меҳр даставвал ота-онага, ака-укаларга, яқин қариндошларга, қўшниларга бўлган муносабатдан бошланади. Бу борада халқаро миқёсда Хитой ва Америка тажрибаси эътиборга сазовор. Қадимги Хитой Ватан туйғусини ижтимоий-жўғрофий ва маънавий омиллар орқали шакллантиришга интилиб келган. Бунинг учун эса, Конфуцийнинг “Ватанни ўзликдан излаш” таълимотининг моҳияти турли омиллар, услуб ва шаклларда ҳар томонлама такомиллаштириб борилган.

Америка Қўшма Штатларида ҳам Ватан туйғусини шакллантириш масаласига катта эътибор бериб келинади. АҚШ мактабларида “ижтимоий тарбия” усули жуда машҳур бўлиб, инсон ҳаётининг бош ҳимоячилари сифатида Ота-Она, Президент ва Устознинг ҳар томонлама улуғланиши йўлга қўйилган. Ўқувчиларга ана шу уч омилни эъзозлаш орқали ўзликни топиш ва мақсадларга эришиш мумкинлиги доимий равишда уқдириб борилади.

Америкада жамият яхлитлиги ва бирдамлигига эришиш ҳам ўта муҳим ҳисобланади. Жамиятдаги яхлитлик эса, оиладаги тотувлик, ўқувчилар, ҳамкасблар, қўшнилар ўртасидаги аҳиллик ҳамда умумий ижтимоий мақсадлар йўлидаги бирдамлик, ягона эътиқод йўлида ҳаракатланишга тайёрликни ифодалайди. Америка жамиятига бошқа давлатлар фуқароларининг қўшилиб кетишлари учун ҳам ажнабийларнинг АҚШ давлат рамзларини тўлиқ ўзлаштиришлари, қонун томонидан ажратилган беш йиллик муддат мобайнида турмуш тарзига уйғунлашув дастурини бажаришлари талаб этилади.

Табиийки, мустақилликка эришилган сўнгги ўн икки йил янги қадриятларга ўтиш, ўзлаштириш ва бу қадриятлар асосида яшашдан иборат мураккаб жараёнларни бошдан кечириш даври бўлди. Биргина мадҳияни олайлик. Тарихий манбаларнинг гувоҳлик беришича кўра, мадҳиялар Ватан йўлида якка-ёлғиз жонини тикиб, қурбон бўлган фидойи қаҳрамонлар руҳига алқов, бағишлов, яна ҳам аниқроқ айтадиган бўлсак, тантанали марсиядир.

Америка оилаларида мадҳия ижро этилганда ҳамма ўрнидан туриб, қўлини кўксига қўйиб, ихлос билан жўр бўлишади. Биз ҳам Америка оилаларидаги каби мазкур қадриятларнинг шаклланиш ўчоқларини оилаларга кўчирсак, Ватан туйғусини самаралироқ шакллантириш имкониятлари кенгаяди.

Узоқ йиллар мобайнида амалга оширилган кузатишлар, халқимиз тарихининг таҳлили шундан гувоҳлик берадики, оилада ота-онанинг фарзандлар билан нечоғлик кўп вақт бирга бўлиши, ўзаро мулоқотлар, ўргатилган билим ва касб-корлар меҳр туйғусининг шунчалик мустаҳкамланишига олиб келади. Меҳр тарбияси ўзбек оилаларида турли даражада эканлиги ўтказилган социологик тадқиқотлар ҳамда кузатувлардан рўйи-рост кўринади. Республикамиз турли ҳудудларида истиқомат қилувчи зиёлиларнинг (муаллимлар, врачлар, муҳандислар, бошқарув тузилмалари вакиллари, олий маълумотли тижоратчилар) ўз фарзандлари билан бир кундаги мулоқотлари ҳажми бор-йўғи ўртача 10-15 дақиқа атрофида бўлиб қолаётгани ташвишли ҳолдир. Маълумки, ҳаётга эндигина кириб келаётган ўсмирда атроф-муҳит, одамларда юз бераётган ўзгаришлар борасида ҳар куни ўнлаб саволлар, жумбоқли ҳолатлар юзага келади. Ўсмир бундай саволларни вақт тақчиллиги сабабли ота-онага бера олмаганлиги ва малакали жавобга эга бўлмаганлигидан жумбоқларнинг ечимини тасодифий шахслардан, аксарият ҳолларда ўз тенгдошларидан излашга мажбурдирлар. Натижада кичик ёшдаги болалар, ўсмирлар ҳар томонлама тўғри, жамият ва шахс учун ижтимоий фойдали ва малакали жавобларга эга бўлмайдилар. Бунинг оқибатида эса ёшлар тарбияси муайян даражада издан чиқиб, умумий ахлоқ, миллий анъаналар руҳига зид бўлган ҳолатлар юзага келади.

Тарбия тизимида оила таркиби, туғилажак фарзандларнинг ёш жиҳатидан тафовутлари ҳам муҳим аҳамиятга эгадир. Кўп йиллик кузатишлар, ҳуқуқий идоралар ҳужжатлари, вояга етмаган ёшлар томонидан қилинган жиноий ҳатти-ҳаракатлар, тартиббузарлик ҳолатларининг асл сабабларини ўрганиш шундан гувоҳлик берадики, оила муҳитида тинчлик, тотувлик, ўзаро меҳрга чанқоқлик ота-оналарнинг ўзаро адовати, ака-укалар ўртасидаги меҳрсизлик туфайли аксарият ёшлар жиноят кўчасига кириб қолмоқдалар. Ака-укалар ўртасидаги меҳрсизлик даставвал ота-оналарнинг ўз фарзандларига эътибор бермасликлари, бу ишга жуда кам вақт ажратишлари билан изоҳланса, иккинчи томондан эса фарзандлар туғилишида улар ўртасидаги ёш фарқига халқимизнинг умуман аҳамият бермаслиги ҳам жиддий масаладир. Руҳиятшунослик илми нуқтаи назаридан ўтказилган тадқиқотлар натижаларига кўра, агар биринчи бола уч ёшга тўлганидан кейин иккинчи фарзанд туғилса, болалар ўртасида она ва отага эгалик қилиш, суюкли бўлиш каби ўзаро рақобат ҳолати таркиб топади. Агар туғиладиган болалар ўртасидаги фарқ 4-5 ёш бўлса, катта фарзанд томонидан ўз укасини ҳимоя қилиш руҳи шаклланиб, ота-онасидан укасини қизғанмаслик ҳолати таркиб топади. Бу билан эса, ака-укалар ўртасида жуда нозик бўлган меҳрнинг биологик омиллар орқали рахна топишининг олди олинади. Халқимизда унчалик эътибор берилмайдиган, аммо меҳр туйғусига рахна солувчи яна бир жиҳат — бу ака-укалар ўртасидаги ўзаро жанжаллар ҳодисасидир.

Ака ва ука ўртасидаги баҳслар агар фақат сўз талашлар, фикр-қарашлар тортишуви тарзида юз бериш билан чекланилса, меҳр туйғуси жиддий зарар кўрмайди. Мабодо, бу баҳс мушт тушириш даражасига етгудек бўлса, кичикларнинг катталарга бўлган укалик меҳр илдизига жиддий зарба берилади. Шу нарса эътиборга лойиқки, куч ишлатган томон меҳрини сақлаши мумкин бўлса-да, таёқ еган томон ўз акасига нисбатан меҳр туйғусини теран ҳис эта олмай қолади. Яқин қариндошлар, эр ва хотин ўртасидаги муносабатлар хусусида Қуръони каримда ҳам зикр этилиб, инсонни ўз яқинларига ва, айниқса, хотинларга зинҳор-базинҳор қўл кўтармаслик лозимлиги алоҳида қайд қилинган.

Бош Қомусимизда бу масала яна ҳам ойдинроқ тарзда ўз ифодасини топган. Хусусан, Қомусимизнинг “Шахсий, ҳуқуқ ва эркинликлар” бобининг 26-моддасида “ҳеч ким қийноққа солиниши, зўравонликка, шафқатсиз ёки инсон қадр-қимматини камситувчи бошқа тарздаги тазйиққа дучор этилиши мумкин эмас”, — деб махсус қайд этилиши фикримиз исботидир.

Тарихда улуғ ва қудратли салтанатларнинг асосан ички омилларга кўра, оталар ва болалар, акалар ва укалар ўртасидаги меҳрсизлик, ўзаро нифоқлар, якдиллик руҳининг сустлиги сабабли завол топганлигини биламиз. Таассуфки, айни шу сабабларга кўра қорахонийлар, хоразмшоҳлар, темурийлар давлатлари инқирозга юз тутган эди. Шунинг учун ҳам Юртбошимиз “Агар оила соғлом ва мустаҳкам бўлса, маҳалла тинч ва ҳамжиҳат бўлса, давлат осойишта ва барқарор бўлади”, — деб таъкидлаган эди.

Оила барқарорлиги ва Ватан салоҳиятини оширишда она омилининг ўрни беқиёсдир. Дарҳақиқат, она муқаддас ва чексиз эъзоз-эҳтиромга муносиб зотдир. Халқимиз онага бўлган чексиз ҳурмати, самимий муҳаббати борасида кўпгина халқларга намуна бўларли анъана ва одатлар, маросимлар тизимига эга. Оналаримиз фарзандни ҳаётга келтирганидан сўнг то ўз вафотига қадар фақат жигарбанди тақдирини ўйлаб, унга омонлик, тинчлик, ризқ-рўз, барака тилаб яшаб ўтади.

Аммо бугун шиддаткор замон учун фарзандларнинг фақат сон жиҳатдан кўп бўлиши, уларнинг соғ-омон юришини таъминлашнинг ўзигина етарли бўлмай қолди. Замона шу шиддаткор суръатларга хос ва мос юксак маърифатли, бунёдкор, тиниб-тинчимас авлодни камол топтиришни талаб этмоқда. Бу эса давлат ва жамият зиммасига, энг аввало, оилага, она омилига кўп нарсаларни боғлиқ қилиб қўймоқда. Онанинг мақсадлари, турмуш тарзи, ҳаёт мантиғи мазмунида давр руҳига мос тамойиллар, яъни фарзандларга таълим, тарбия беришни тубдан яхшилаш, уларга ёндашув услубларини ўзгартириш зарурлигини кун тартибига қўймоқда. Бу борада бугунги манзарани қуйидагича тавсифлаш мақсадга мувофиқдир.

КОНСТИТУЦИЯ ВА ОИЛА ТАРБИЯСИ

Биринчи. Фарзандларини аниқ мақсадларни кўзлаб, турли воситалар кўмагида ҳаётга фаол тайёрлавчилар тоифаси. Бу тоифага мансуб оилаларда она барча ўзгаришларнинг уйғунлаштирувчи ва йўналтирувчиси сифатида намоён бўлади. Фарзандлар ўз вақтида, аниқ белгиланган режа асосида мактабда ўқийдилар ёки университетларда танлаган ихтисосликларини пухта ўзлаштириш ишлари билан банд бўладилар. Режавий таълим қўшимча билим олишлар усули (репетиция, тўгараклар, уюшмалар) билан мунтазам равишда уйғунлаштирилади. Таълим олиш ҳолати ва мутахассисликни эгаллаш муаммолари оила муҳитида муҳокама этиб борилади, уйда дарс тайёрлаш қатъий тарзда мунтазам амалга оширилади. Урф-одат ва анъаналарга меъёр доирасида оқилона амал қилинади.

Иккинчи. Оила муҳитида тарбия, одоб-ахлоқ масалаларига таълим ишларидан кўра устунроқ аҳамият берувчилар тоифаси. Бундай тоифа вакиллари оилавий муҳитда тинчлик, осойишталик, ўзаро ҳурмат сақланиши, маҳалла-юртда мавқе-эътиборда бўлиш, анъана ва урф-одатларга қатъий амал қилиш, уйдаги гап кўчага чиқмаслигига жиддий аҳамият қаратиб яшайдилар. Бундай оилалар фарзандларнинг эртанги куни, уларни фаол ва бунёдкор шахс сифатида ҳаётга тайёрлашнинг аниқ режаларига эга бўлмасалар-да, ўз болаларини жамиятга безарар қилиб ўсишидан огоҳ бўлиб яшайдилар.

Учинчи. Оилада ота-она ва фарзандлар ўртасидаги муносабатларда маълум масофа мавжуд бўлган тоифа. Мазкур тоифага мансуб оилаларда ота ва она фарзандлари тарбияси ва таълим олиш савияси учун мактабларни масъул ва мажбур ҳисоблайдилар. Мактаблар ва бошқа таълим муассасалари билан ҳамкорлик қилмайдилар, ота-оналар мажлисларига келмайдилар. Фарзандларнинг ахлоқий ва маърифий ҳолатларини кузатиб бормайдилар. Бундай оилаларда ҳар ким асосан ўзи учун яшайди.

Республикамиздаги ҳуқуқ-тартибот идоралари маълумотларига кўра, вояга етмаган ёшлар ўртасидаги тартиббузарлик, жиноятчилик кўчасига кириб қолиш ҳолатларининг ўндан тўққиз қисми айни шундай тоифадаги оилалар муҳитида юзага чиқмоқда.

Мазкур таснифга кўра, биринчи тоифага мансуб оилалар миқдорининг бугунги кун талаблари даражасида фаол ортиб боришини таъминлаш ўта муҳимдир.

Оила муҳитида ота ва оналарнинг фарзандлар тақдири учун фавқулодда масъуллиги масаласи ривожланган барча мамлакатларда доимий равишда кун тартибида туради. Хусусан, Японияда ўтказилган тадқиқотларга кўра, ўзаро таниш аёлларнинг бир-бирлари билан учрашиб, ўтказадиган суҳбат, мулоқотлари мажмуида ўттиз фоизгача вақт ўз фарзандларининг ўқиш ва ишларидаги аҳволи, йигирма фоиз вақт шахсий такомиллашув, яъни ўзлаштирган янги касб-корлари, ўқиган китоблари, кўрган филмлари ҳақида ва фақат йигирма фоизгача вақт таниш-билишларнинг маиший ҳолати, кайфиятлари, соғлиги, турмуш ўртоғининг муаммоларини муҳокама қилишга сарфланар экан.

Таққослаш учун Ўзбекистон аёллари ўртасида Тошкент давлат Маданият институти социология кафедраси олимлари томонидан ўтказилган тадқиқотга кўра эса зиёли аёллар орасида 10 фоиз, тижоратчилар ўртасида 5-7 фоиз, қишлоқ аёллари орасида 3-5 фоизгина вақт фарзандларнинг таълим борасидаги ўзлаштиришлари аҳволига ажратилар экан. Айни чоғда, аёлларимиз суҳбатлари мажмуида 40-50 фоизгача вақт маиший ҳаёт ташвишлари, қўшнилар муаммолари, дугона ва таниш-билишлар тақдири сингари масалалар таҳлилига бағишланиши аниқланди.

Истиқлол шарофати билан мамлакатимизда оила институтига катта ижтимоий аҳамият бериб келинмоқда. Хусусан, 1998 йилнинг “Оила йили” деб эълон қилиниши мазкур масалага бевосита ва “Соғлом авлод”, “Оналар ва болалар”, “Обод маҳалла” йиллари мобайнида эса билвосита эътибор қаратиб келинмоқда. Айниқса, 2003 йилда мамлакатимиз маҳаллаларини иқтисодий, ташкилий ҳамда маънавий обод этиш муносабати билан оилаларни ижтимоий ҳимоялаш тизими янада такомиллашиб, инсон шаъни ва ғururига мувофиқлаштирилди, ўсиб келаётган авлод маънавияти ҳамда маърифий-интеллектуал камолотини таъминлашнинг ҳуқуқий, ташкилий-педагогик ҳамда ижтимоий жиҳатлари мустаҳкамланди.

Зеро, инсон ҳақ-ҳуқуқларини ҳурмат қилиш фуқаролик жамиятининг устувор тамойили ҳисобланади. Шу туфайли ҳам Бош Қомусимизнинг “Фуқаролик бурчлари” бобидаги 48-моддада: “Фуқаролар Конституция ва қонунларга риоя этишга, бошқа кишиларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари, шаъни ва қадр-қимматини ҳурмат қилишга мажбурдирлар”, — дея махсус таъкидланиши бежиз эмасдир.

Мансур БЕКМУРОДОВ,
социология фанлари доктори, профессор

ТАРИХ ВА ТАҚДИР

ОЛТИН ДАВР БЎСАҒАСИДА

Ўзбекистон ўзининг ақл-идрокли ва меҳнатсевар одамлари, нодир ва хилма-хил бойликлари, ажойиб боғлари, осмонўпар тоғлари, катта дарёлари, мусаффо ҳавоси ва зилол сувлари билан кўп жаҳонгиру ҳукмдорларнинг диққатини жалб қилган. Улар милоддан олдинги асрлардан бошлаб ўлкани эгаллаш учун кўп маротаба ҳаракат қилдилар. Бироқ ўшанда ҳам Ватан дарди билан яшаш, озодлик учун жонни тикиш ҳар бир кишининг муқаддас бурчи ҳисобланган. Халқ куч-қуввати ва топган-тутганини биринчи навбатда шаҳарларни баланд мудофаа деворлари билан ўраш ва қурол аслаҳаларни тайёрлашга сарфлаганлар. Катта-кичик шаҳарлар амалда ҳарбий қалъаларга айлантирилган. Эркак ёки аёл бўлишидан қатъи назар ҳар бир киши қиличбозликни, ўқёй отишни, найза санчиш ва чавандозликни ўрганиб, жанговарлигини ошириши лозим эди.

Қадимги юнон тарихчиси Клавдий Эланнинг ёзишича, Туркистонда кимки уйланмоқчи бўлса, қиз билан кураш тушиши шарт қилиб қўйилган. Мабодо курашда қиз ғалабага эришса, ўшанда йигит унинг асири ҳисобланган. Бордию йигит устун келса, қизга уйланиш ҳуқуқини олган. Бундай тартибни қўллашдан мақсад ёшларни жисмоний жиҳатдан чиниқтириш ва жанговарлигини оширишдан иборат эди, албатта.

Ҳатто аёллардан махсус ҳарбий қисмлар тузилиб, машҳур лашкарбошилар етишиб чиққан. Масалан, Спаретра исмли аёл 200 минг эркак ва 200 минг хотин-қиздан тузилган қўшин билан аҳмонийлар подшоси Кир II нинг аскарларини қириб ташлаб, эрини асирликдан озод қилган. Туркистондаги ҳукмдор аёллардан бири — Тўмарис бошчилигидаги қўшин ҳам Кир II нинг кўп минглик аскарларини енгиб, унинг ўзини асир туширган.

Тўмарис Кир II нинг калласини қон тўлдирилган мешга солиб: “Сен бутун умринг бўйи ҳеч қонга тўймадинг, мана энди ани тўйиб ич”, — деб хитоб қилган. Аҳмонийлар мағлубиятга учраб туришларига қарамай, ҳужумларини тўхтатмаган. Уларнинг подшоси Доро I бостириб кирганда, Широқ исмли отбоқар (қулоқ-бурни кесилган) унга шундай деган: “Ҳукмдоримиз кўриб турганингиздек, мени ноҳақ жазолади. Агар сизларни яқин йўлдин анинг устига бошлаб борсам, менинг ўчимни олиб берасизларми?..”

Доро I Широқнинг сўровини бажонидил инобатга олиб, унинг кетидан йўлга чиқди. Улар етти кун йўл босиб, сувсиз саҳрога келишади. Шу орада душман аскарларининг ўзлари билан олиб келган сув заҳиралари тугаган эди. Шунда Широқ бурни ва қулоғини ишонч қозониш учун ўзи кесганлигини айтиб, асл мақсади уларни ҳалок этиш бўлганлигини маълум қилади. Қаҳр-ғазабга тўлиб тошган Доро I уни тилка-пора қилиб ўлдиради. Бу воқеа ота-боболаримизнинг Ватанга содиқлигини англатувчи ёрқин далолатлардан биридир.

Кўп жанглардан сўнг аҳмонийлар Туркистонни бўйсиндирадилар.

Искандар Макдуний аҳмонийларни енгиб, ўлкага бостириб киради. Унга қарши халқ оммаси бош кўтариб, мардонавор жанг қилади. Айниқса, Спитамен бошчилигидаги озодлик кураши тарихда ўчмас из қолдирди. Пировардида, босқинчилар неча минглаб одамларни ўлдириб, ўз ҳукмронлигини ўрнатади.

Ота-боболаримиз халифалик, Чингизхон, чор ҳукумати ва шўро давлатининг тажовузи ва ҳукмронлигига қарши қаҳрамонларча жанг қилди. Бироқ улар ўлкани қўлга киритишга муваффақ бўлдилар.

Умумлаштирганда аҳмонийлар — 200, юнонликлар ва макдунийлар — 180, халифат — салкам 200, мўғуллар — 150, чор ҳукумати ва совет давлати — 130 йил ҳукмронлик қилдилар. Зикр қилинган рақамларни жамлаганда, 800 йилдан ошиб кетади. Мана шу кўп асрлик истибдод даврларида юз минглаб одамлар қирилди, беҳисоб бойликлар таланди. Шаҳар ва қишлоқлар вайронага айлантирилди. Айниқса, чор ҳукумати ва совет даврида кўпдан-кўп одамлар ўлдирилди, турли-туман бойликлар ташиб кетилди, адолатсизлик ва зулм авжига минди. Агар ўша даҳшатли фожиалар кечмаганда, бугунги Ўзбекистон нуфузи 100 милённи ташкил этган қудратли салтанат сифатида намоён бўларди.

* * *

Ота-боболаримиз босқинчиларнинг тажовузи ва ҳукмронлигига қарши қаттиқ кураш олиб бордилар. Аммо маҳаллий юқори табақа вакилларининг орасидаги чиқишмовчиликлар, тахт учун олиб борилган курашлар ва Ватан хоинларининг қилмишлари мамлакат мудофаа қувватини заифлаштириб юборган. Булардан ташқари, озодлик курашларига раҳбарлик қилишга қодир ақл-идрокли, жасоратли ва халқпарвар буюк давлат арбобининг бўлмаганлиги ҳам босқинчиларга жуда қўл келган.

Тарихдан маълумки, буюк давлат арбоблари дунёга юз йилларда бир маротаба келган. Масалан, улар кейинги минг йилдан ортиқ даврда фақат бир неча боргина сиёсий майдонда кўриндилар. Шу жумладан, Исмоил Сомоний 900 йилда халифатни, Амир Темур 1370 йилда мўғулларнинг ҳукмронлигини ағдариб, мустақилликни ўрнатдилар. Тарих чархпалаги яна бир айланиб, Ўзбекистон рўшнолик кўрди: XX аср поёнида мустақиллик ва озодлик тикланди.

Хўш, бу истиқлолнинг ўзига хос фазилатлари нималардан иборат?

Ўтмишдаги зафар қозонишлар қонли жанглар ва катта талофатлар эвазига эгалланган. Ўшандан кейин ҳам урушлар давом этган. Аммо 1991 йилда Ўзбекистон мустақиллиги жангсиз қўлга киритилди. Бу осонлик билан фавқулодда амалга оширилган воқеа эмас эди, албатта. Ҳеч кимга сир эмаски, қизил салтанатнинг тиш-тирноғигача қуролланган қудратли кучлари ашаддий мустамлакачилик сиёсатига қалқон бўлиб турарди. Бундай вазиятда мустақилликни сақлаб қолиш осон кечмасди. Шу боис Юртбошимиз зимдан ва ошкора қаршиликларни бартараф қилиш учун курашиб, дадиллик билан мустақилликни таъминловчи чораларни кўрди. Хусусан, 1989 йил 21 октябрда ўзбек тилига давлат мақоми берилди. Шу йили федератив асосда Ўзбекистоннинг мустақиллигини таъминлаш, ижтимоий ва иқтисодий соҳада мустақил равишда иш юритиш тўғрисида қарор, 1990 йили эса Президентлик лавозимини таъсис этиш бўйича қонун, 1990 йил 20 июнда ерларни Республика ва халқ мулкига айлантириш тўғрисида қонун, 1990 йил июнда Ўзбекистонда мустақиллик декларацияси эълон қилинди. 1991 йил 14 июнда чиқарилган “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар” ҳақидаги қонун “динсиз жамият”га барҳам берди. 1991 йил 22 июнда саноат корхоналарини, ташкилотларни, муассасаларни Ўзбекистон ихтиёрига ўтказиш хусусидаги қонун қабул қилинди.

Хуллас, 1989-91 йилларда мустамлакачилик сиёсатини кўпоришга қаратилган кураш ва муҳим чоралар босқичма-босқич амалга ошириб борилди. Шу тариқа Юртбошимизнинг раҳбарлигида Ватан мустақиллиги тикланди. Шу даражада ўткир сиёсат юргизилдики, ҳокимият бамисоли шернинг оғзидан жангу жадалсиз ва қурбонларсиз тортиб олинди. Бунга эришиш — жасорат, мардлик ва маҳорат билан курашишни тақозо этар эди.

Юртбошимиз Ислом Каримов бошчилигида миллий давлат ва қўшин тузилиб, парламент, байроқ, мадҳия ва гербга эга бўлинди. Тарихда биринчи маротаба том маънодаги Конституция қабул қилинди. Халқ қуллик ва боқимандалик кайфиятидан қутилди. Сиёсий ва инсоний ҳуқуқлар берилди. Расмий ҳужжатлар, илмий асарларнинг ўзбек тилида ёзилаётганлиги ҳам муҳим тарихий воқеадир. Ўтмиш замонларда эса араб, сўнг форс тили давлат тили ҳисобланган. Кейин бу ўринни рус тили эгаллаган эди.

Ўтган даврларда мустақиллик тиклангандан кейин ҳукм сураётган тайёр сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий тузум ривожлантирилган эди, холос. Совет даврида у йўқ қилинган эди. Эндиликда хусусий мулкчиликка ва эркин бозорга асосланган тузум ҳаётга татбиқ этилди.

Саноат ва транспортдаги ўзгариш ва ютуқлар ҳам янгиликдир. Мустақиллик туфайли тарихда илк бор ўзбек ишчилари қатлами шаклланди. Бугун улар жамиятнинг салоҳиятли ва илғор кучлари сифатида муҳим ўрин эгалламоқда. Ички ва ташқи савдо тобора ўсиб бормоқда.

Ўтган замонларда ободончилик ва йўл қурилиш ишлари кўпроқ мамлакатнинг пойтахтларидагина олиб борилар, кўп шаҳар ва қишлоқлар ўз ҳолига ташлаб қўйилар эди. Энди эса ҳашаматли бино ва равон йўллар қурилиб, ободончилик ишлари кенг қулоч ёймоқда.

Тарихда илк марта маҳаллаларга давлат даражасида аҳамият берилиб, жамиятдаги мавқеи кўтариб қўйилди.

Мамлакатимизнинг олий ва ўрта ўқув юртларида, лицей ва коллежларда, мактабларда ўн минглаб ёшлар билим олмоқдалар. Дин ўз ҳақ-ҳуқуқига эга бўлди. Ислом университетининг ташкил топиши катта аҳамият касб этди. Фан ва маданият тобора ўсиб бормоқда. Шонли тарихимизда ўтган буюк шахсларнинг хотирасини абадийлаштириш ва меъморий ёдгорликларни таъмирлаш бўйича ҳам мисли кўрилмаган ишлар амалга ошмоқда. Умуман олганда, ҳаётнинг барча соҳалари кенг кўламда ўсмоқда.

Кўз ўнгимизда кечаётган мустақиллик даврининг асосий хусусияти шундан иборатки, сиёсий-маъмурий тузум демократик тартиб ва қоидаларни ўзида мужассамлаштириб, кишиларга озодлик, сўз ва виждон эркинлигини бахш этди. Ниҳоят халқ ўзининг ери, суви ва бойликлари ҳамда миллий даромадига ўзи эгалик қиладиган бўлди. Иқтисодий ислоҳотлар аллақачон ўз самарасини бера бошлади. Шахсий ташаббус ва манфаатларни таъминлашга кенг имкониятлар яратилди. Озодлик ва тараққиётга эришган ўзбек халқининг кўкрагига шамол ва елкасига офтоб тегди. Шу ўринда Юртбошимизнинг қуйидаги сўзларини келтириш айни муддаодир: “Халқимиз асрлар давомида орзиқиб кутган, не-не офат ва тўфонларни, синовларни бошидан кечириб, қанчадан-қанча қурбонлар эвазига қўлга киритган озод ва эркин ҳаётни, ўз қадри-қимматимиз, муқаддас динимиз, тилимиз ва қадриятимизни қайта тиклаб, амалда адолатли демократик давлат ва фуқаролик жамияти, эркин иқтисодиёт қуриш имконига эга бўлганимизни, халқаро майдонда Ўзбекистон деб аталмиш келажаги буюк давлатни барпо этишга муяссар бўлганимизни минг йиллик тарихимизда Оллоҳнинг ўзи берган улуғ неъмат, деб қабул қиламиз”.

Давлат бошқаруви ва умуман тузумнинг жаҳон андозаси даражасида шаклланиши ҳам тамомила янгиликдир.

Сўнгги 12 йил мобайнида Юртбошимиз томонидан изчиллик билан юргизилаётган ички ва ташқи сиёсат давр синовидан муваффақият билан ўтиб, ўзининг ҳаётийлиги, самарадорлиги ва афзаллигини тўла намойиш этди. Қисқа вақт ичида Ўзбекистон тараққиётга эришиши билан бир қаторда хорижий мамлакатлар орасида нуфузли ўринни эгаллади. Унинг байроғи жаҳон куррасида улуғвор ҳилпираб турибди. Ҳозирда Ўзбекистонни дунёда билмаган мамлакат қолмади. Бундай ҳолатни Ўзбекистон ўтмиш замонларда бошдан кечирмаган ва кўрмаган эди.

Мустақиллик тикланишининг ўзига хос хусусиятларидан яна бири шундаки, у ота-боболаримиз томонидан олиб борилган озодлик курашларининг мантиқий давоми сифатида гавдаланиб турибди. Шу боис ўзбек халқи 800 йилдан ортиқ даврдаги қирғин-баротларнинг, талон-тарож ва вайронагарчиликларнинг асрлар оша давом этган даҳшатли оқибатларидан тамомила қутулди.

Шундай экан, бугун Ўзбекистон олтин даврни бошидан кечираяпти, деб айта оламиз.

Табиийки, жамиятда ҳали ўз ечимини кутаётган қатор муаммо ва қийинчиликлар мавжуд. Бироқ улар аслида шўро давридаги қалбаки “социализм”нинг маҳсули ҳисобланиб, вақти соати келганда бартараф қилиниши аниқ. Шу боис, уларни рўкач қилиб, мустақиллик йилларидаги беқиёс катта ютуқларни менсимаслик адолатсизлик бўлар эди.

Ўзбекистон олтин даврга қадам ташлар экан, демак, келажакда унинг барқ уриб ривож топишига ишончимиз комил.

Ҳамид ЗИЁЕВ,
профессор

АКС-САДО

ЭРИШ ТУЮЛГАН РУСУМЛАР

“ЎзАС”нинг шу йил 19 сентябр сонида берилган “Ўпиб кўришиш — ҳурмат ифодасими?” мақоласини ўқидиму, мен анчадан буён ўйлаб юрган муаммо ёритилганини кўриб, хурсанд бўлдим. Муаллиф замондошларимизнинг ўзлари билиб-билмай, кўр-кўрона, намойишкорона ўпиб кўришишларига холисона муносабат билдирган.

Мен халқ таълими соҳасида ишлайман. Ўқувчи ёшлар билан турли учрашувлар, тадбирлар ўтказиб борамиз. Улар ҳаётини кузатганимда гувоҳи бўлдимки, мақолада келтирилганидек, мактабда ҳар куни учрашадиган ўқувчилар ҳам ҳар куни бир-бири билан ўпиб кўришишади. Ҳатто устозлар олдида ҳам ҳеч тортинмай чўпиллатиб ўпишишади. Устозлар ҳам бу анъанага кўникиб қолишгандай парво қилишмайди.

Бир куни метрода кетаётиб шундай воқеани кўрдиму, нафақат мен, ҳатто бу ҳолат кўпчиликнинг ғашига тегаётганини сездим. Метро вагонига “Чилонзор” бекатидан 8-10 нафар талаба йигит чиқиб, шовқин сола бошлади. Гўё улардан бошқа одам йўқдек. “Пахтакор” бекатига улардан уч-тўрттаси тушмоқчи бўлди ва ҳаммани туртиб-суртиб қолганлари билан икки мартадан ўпишиб, “эртагача” дея хайрлашишди. Ҳар куни учрашадиган ёш йигитларнинг ёқимсиз ўпишишларидан соғлом фикрлайдиган инсоннинг ғаши келиши турган гап. Бундай ёқимсиз одатлар қаердан чиқди, биз кимдан ўрганаяпмиз? Ўзбек йигитларининг назокатлилиги қаерда қолаяпти? Улар ҳадеб бир-бирига суйкалиб ўпишаверса, тийнатининг шаклланишига салбий таъсир кўрсатмайдими?

Яна бир ҳолат. Мактабнинг юқори синф ўқувчилари ва талабалар орасида синфдош ва босқичдош йигит-қизлар ҳам бир-бирлари билан ўпиб кўришишлари русум бўлибди. Буни қандай изоҳлаш мумкин? Қизиқ, ўзбекларда “онаси ўпмаган қиз” дея бериладиган таърифлар йўқ бўлиб кетдими? Бу ўпиб кўришишлар ўта замонавийлик белгиси бўлиб, буни тушунмаганлар “қолоқ” саналар эмиш. Ахир, ўзбекона одатларимизда шундай “замонавийлик”ни тушунмай қўллаш бир куни панд бериб қолиши мумкинлигини наҳотки сезмасак. Мен ўпиб кўришишга қарши эмасман. Фақат бу ҳақиқий соғинч, юракдан чиққан меҳр ифодаси сифатидигина бажарилса, ўз ўрнида бўлади, деб ўйлайман.

Мавлуда ТЎЛАЕВА

ШАХСИЙ МАСАЛА

Очиғини айтсам, ушбу мақолани ёзган муаллифга ҳам, уни босган таҳририятга ҳам эътирозим бор. Ахир, ёзса арзийдиган катта-катта ҳаётий мавзулар камми? Нега энди шахсий масала ва нозик инсоний муносабатлар овоза қилиниши керак? Хўш, ўпиб кўришиш ёки йиғлаб сўрашиш табиий ҳол эмасми?! Уни атайлаб ва мажбуран бажариш мумкин эмас. У — ихтиёрий.

Масалан, мен ҳамма танишларим ёки қариндош-уруғларим билан ўпишиб кўришмайман. Энг яқин бўлган, кўнглим тортган, жиддий сабаблар бундан мустасно. Мени ҳам ўзига яқин олган, қадрдон ёки яқин қариндошлар, невараларим ёки жиянларим ўпиб кўришишга ҳақли, деб ҳисоблайман.

Мақолада қайсидир миллатлар, халқлар мисол қилиб келтирилган. Агар биз уларнинг ҳар биридан ўрнак олсак, унда ўзлигимиз — ўзбеклигимиз қаерда қолиб кетади? Ахир, биз кеча пайдо бўлган миллат эмасмиз-ку? Бизларга, айниқса, қарияларга қандай саломлашиш бўйича маслаҳат бериш ўринлими? Қисқаси, кулишибми, ўпишибми ёки йиғлашибми сўрашиш ҳар кимнинг ўз шахсий иши. Ва унга аралашишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ. Энг муҳими — у самимий бўлса бас. Сохталикдан, сунъийликдан Худонинг ўзи асрасин.

Сизларга маслаҳатим шуки, кўча-кўйларда кишиларнинг ғашини келтираётган одатлар ҳақида мақолалар босинглар. Ахир, ёшларнинг кийиниши, ўзини тутиши, муомаласи, шармҳаёси тўғрисида қачон ёзасизлар?

Хадича ФАЙЗИЕВА,
Қибрай тумани, уй бекаси

ШОИР ТАВАЛЛО ТАВАЛЛУДИГА 120 ЙИЛ ТЎЛДИ

Бегали ҚОСИМОВ

ВАТАН ВА МИЛЛАТНИНГ ЎТЛИҒ КУЙЧИСИ

Шоир Таваллo — Тўлаган Хўжамёров XX аср бошида Тошкентда етишган, халқ ўртасида катта шуҳрат қозонган истеъдодлардан. Ойбек "Болалик"да шундай ёзган эди: "Айвонда мук тушиб, Таваллонинг шеърларини ўқишга киришаман. Ўқийман, диққат билан, берилиб, узоқ ўқийман... Шеърлар рангдор, жонли, тили ўзига хос, равон..."

Бўлажак шоир 1883 йили Кўкча даҳа Оби Назир маҳалласида ўзига тўқ Хўжамёр Жиянбоев оиласида дунёга келди. (Шоирнинг таржимаи ҳолини ёритишда унинг Республика МХХ архивида 32592-рақам остида сақланаётган "Тўлаган Хўжамёров иши" (119 саҳифа) материалларидан фойдаланилди — Б.Қ.) Эски мактабда савод чиқарди. "Бекларбеги" мадрасасида, рус-тузем мактабида ўқиди. 10-йиллардан вақтли матбуотда "Таваллo" тахаллуси билан шеър ва мақолалари босила бошлади.

1914 йил 30 августда Мунавварқори, Авлоний, М.Подшохўжаев, Ҳусанхўжа Дадахўжа ўғли (ёзувчи Саид Аҳмаднинг отаси), Саидабдулло Саидкарим ўғли Саидазимбоев, Комилбек Норбеков (жами 12 киши)лар билан биргаликда Тошкентда «Нашриёт» ширкатини тузиб, китоб чиқаришни йўлга қўядилар. 1915 йилда эса Авлонийлар ташаббуси билан тузилган "Турон" жамиятида фаолият кўрсата бошлайди.

Адибнинг "Жиноий иши"да сақланган "Меҳнат дафтарчаси"дан маълум бўлишича, у шу йиллари турли идораларда (ижроқўм, ревтрибунал, касаба уюшмаси, савдо, саноат-қурилиш соҳаларида) масъул лавозимларда ишлаган.

Суд-тергов қоидаларига кўра, айбланувчининг қилмишларигина эмас, ташқи кўриниши, ажратиб турадиган хусусиятлари ҳақида ҳам маълумотлар келтирилар эди. Таваллo "Жиноий иши"да ҳам шу хил маълумотлар учрайди. Чунончи, "Анкета маълумотлари"да ёзилишича, унинг «Ташқи кўриниши: ўрта бўй, бўйи 1 метру 56 см., кўзи — қўй кўз, сочи — қора». Дарвоқе, "айбланувчи"нинг яна бир жиҳати махсус таъкидланган: «керагича нотиқ».

1937 йил 14 августда Таваллo «аксилинқилобий» "Турон", "Шўройи ислом", "Иттиҳоди тараққий", "Миллий иттиҳод", "Миллий истиқлол" ташкилотларининг аъзоси", "Миллионернинг ўғли", "шеърларида миллатчилик ғояларини илгари сурган"ликда айбланиб, қамоққа олинади.

Бу пайтда оилада беш киши бўлган: ўзи — 54 ёшда, хотини Зуҳра Миёрова — 40 ёшда, ўғли Мақсуд Миёров — 16 ёшда, қизи Санобар Миёрова — 11 ёшда. 1913 йили туғилган Раҳбар исмли қизи 1936 йили турмушга чиққан бўлиб, Бухорода яшар эди.

Агентура материалларидан: "Т.Х. миллий республикани «мустамлака» деб айтди. Кўпчилик орасида "Ўзбек халқи ўзаро нифоқ ва қўрқоқлик орқасидан хор-зор, қизилларга тутқун бўлди. Сабр косаси бир кун тўлади ва халқ совет ҳукуматига қарши қўзғалишга мажбур бўлади. Агар мен инқилобнинг шундай кунларга олиб келишини билсам эди, бутун вужудим билан унга қарши курашар эдим", деди.

Тўлаган Хўжамёровнинг тергов ишлари тезлашиб кетди. Ўзбекистон ички ишлар халқ комиссари муовини Леонов имзолаган "Айблов хулосаси" 1937 йил 9 сентябрда 25 кунда тайёр бўлди. Унда Таваллонинг 1919 йилги Осипов қўзғолонида "қатнашгани"гача "тасдиқлатиб" олинди ва бир қатор "айб"лар билан учлик ҳукмига ҳавола этилди. Шу йилнинг 19 октябрида НКВД қошидаги учлик мажлисида Таваллo отиб ўлдиришга ҳукм қилинди. Ҳукм ўша йил 10 ноябрда ижро этилди.

Адабиётшуносликда унинг вафот йили 1939 деб кўрсатиб келинарди. Адиб 1968 йил 18 октябрда оқланди.

Таваллонинг Бухородаги қизи Расулова Раҳбарнинг ДХҚ идораларига 1968 йили ёзган хатлари мазмунидан англашилишича, бу пайтда, шоир оиласида ундан бошқа ҳеч ким қолмаган.

Таваллo асарларининг қайта нашри ва у ҳақдаги маълумотларнинг берилиши ҳам 1968 йилга тўғри келади. Марҳум М.Зокирий ва атоқли адабиётшунос-танқидчи О.Шарафиддиновлар ғайрат ва ташаббуси билан дунёга келган ва зарарли китоб сифатида дарҳол йиғиштириб олинган "Тирик сатрлар"даги шоир ижодидан намуналар бу борадаги дастлабки қадамлардан эди. Унинг ягона шеърий тўплами "Равнақ ул-ислом" алоҳида ҳолда 1993 йилдагина нашр қилинди.

Бугун бу номни фақат бизда эмас, четда ҳам биладилар. Германиядаги Бамберг университети туркология бўлимида 1997-1998 йилларда Таваллонинг "Равнақ ул-ислом"и бўйича ихтисослик курси ўқилгани маълум.

Таваллонинг ижодкор сифатида шаклланишида Тошкент адабий муҳитининг роли катта бўлди. Унга Юсуф Сарёмий устозлик қилди. 1916 йили "Равнақ ул-ислом" номи билан чоп этилган шеърий тўплами унинг ҳаётлик даврида босилган биттаю битта китобидир. Мақолалари тўпланган эмас. 20-йилларда "Муштум" ҳажвий журналининг фаолларидан эди. Мазкур журнал саҳифаларида "Мағзава" имзоси билан ўнлаб ҳажвий шеърлари чоп этилган, улар ҳам йиғилган, ўрганилган эмас.

Шоир ижодини баҳолашда асосий манба "Равнақ ул-ислом" бўлиб турибди. Тўплам ҳажман унча катта эмас, 70 тача шеър киритилган. Вазн ва оҳанг анъанавий — арузда. Бироқ мазмун тамом янги. Туркистонни қоплаган жаҳолат ва нодонлик, тутқунлик ва турғунлик ҳақида. Унинг ҳам бошқа ривожланган, тараққий топган миллатлар қаторида фаровон ва бахтли яшашга бўлган ҳаққи-ҳуқуқи тўғрисида.

Шоир, биринчи навбатда, замон ҳодисаларидан илҳом ва таъсир олади. Кўпгина шеърлари ҳаётдаги конкрет янгиликлар, ўзгаришлар ҳақида. Шунингдек, унинг сўнгги давр турк, татар, озарбайжон шоирларининг шеърлари билан ҳам яхши таниш эканлиги билинади. Чунончи, 1913 йили Абдулла Тўқай вафотидан қаттиқ қайғуради. Матбуотда чиқади. "Шеърларидан кўп баҳралар олғонлиғи"ни, турмуши ҳам Тўқайнинг "таржимаи ҳолига ниҳоятда ўхшаб кетганлиги"ни (у ҳам етим ўсган эди) ёзади. «Тотор қардошларимизнинг машҳур шоири марҳум Абдулла Афанди Тўқаевнинг шеърина тазмин» номи билан унинг "Жумла фикрим кеча-кундуз Сизга оид миллатим", — деб бошланадиган шеърига назирасини эълон қилади. Марҳум шоирнинг маслаку муддаосини, жумладан, миллат йўлида жонини фидо этмоқни ўзи учун муқаддас бурч ҳисоблайди.

"Миллат", "Миллият" тушунчаларига Авлоний ва Таваллоларга қадар шеъриятимизда бунчалик кўп эътибор берилган эмас эди. Хусусан, Таваллода ҳар бир шеър миллат, унинг шу кундаги аҳволи, жаҳон ҳамжамиятида тутган ўрни, тарихи ва тақдирига келиб боғланади. Шоир жаҳоннинг, чунончи Оврупо ва Америка халқларининг тараққиёт асридаги ҳаётига назар ташлайди. Бир томонда илм-фан, техника янгиликларини турмушга жорий этиб, оғирини енгил, ҳаётини фаровон қилаётган миллатлар, иккинчи томонда, аллақачон эскириб ишдан чиққан ишлаб чиқариш усули ва воситаларига маҳкам ёпишиб, шуни сўнгги мўъжизадек ушлаб олган Туркистон. Шоир ҳар иккисини муқояса қилади. Бу муқояса, ҳажвий мазмун ташийди, албатта.

Масалан, шундай шеърларидан бири "Ёвруполилар ҳунари бирлан бизларни(нг) ҳунарларимизнинг фарқи" деб сарлавҳаланган. Шеър бошдан-охиригача кесатиқ-қочириқлар, истеҳзо асосига қурилган. Шоир шеърни ҳатто ўз миллатига эмас, "Ёврупо аҳлига" мурожаат билан бошлайди. "Ёврупо аҳли"ни баҳсга, мубоҳасага чорлайди. Шу аснода "занбурак" — "сопқон", "афтомобил" — "хўқанд ароба", "айрипилон" — "варварак", "зобут" — "товар" — «бўйра-бордон» муқоясалари оддий мазах-кулгидан вазиятга фожиавий мазмун берувчи заҳарли истеҳзога айланади.

Мантиқан шундай хулоса чиқади: наҳотки бу ўша довруғи жаҳон Туркистон? Наҳотки бу шўринг қурғурлар дунёга қанчадан-қанча даҳоларни етказиб берган, Амир Темурдай жаҳоний зотлари билан ярим дунёга эгалик қилган, инсониятга инсонларча яшашни ўргатган, асрлар давомида куч-қудрат, ақл-шижоат тимсоли бўлиб келган юртнинг фарзандларидирлар? Аслида, шоир демоқчи бўлган гап ҳам шу.

Таваллo Ватан мавзуига алоҳида эътибор беради. Шеърларидан бири "Суюкли Ватан ҳақинда" деб аталган. Унинг шеърларида "Турон", "Туркистон" атамалари, табиийки, кўп учрайди:

Деюр астағфурулло, дафъатан шундоғму *Туронлиғ*...
(*"Уёнмаз эрса миллат"* шеъридан.)

Ёш-қари қадрини бил, *Турон* элин меҳмонидур...
(*"Мухаммаси Таваллo бар ғазали Мавлавий Юсуф Сарёмий"* шеъридан.)

Айни пайтда, Ватанни «Туркистон» шаклида англаш ҳам, табиийки, кўп учрайди:

Шунча Туркистон элинда нодон аҳли кўб вале,
Носиҳ ўлмаз эрсалар, ақли расолардин насуд?!
(*"Халқға фойдаси тегмаганлар ҳақинда"* шеъридан.)

Десам, дунёда биздек ортда қолғон борму миллатдан,
Бу Туркистон элидин тобмадим иқрор, йўх, йўх, йўх.
(*"Жаҳон айвонида..."* шеъридан.)

Шоир тарих ҳақида сўз очганда, яна бир калимани тилга олади. Бу — Мовароуннаҳр. Жумладан, "Суюкли Ватан ҳақинда" шеъри шундай сатрлар билан бошланади:

***Мовароуннаҳр*дур тарихда бизларга Ватан,**
Арзиғай бизлар санга хизматда бўлсак, жону тан

Бу жуғрофий атамалар бир-бирига яқин. Бири хиёл кенгроқ, бири торроқ, фарқи шунда, холос. Иккинчидан, дастлабки байтнинг ўзиданоқ унинг қадри-қимматы ҳақидаги гап ўртага тушади: "Арзиғай бизлар санга хизматда бўлсак, жону тан", — деб ёзади шоир ва "Ватан"га "жону тан"ни қофия қилади. Ватан қадри ҳақидаги бу таърифий фикр, мисрама-мисра, байтма-байт тараққий топиб боради ва ғазал мақтаида:

Кеч гуноҳини Таваллони, Ватан, эзгу Ватан.
Билди аслинг, қилди васфинг, бу ватандандур бадан, —

деб тугалланади. Бошқача айтганда, Ватан ва унинг сарҳадлари бизнинг баданимиз каби тану жонимизга туташдир. Ватанга дахл танга дахлдир, жонга дахлдир. У шу қадар тан билан жонга қўшилиб кетган. Учинчидан, Ватан ўлик жисм эмас, жонли тандир. Ва у ушбу тупроқда яшовчи ҳар бир ватандош тану жонига пайваста бўлмоғи лозим.

Нима учун шоир мақтаъда Ватандан гуноҳини кечмоқни сўрамоқда?! Матлаъда ҳар бир Ватан фарзандининг унинг олдидаги бурчини белгилаб берган эди. Сўнгида узр сўраяпти. Чунки шоир ўзини унга муносиб хизмат қила олмадим, деб ҳисоблайди. Унингча, биринчи вазифа миллатни уйғотмоқ эди, — у, иншоолло, уйғонди ("уйқудан бош кўтарди"). Навбатдаги иш миллатни тарбияламоқ ва унга юртнинг чинакам эгаси мақомини олиб бермоқ эди. "Зағон" ("қарғалар")ни хижолатга солиб, боғдан "жўнатиш" — мустамлакачилардан халос бўлмоқ эди. Афсуски, буларни амалга ошириб бўлмаётир. Шоир узрининг сабаби шунда. Лекин у мутлақо ишонади: "Бундоқча кунлар бор экан", дейдиган кунлар, албатта келади. Бу шоир тасаллисининг бош сабабидир.

Замонасининг жуда кўп шоирлари каби Таваллo шеърларида ҳам кенг ўринни Миллат ва Ватанга хизмат ҳисси ва шу муносабат билан ўз-ўзига ҳисоб эгаллайди. У бир шеърида **"ҳаволансин, ғизолансин, билинг, бу бир ҳумо, миллат!.."** деб ёзади. Ундаги мантиқ шундай: миллатнинг равнақи учун, биринчи навбатда, ақл ва ғайрат керак. Ғайрат эса иштиёқдан, меҳр-муҳаббатдан туғилади. Ақл ва ғайрат ишончни, ишонч ҳаракатни юзага келтиради. Миллат унга мансуб ҳар бир кишининг жони-жаҳони, бахти-саодати. Бинобарин, ҳумо қуши. У кўкларга парвоз этмоғи лозим. Бунинг учун унга руҳ керак, мадад керак.

Шоир шеърларидан бири "Ўз виждон-вужудима хитоб" деб номланган. Мухаммас шаклида ёзилган ушбу шеърнинг ҳар банди "Чиқ ичимдан, жоним эй, сан манга ҳамдамлашмасанг" сатри билан якунланади. Жонга хитоб ҳар банднинг якунловчиси бўлганлигидан унгача шоир ўз вужудининг ҳар бир аъзосига шарт қўйиб чиқади. Бу шартлар Ватан ва Миллат манфаати йўлидаги хизматга қаратилган. Чунончи, миллатга ёрдамлашмаган, унинг оғирини енгил қилмаган қўлнинг "пул тут"ишга ҳаққи йўқ, миллат ғамини емаган дил "хушнуд" бўлмаслиги керак. Бу ғамдан ёш тўкмаган кўзнинг очилмагани яхши. Миллатга суянчиқ бўла олмаган ақл ва фикрнинг боридан йўғи. Миллат ғамидан бошқа сўзни сўзлайдиган тил лол бўлгани маъқул ва ҳоказо.

Саккиз бандлик ушбу мухаммаснинг биринчи ва сўнгги бандларини келтирамиз:

Эй қўлум, пул тутма ҳеч, миллатга ёрдамлашмасанг,
Бўлма хушнуд, эй дилим, миллат ғамин ғамлашмасанг,
Равшан ўлма, эй кўзум, ёшинг тўкуб намлашмасанг,
Фикрим, очилма, агар шеъринг ёзиб, хамлашмасанг,
Чиқ ичимдан, жоним, эй, сан манга ҳамдамлашмасанг...

Дейдилар, бас қил, Таваллo, шеърлар манзур эмас,
Миллатинг маҳв ўлса, парво қилмаюрлар, ғам емас,
Бунларинг шўрбо-палов, норин ебон, чой ичса, бас,
Сўнгра икки елкасига тепсалар ҳам индамас,
Чиқ ичимдан, жоним, эй, сан манга ҳамдамлашмасанг.

Шеър бир қадар маҳзун оҳангда якунланмоқда. Бу — умидсизлик, нажотсизлик оҳанги. Асорат ва залолат ўз ишини қилган. Миллат аллақачон, Авлоний айтганидек, тирик мурда («мадфун зинда»)га айланган. Унинг қорин қайғусидан бошқа қайғуси йўқ. Шаън-шукуҳ, ор-номус, ўзликдан нишон қолган эмас. Шоир миллатининг очиқ кўзли фарзанди сифатида бундай фожиага чидай олмайди. Шеърни шеър қилган дард — шу.

Таваллo халқ ҳаётини рўй-рост кўрсатишда шеър, шоир зиммасига катта масъулият юклайди. Чунончи, "Қаламга хитоб" шеърида унинг "ҳасрату андуҳ"дан, "меҳнат"дан ёзишини", "тўғри ёз"ишини талаб қилади. Унингча, қаламнинг вазифаси виждонни уйғотмоқдир. Шоирлик — бир умр уйғоқ виждон билан яшамоқ. Шам мисоли ўзи ёниб, атрофни ёритмоқдир. Йўқ-йўқ, халқ, Ватан ҳаётидаги ҳар бир ташвишу қувончдан чақмоқдек чақилмоқ, момақалдироқдек борлиқни ларзага солмоқдир... Унинг биргина қуроли бор. У ҳам бўлса, ҳақ сўз. Ундан чекиниш қаламга ҳам, виждонга ҳам хиёнатдир.

Шеърият — бу кураш. Ўзининг омонат фароғати эмас, кўпнинг манфаати учун адолат ва адолатсизлик, яхшилик ва ёмонлик, эзгулик ва ёвузлик ўртасидаги кураш. Бас, шундай экан:

Кел Таваллo, бўл мусаввир, ол қаламни қўлға сан,
Чек фронтлар сувратин, кўрсун ҳама наққошлар.

Шоир "ҳақиқат сўз"ни, дилбанд диёри дардларини айтиш билан кифояланмайди. Уни тузатишга диққатни қаратади:

Камчиликни назму таҳрири Таваллo қилмасанг,
Кел бу кун манзур эмас, ёзма бўлак ашъор ҳеч!

"Томошабоғ хусусида" шеърида эса, ўзини миллатнинг "отхонасида хизмат эт"ишга, "миллатнинг шалтоғи"ни тозалашга сафарбар қилади. Бундай ҳол адабиётимизда илгари кўрилмаган.

Шоирнинг севимли мавзуларидан бири ҳуррият эди. У инсон эркини ҳар нарсадан устун қўйди. Унинг талқинидаги эркнинг маъноси ғоят кенг. Бу эрк сиёсий, иқтисодий мустақилликдан тортиб нафсга, ҳузур-ҳаловатга, қулликдан озод бўлишгача қамраб олди. У хотин-қизлар ҳурриятига кенг эътибор берди. Масалан, "Қариндош ва ҳамшираларимиз мазлума қизлар тилиндан" шеърида қизлар оталарига мурожаат қилишиб, уларни ҳам ўқитишни, уларга ҳам инсоний муносабатда бўлишни сўрайдилар. Шоирнинг бир қатор шеърлари давр янгиликлари, кундалик воқеалар ҳақида. Масалан, "Ойна" (муҳаррири Беҳбудий) журналининг (1913), "Садойи Туркистон" (муҳаррири Убайдуллохон Асатуллахўжаев) газетасининг (1914) чиқишлари Исмоилбек вафоти (1914), Қарс (Туркия)даги зилзила (1914), айниқса, Биринчи жаҳон уруши ва у билан боғлиқ ҳодисалар Таваллo диққатидан четда қолган эмас. Ўзбек театрининг майдонга келиш воқеаларига бағишланган бир эмас тўрт шеъри бор. Шулардан бири бевосита илк ўзбек театри томошаси 1914 йил 27 февралда Тошкентдаги «Колизей» театрида Авлоний труппаси томонидан Беҳбудийнинг "Падаркуш" драмаси қўйилишига бағишланган. Шунда машҳур маърифатчи Мунавварқори Абдурашидхонов театр ҳақида нутқ сўзлаган эди. Шеър ҳам шу воқеани ҳикоя қилишдан, "Чўқ мунаввар этди оламни Мунавварқоримиз", деб бошланар эди. Иккинчиси эса театрнинг аҳамиятини таъкидлаб кўрсатди. Шоир фикрича, ёшларнинг театр ўйнаши, миллатнинг ҳаёт асари кўринганидан — тириклигидан нишонадир, "тараққийнинг хабари"дир.

Шоир бармоқ вазнига 20-йилларда, ҳажвияларида мурожаат қилди ва ўзбек ҳажвий шеъриятининг эсда қоладиган намуналарини яратди. Бироқ совет даврида ёзилган шеърларини на ғоявий, на бадиий жиҳатдан 10-йиллардаги шеърларига қиёслаб бўлмайди. Улар енгил-елпи ёзилгандек, кўнгли тўлиб турган кишининг истеҳзосидек таассурот қолдиради.

Бунинг сабаби, бизнингча, иккита:

1. Ижтимоий. Шоир камбағалпарварлик шиорлари билан авом халқни ўзига оғдириб олган болшевиклар сиёсатининг ғайриахлоқий ва ғайриинсоний моҳиятини тобора англаб боради. Миллат ва Ватаннинг тубсиз гирдобга кетаётганидан, ҳалокатнинг муқаррарлигидан, нажотнинг йўқлигидан изтироб чекади. Шўро идораларида, ҳатто унинг ҳуқуқ-муҳофазасида ишлаётганидан қийналади. Кўнглини борлигича оча олмайди.

2. Шахсий. Гувоҳ М.Х.Ҳусанбоев маълумотига кўра, тахминан 1931 йили ўғли Маҳмуд вафот этади. Бу ҳол шоирга қаттиқ таъсир қилади, ичкиликка бериладии. Хуллас, Таваллo ҳаётининг сўнгги йигирма йили жуда кўп замондошлариники каби изтиробли, лекин деярли самарасиз кечди.

Таваллo адабиётимиз тарихида кўпроқ 10-йиллардаги миллатни эрк ва адолатга уйғотган жўшқин эҳтиросли шеърлари билан қолди. Бу шеърлар янги ўзбек шеъриятининг майдонга келишида муҳим бир босқич бўлиб тарихга кирди. Хусусан, Чўлпон шеъриятининг юзага чиқишида маънавий омиллардан бўлди. Ойбекнинг шоир шеърларини алоҳида бир самимият билан эсга олиши сабаби шунда.

Бугун унинг ҳаёти ва ижоди мутахассислар томонидан кенг кўламда ўрганилмоқда, ЎзМУ «Университет» нашриётида «Миллий уйғониш адабиёти манбалари», «Маънавият» нашриётида «Истиқлол қаҳрамонлари» рукнларида шоир асарларидан намуналар нашрга тайёрланмоқда.

Матёқуб Қўшжонов — педтехникум талабалигидан академикликкача бўлган сермашаққат илмий-ижодий йўлни босиб ўтган заҳматкаш олим. Унинг илмий фаолияти асосан XX аср ўзбек адабиёти тадқиқига бағишланган. Олим Ҳамза Ҳакимзода, Садриддин Айний, Абдулла Қодирий, Ойбек, Абдулла Қаҳҳор, Абдулла Орипов ҳақида йирик монографик тадқиқотлар яратган. 50га яқин китоб ва рисолалар, 500дан ортиқ мақолалар муаллифи.

Китобларидан 10 таси рус тилида. Улардан энг йириги "Щедрость таланта" (1980) деб номланади. Олимнинг тадқиқотлари кўпроқ бадиият таҳлилига бағишланган. Бадиият таҳлилини асосан асар матнидан келтириб чиқариш унинг услубидаги асосий фазилатлардан. Шунинг учун ҳам у ҳақли равишда "маҳоратшунос, матншунос олим" дея эътироф этилган.

Кейинги йилларда Матёқуб Қўшжонов бадиий ижод соҳасида ҳам самарали ижод қилмоқда. "Дагиш", "Алам" ёдномалари, эсселарини жамлаган "Дийдор" китоби бунинг далили.

Устоз олимнинг илмий раҳбарлигида 5 фан доктори, 14 фан номзоди етишиб чиққан. Улар устоз изидан бориб, адабиётшунослик ривожига муносиб ҳисса қўшишмоқда.

Ўзбекистон Республикаси фан арбоби Матёқуб Қўшжонов хизматлари ҳукуматимиз томонидан муносиб тақдирланган. У Ҳамза номидаги Давлат мукофоти, "Эл-юрт ҳурмати" ордени соҳиби.

Бу йил академик Матёқуб Қўшжонов 85 ёшга тўлди. Устоз олимни табаррук ёши билан муборакбод этамиз ва илмий-ижодий ишларида янада улкан зафарлар тилаймиз.

АДАБИЁТ ВА ИЛМ САРҲАДЛАРИДА

Айримларда мамлакатимиз тараққиёти бирмунча секин бораяпти, деган тасаввур бор. Бироқ, аслида, бугунги кунимизга чуқурроқ назар ташласак, умумҳаётимизда катта жонланишу янгиланишлар борлигига амин бўламиз. Бу фикримни адабиётимиз ва маърифатимиз сарҳадларига бир назар ташлаш орқали исботлашга ҳаракат қиламан.

Яқинда Комил Нуржон, Рўзимбой Ҳасанларнинг "Жайҳун мироби" номли китобчаси қўлимга тушиб қолди, қунт билан ўқиб чиқдим. Китоб марказида шўролар даврида тоталитар мафкура қурбони бўлган, Хоразм вилояти доирасида йирик сиймо ҳисобланган Муҳаммад ҳожи Аминаддин образи туради. Тўғриси, Хоразм элида шундай шахс ўтгани менда ғурур ҳиссини уйғотди. Бу улуғ сиймо 1873 йили рус истилочилари Хоразмга бостириб келган пайтлари дунёга келган экан. Муаллифлар бу воқеани қайд қилиш мақсадида генерал Кауфман қўшинлари билан Хоразм аскарлари орасида бўлиб ўтган жанглар тафсилотига эътиборни жалб қилади. Ўша йили туғилган бу чақалоқнинг ҳаёт йўли китоб марказида туради. Унинг ўсиб-улғайиши, мадраса таълимини олиши; кейин Тўрткўлда рус-тузем мактабида, кейин эса Франциядаги, ер-сув хўжаликлари коллежида ўқиши, чет тилларини ўрганиб, хорижий мамлакатларнинг хўжалик ишларини юритиш ва маданият соҳасидаги ютуқлари билан яқиндан танишиб, етук мутахассис сифатида она-юрт тараққиётига қўшган ҳиссаси батафсил тасвирланади. У Хива хонлиги даврида фаол шахслардан ҳисобланган отаси Аминаддин ўрнида Хонқа уездида ҳоким сифатида иш юритади. Октябр тўнтаришидан кейин эса шўролар сиёсатини бошқарадиган йирик шахслардан бири бўлиб қолади. У касб-кор жиҳатдан ер-сув ишларининг йирик мутахассиси, Хоразмнинг бош мироби эди. Бу сифатлари билан Муҳаммад ҳожи Аминаддин Хоразм эли ва Тошҳовуз вилоятини Амударё сув тошқинлари — Дагиш ўпирилишларидан сақлаб қолишда бош вазифани адо этади.

Афсуски, шўролар даврида йирик сиймолар фаолияти ҳаммага ёқавермасди. Тоталитар мафкура гурзиси доим бундай шахслар боши узра ўйнаб турарди. 30-йилларда ўзбек халқи бошига тушган йўқотишлар Муҳаммад ҳожи Аминаддинни ҳам четлаб ўтмади. У 1937 йили тоталитар мафкура қурбони бўлиб кетди.

Китобнинг бош фазилатларидан бири, унда Муҳаммад ҳожи Аминаддиннинг машаққатли ҳаёт йўли шунчаки қайд қилиб ўтилмайди, тарихий воқеаларга йўғрилган ҳолда тасвирланади. Чуқурроқ ўйлаб кўрсангиз, ҳажм жиҳатдан катта бўлмаган бу китобча бутун бир романга арзийдиган таассурот уйғотади.

Китобнинг бошқа бир муҳим фазилати, унинг матни бир шахс ҳаёти хусусидаги қайдлардангина иборат эмас. Муаллифлар анчагина бадиият бўёқларини ҳам ишга солишган. Шахс ҳаёти мантиқига монанд тўқималар ҳам ўрнида ишлатилган. Шулар туфайли китоб қизиқиш билан ўқилади.

Табиий, биз ирсиятчи эмасмиз. Бироқ яхшилар ва фаоллар шахсиятига хос хислатлар фарзандларга ўтишини ҳам инкор қила олмаймиз. Муҳаммад ҳожи Аминаддиннинг кейинги авлодлари унинг ўзига ўхшаган фаол шахслар бўлиб етишганлари бунинг далили. Улардан бири собиқ табобат вазири, эндиликда профессор Абдулла Худойберганов, яна бири туман ҳокими Неъматулла Худойберганов.

Яна бир ҳақиқат: "Жайҳун мироби"га ўхшаган китоблар яратилишини шўролар даврида тасаввур ҳам қила олмасдик. Бу тараққиёт ва янгиланиш аломати эмасмикин?!

Яқинда ёзувчи дўстларимдан бири "Буни ҳам кўриб қўйинг", деб қўлимга бир китоб тутқазди. Китоб 2003 йили Андижонда нашр қилинган бўлиб "Драматургия" деб аталар экан. Унинг муаллифи андижонлик ижодкор Олимжон Холдор. Китобдаги драмалар ичида "Миркомилбой" асари қизиқтирди мени. Қизиғи шундаки, драма мазмун жиҳатидан "Жайҳун мироби"га яқин. "Жайҳун мироби"да инқилобга қадар масъул ишларда ҳизмат қилиб, бор илми ва тажрибасини эл-юрт учун сарф қилган бир ўзбек зиёлиси образи яратилган бўлса, "Миркомилбой" драмасида инқилоб арафасида Андижонда яшаб, донғи кетган бой, унинг ўз сўзлари билан айтганда, "давр корчалони" образи яратилган. "Миркомилбой" оддийгина бойлардан эмас, мамлакатнинг сиёсий ҳаётида ҳам фаол иштирок этган шахслардан. 1916 йилги халқ ғалаёни, Дукчи эшон воқеаларида ва умуман мустамлакачилик сиёсатига қарши олиб борилган барча ҳаракатларда сезиларли ўрин эгаллаган тараққийпарвар давлатмандлардан. У бор кучи билан жадидчиликни қўллаб-қувватлаган, маърифатпарвар ёшларнинг камол топишига кўмаклашган.

Драмада Миркомилбойнинг ҳаёт йўли тўла акс этган. Миркомилбой инқилобдан аввалги Ўзбекистонда капиталистик муносабатнинг шакллана бориши, шу билан баробар, маърифатпарварлик ғояларининг муҳим ўзгаришларга йўл очишида фаол қатнашган шахс образидир. Бошқача айтганда, у Россия истибдодини ва унинг янги шаклларини ҳаётга жорий қилаётган, шўроча тартибларни инкор қилишдан қайтмайдиган сиймо.

Жанр эътибори билан асар фожеий драма. Унда танланган воқеалар драманинг ушбу асл мазмунига мос тушади. Бир томондан, ўша даврнинг йирик капиталистик мамлакати ҳисобланган Россия, ҳатто тараққиётни қиёмига етказган Оврупа ва Араб мамлакатларидаги йирик иқтисодий ва сиёсий корчалонлар билан беллаша оладиган, ўша даврда марказдан узоқ бўлган бир ҳудуд вакили Миркомилбой оддий бир терговчининг ҳийла-найранглари қурбони бўлиб кетади.

Андижонда саҳналаштирилган бу драма томошабинларда катта таассурот уйғотгани шубҳасиз.

Шу билан бирга, айрим жойларидаги публицистик оҳанг ҳаётнинг бевосита тасвирига тушмаётгандек кўринди менга. Булар ўрнига шекспирона ечим топилса, драманинг таъсир кучи яна ҳам ортар эди. Бундан қатъи назар шу мазмундаги драматик асарнинг яратилиши ва саҳнага қўйилиши адабиёт ва санъат учун янгилик.

Жавонимдаги янги китобларни кўздан кечирар эканман, "Феруз" деб аталган бир асарга кўзим тушди. Китоб муаллифлари — Давлатёр Раҳим ва Шихназар Матрасул. Бу китобда бадиийятдан кўра, тарихий воқеаларни қайд қилиш руҳи устувор.

Маълумки, мамлакатимиз тарихида муҳим бир анъана бор. Бу юртни бошқарган ҳукмдорларнинг аксарияти илм-фан, адабиёт ва санъат тараққиётига раҳнамолик қилибгина қолмай, ўзлари ҳам Улуғбек сингари илмнинг айрим соҳалари бўйича ихтиро ва кашфиётлар яратганлар. Айримлари Бобур, Ҳусайн Бойқаро, Амир Умархон сингари бадиий асар яратишга бел боғлаганлар. Хива хонларидан Абулғози Баҳодирхон бу анъанани давом эттирган. Шу хилда Муҳаммад Раҳим Феруз ўзидан бебаҳо адабий мерос қолдирган. Мазкур китобда Ферузнинг ёшлик чоғларидан то умрининг охиригача бошдан кечирган воқеалари силсиласи баён қилинади. Кўп ўринларда унинг маданият ва адабиёт тараққиётига қўшган ҳиссаси алоҳида муҳаббат билан тилга олинади. Китобнинг баъзи бобларида Феруз яратган бадиий асарлар таҳлил этилади.

Тарихчилар, адабиётчилар учун кейинги йилларда Феруз ва у яшаган давр адабиёти, шунингдек, тарихи ҳам бош мавзулардан бири бўлиб қолди. Комил Аваз сценарийси асосида Феруз ҳақида филм яратилди, драматик асар юзага келди.

Буларнинг ҳаммаси қувонарли. Чунки, шўролар даврида адабиёт ва санъатимизнинг муҳим бир қисмини ташкил қилган кўпгина шахсларнинг ижодий мероси тилга олинавермас, тилга олганлар тоталитар мафкура зарбига дучор бўларди. Бир воқеа эсимда:

50-йиллар охирида Хивага бордим. Ферuздан қолган ашёлар билан танишиш истаги туғилди менда. Аммо, ерли раҳбарлар бу истагимни қондириш иложини топиша олмади. Вилоят органларидан рухсат олишга тўғри келди. Махсус шахслар мени бошлаб Феруз яшаган жойга олиб боришди. Қўшқулф осиғлиқ кичик бир хонани очишди. Бу зах хонада Феруз оиласига тегишли ашёлар, жумладан, унинг расм ва партретлари қаровсиз ҳолда шунчаки ташлаб қўйилганига кўзим тушди. Кўрдиму ич-ичимдан ачиндим. Инсон зотининг қадрсизланиши намунаси эди бу. Эндиликда мустақилликка эришганимиздан кейин Феруз даври адабиёти ва санъатининг қайта тикланиши ҳаётимизда рўй бераётган улуғ ўзгаришларнинг бир кўриниши, деб ҳисоблаш керак.

Шогирдларимдан бири Қурбон Муҳаммад Ризо "Авесто"нинг 2700 йиллиги муносабати билан ёзиб нашр қилинган "Зулматга нур" (2001) номли китобчасини менга йўллабди. Эътибор билан ўқидим. Достон қизиқарли сюжет асосида битилган. Оддий бир оилада чақалоқ туғилади. Унинг исмини Магупта деб аташади. Чақалоқ кўзга алоҳида ташланадиган зот сифатида ўса бошлайди. Бундан хавотирланган душманлар Магупта ўсаётган уйга ўт қўйишади. Душманлар не кўз билан кўрсинларки, уй ёнади, чўғ бўлади, бироқ бола эсономон, ўт ичида бехавотир:

Уйинга берилиб,
Чўғни кафтига олиб,
Гоҳи оғзига солиб,
Бемалол юрар бола,
Уйин билан овора. (18-бет)

Давоми тўртинчи бетда.

ЖУРНАЛЛАРНИ ВАРАҚЛАГАНДА

"Шарқ юлдузи" журналининг 2003 йил учинчи фасли нашрдан чиқди.

Мазкур фаслнинг мундарижасини белгилайдиган йирик асарлар — Учқун Назаровнинг "Яшашга маҳкум этилганлар" романи, Пиримқул Қодировнинг "Тил ва эл" илмий бадияси ҳамда Тоҳир Маликнинг "Жиноятнинг узун йўли" рисоласи катта қизиқиш билан ўқилиши аниқ. Бу асарларнинг боши журналнинг иккинчи фаслида эълон қилинган эди. Ушбу фаслда ҳар уч асарнинг якуний қисмлари билан танишасиз. Собир Ўнарнинг янги "Инқилоб кечаси" номли қиссасида болалик хотиралари билан боғлиқ ғаройиб воқеалар ҳикоя қилинади.

Учинчи фасл Турғун хожи Тошпўлатовнинг "Миллий истиқлол мафкурасининг ҳаётда тобланган дастури" мақоласи билан очилади.

Поэзия ихлосмандлари бу гал шеъриятимиз навқирон авлоди вакилларининг янги туркумларини ўқиб, завқланиш имкониятига эга бўладилар. Асқар Маҳкамнинг "Остона ортида хотиротимиз", Минхожиддин Мирзонинг "Шамлар юлдуз каби ёнарди", Зикрилла Неъматнинг "Ватан, сен учун қалблар бедордир" деб номланган туркум шеърлари, "Мушоира" рукнида эълон қилинган ёш қаламкашлар машқлари ҳамда қурилик шоирлар шеърларидан сараланган гулдаста сизга бир олам қувонч бағишлайди.

Айни кунларда таваллудининг 900 йиллиги кенг нишонланаётган улуғ бобомиз Хожа Абдулхолиқ Ғиждувонийнинг "Мақомати Юсуф Ҳамадоний" рисоласини С.Рафиъиддин ва Н.Ҳасан таржимасида ўқийсиз.

"Адабий давра" рукни остида халқ эртаклари, шеърият масалаларига алоқадор адабиётшунослик мавзуларидаги тадқиқотлар билан танишасиз.

Беозор кулгига йўғрилган Турсунбой Адашбоевнинг "Латифбойнинг лофлари" ҳазил шеърий туркуми қалбимизга ўзгача завқ ва сурур бахш этади.

"Тафаккур" журналининг 2003 йилги 4-сони мундарижаси ижтимоий-фалсафий, маънавий-маърифий мавзудаги мақолалар, янги шеърлар, илмий тадқиқотлар билан бойитилган.

Абдураҳим Эркаевнинг "Фуқоролик жамияти пойдевори" мақоласида демократик жамиятда кўпчиликнинг сиёсий иродаси қай тарзда намоён бўлиши ҳақида мулоҳаза юритилади. Ғайри илмий тасаввур ва тушунчалар, турли бидъат ва хурофотлар қаердан пайдо бўлади? Бу жумбоқ атрофида Баҳодир Зокир "Илм ва ғайриилм" мақоласида мулоҳаза қилади. В.Алимасовнинг таниқли инглиз олими Карл Поппер улуғ файласуфлар таълимотининг назарий ва ғоявий асосларини кескин танқид қилган "Очиқ жамият ва унинг душманлари" асари ҳақидаги мақоласи ҳам "Тафаккур"нинг мазкур сонидан жой олган.

Бу гал "Юрак тилга кирди" рукни остида таниқли шоир Муҳаммаджон Раҳмоннинг "Бори умрим илтижо, хайру хитоб" номли янги туркуми билан танишасиз.

Журнал мундарижасини бойитган асарлар қаторида Нажмиддин Комиловнинг "Ҳикмат ва ибрат бўстони", Иброҳим Ҳаққулнинг атоқли адиб Садриддин Айний ҳаёти ва ижоди ҳақидаги "Устоз", Убайдулла Уватовнинг "Илм уммонида сузган аллома" мақолаларини санаш мумкин. Шунингдек, туркиялик тадқиқотчи Илхон Оқшитнинг "Ҳарам" номли асаридан берилган парча ҳам журналхонларда катта қизиқиш уйғотиши тайин.

Журналнинг "Талқин ва тадқиқотлар" рукни остида тарихий, адабий-бадиий, матбуот ва бошқа мавзулардаги изланишлар билан танишасиз.

ТОНГ — УМРНИНГ САРЛАВҲАСИ

Жуманиёз ЖАББОРОВ

ТЎРТЛИКЛАР

Билмоқ мумкин жаҳонда кўп лисонни,
Авж нуқтада тутмоқ мумкин эҳсонни.
Инсон қалби барчадан мураккаброқ,
Мукаммал ҳеч билиб бўлмас инсонни.

* * *

Қанча ҳайқирмасин тўлқин — бедаво,
Сўнгайдир урилиб метин қирғоққа.
Лекин юраклардан юксалган наво
Тўсиқ билмай учар йироқ-йироққа.

* * *

Асрлар қаъридан келур санъатим,
Бағрида мужассам қувонч, ҳайратим.
Куйида халқим руҳи барқ уриб турар,
У — менинг умримдир, завқим, ҳасратим.

* * *

Дарднинг ҳам ранги бор, дарднинг ҳам ҳиди,
Буни ҳис этади шоирнинг диди.
Менинг бу сўзимни эшитган биров:
— Во, ажаб, бу қандай афсона! — деди.

* * *

Майли Арасту бўл, майли Софокл,
Зўр ижодлар ярат, яйра, сафо қил,
Агар самоларга етса-да бошинг,
Кўнгилни кибрдан соф-мусаффо қил.

* * *

Ҳар янги тонг — бошинг узра тож эмас,
Ё кимдандир ҳадя бўлган бож эмас.
Ҳар нафасинг учун юз минг шукр қил,
Гарчанд Оллоҳ шукрингга муҳтож эмас.

* * *

Ҳар бир тонгнинг ўзига хос гашти бор,
Ўз тоғлари, ўз водийси, дашти бор.
Тонг — умрнинг заррин сарлавҳасидир,
Ўз синови, ўз сийлови, шашти бор.

* * *

Ўз ишингдир қайда туриб, қайда ётурсан,
Ўз ишингдир қайга бориб, қайтаётирсан.
Биттагина айбинг шулки, эй ҳофиз укам,
Сен бировнинг қўшиғини айтаётирсан.

* * *

Қимга меҳнат, кимга ҳордиқдир ҳаёт,
Ўйламанг беҳуда тортиқдир ҳаёт.
Сиз уни яшнатгали кўнгил беринг,
Ҳар нечук бойликдан ортиқдир ҳаёт.

* * *

Бириси гуллади, бириси синди,
Бири муз қотдию, бири исинди.
Чунки иккисида икки хил ният,
Ҳавас-ҳасад демиш икки зиддият.

* * *

Фалсафий кўз билан боқур оламга
Ўтлоқда кавшаниб турган бу сигир.
Билмай, яхшиликлар қилур одамга,
Дер, оппоқ чашмамдан қонгунча симир.

* * *

Қалдирғоч ўзини уради шифтга,
Агар қўйиб берсанг қўнади кифтга.
"Вижир-вижир"идан жон роҳатланур,
Уни жеркимангиз... жароҳатланур.

* * *

Кўп кутилган хатингиз етди бизга, хайрият,
Етмиш арзу ҳолимиз барно қизга, хайрият.
Йилларки, номаълумлик қийнарди бу кўнгилни,
Дунё қайтадан тушиб кетди изга, хайрият.

* * *

Бир киши кўп олис сафардан қайтди,
Кўрган-билганларин эл-юртга айтди.
Биров мамнун деди: энг бахтли сайёҳ!
Биров деди: юрган дайди, бир саёқ!

* * *

Бир дастур яратки, эл ёринг бўлсин,
Унинг марказида диёринг бўлсин.
Жами яхшиликка — олтин дарвозанг,
Ёмонликка метин деворинг бўлсин.

* * *

Биров кўп санъатда бўлдию моҳир,
Маҳорат қувватин айлади зоҳир.
Сўнг манзилга етиб, хулоса этди:
Энди йўл бошига етишдим охир.

* * *

Бировнинг фикрини илдириб олиб,
Бозорда сотди у ўзимники деб.
Яна ғоз юрар у — мардона, ғолиб,
— Бу дунё бир оғиз сўзимники! — деб.

* * *

Йўлда ногоҳ учради бир оғамиз,
Ва айтдики, "Сиз — жонажон тоғамиз".
Улфатларин таклиф этди уйимга:
— Қани, дўстлар, тоғамизни соғамиз.

* * *

Ёмон нарса — икки дўстнинг жанжалидир,
Жанжал — ёвуз чаёнким, минг панжалидир.
Бир яхши сўз — ёмонликни даф айлагай,
Бир ёмон сўз — яхшиликнинг ажалидир.

* * *

Бозор деганлари — буюк тижорат,
Ишлар аниқ борса, йўқдир хижолат.
Виждон тошин қўйинг чин тарозуга,
Бўлмагай дилни ранж этган ҳеч ҳолат.

* * *

Кўзинг гўзалликдан қамашиб юрар
Ўзбекистон — юртим кўчаларида.
Кундуз — самосида қуёш барқ урар,
Жаннатий ёғду бор кечаларида.

* * *

Одамга икки умр этилса ато,
Нақадар қувончга тўларди ҳар ким.
Бирида қилинган жамийки хато
Иккинчида такрор бўлмасди балким.

* * *

Қизил гулни, қизил майни, қизил лабни
Агар севсам менинг айбим эмасдир бу.
Агар тақдир насиб этса бу матлабни,
Биров "юрган бир девона" демасдир, бу.

* * *

Баҳс авжга чиқдию бўлди фикрий жанг,
Бундан ким ранж чекиб, ким бўлди тажанг.
Чақмоқдан сўнг ҳаво тез шаффофланур,
Кўнгил гўзгусидан артилгайдир занг.

БУ ДУНЁ МУҲАББАТ ДАРГОҲИ

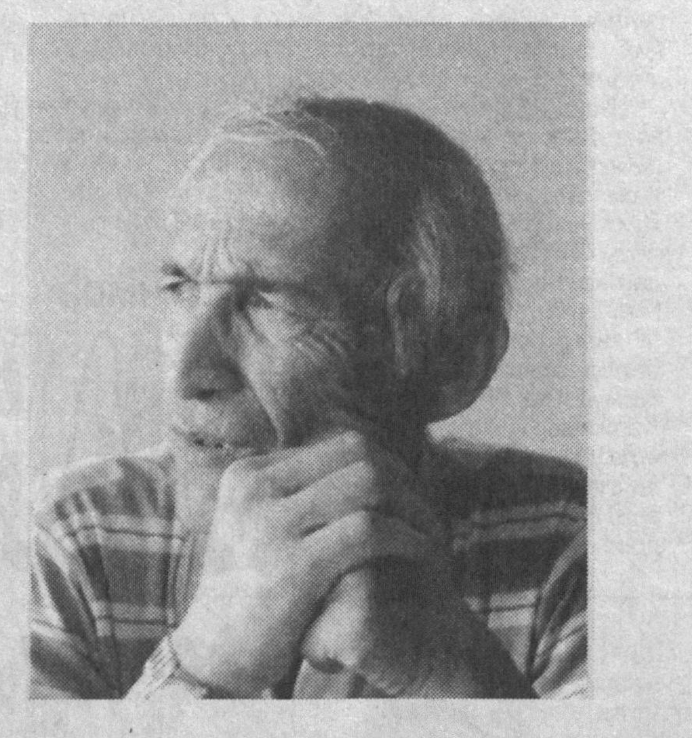

Омон МУХТОР

ТАРИХ

«Чархнинг мен кўрмаган.
Мен чекмаган...»
«Чархи кажрафтор...»
Чарх аслида эмасдир айбдор.
Бизда бўлган ғараз,
биздаги каж руҳ —
Бу дунёни айлаган
мажруҳ.

Қайда қолди одамнинг камтар,
Оёқ остидаги хоклиги?!
Қанчалик пок бўлса одамлар —
Дунёнинг поклиги.

Одамдан одамга ўтганча ситам,
Неча бор бошлардан учдилар тожлар.
Аммо ҳамон бизни кемиради ғам, —
Ғариблар бор.
Бордир муҳтожлар.

Дейлик ғамгусорлик, тантилик, тенглик
Ҳеч кимга келтирмас гўё малолат.
Биз ҳатто Ернию Осмонни енгдик,
Ўзимизни енголмадик —
Бемаъни ҳолат.

* * *

Бизнинг бир домламиз, умумий гапни
Яхши кўрар эди, тўкилган оҳор.
Дерди кимни койиб, кимни мақтабми:
Доим ростгўйлар бор, ёлғончилар бор.

Бу гап туюларди бизга кулгили,
Биз ҳали ёш эдик, Ҳаётда ғўра.
Аста-секин ўсиб, дунё мулкини
Эгаллаб, тек қотдик кулгандан кўра.

Англадик, дунёда биргина рост сўз —
Одамни қутқарар дорнинг остидан.
Қанча бегуноҳлар юмиб кетган кўз —
Айтилган бир оғиз ёлғон дастидан.

Ёлғон — гуноҳларнинг онаси, дерлар,
Мен яхши билмадим, қандай сизларга —
Лекин ёлғончидан чиқар кофирлар,
Менинг ҳурматим йўқ ёлғончиларга.

МУСАВВИР

Мусаввир антиқа бир инсон эди,
Кўчада ўтириб расмлар чизар.
Гоҳ ўтган-кетганга ўйланиб дерди:
— Зерикарли яшаяпсизлар!

Худди яшагандек маъноли, кўркам,
Зерикарли яшаш мумкин экан-да!
Тасвирда кўраман:
юз билан кўз ҳам —
Аллақандай сўник бир рангда.

Сўник рангда бутун атроф, йўл, дарахт,
Сув бўйида ҳатто ялпизлар.
Ҳамма нарса қандайдир карахт:
— Зерикарли яшаяпсизлар!

Мен силтаб ташлагим келар борлиқни,
Ҳаётга ўзимча, кирсин, дейман, жон.
Лекин тор тасвирда кўриб торликни,
Қийналиб кетаман топмасдан имкон.

* * *

Ай дўстим-а! Бобораҳим Машраб наслидан —
Машраб Бобо! Сен ҳам наҳот бир
келиб-кетдинг?!
Дердиларки, нажот йўқдир хазон фаслидан,
Сен хазонга етмай туриб, бизни тарк этдинг.

Сени бутун Еру Кўкнинг Моҳи-тобони
Бошдан телба қилган эди. Қилган эди маст.
Биздан кўра телба бўлган куннинг бир они —
Айтиш мумкин, ошиқликдан
тушганинг йўқ паст.

Айтиш мумкин, бу дунёда қудратдир меҳр,
Бу дунёда ажаб исён — ҳиммат исёни.
Унутмаймиз, бизга бундай қолдирган сеҳр —
Бобораҳим авлодидан — Машраб Бобони.

Мен дардимни истамайман қилмоқни бозор,
Аммо бағрим саратоннинг ёвуқ ёбони.
Одам эмас, кимдир йиғлаб, кимдир беозор —
Бир Машраб, деб билмас экан бутун дунёни.

* * *

Нима қилар эди, бажариб юрса
Имкон етганича ҳар ким ўз ишин.
Биров ер ҳайдаса, биров уй қурса,
Бошқа бир кўчанинг қўйиб ташвишин.

Лекин қориштирган каби соққани,
Дунё яратилган ғавғоси билан.
Сартарош бир куни йиртиб ёқани,
Келар шоирликнинг даъвоси билан.

Ямоқчи ҳар кимнинг тутар белидан,
Тасаввур қилганча ўзини полвон.
Арбобга ўхшаган важоҳат билан —
Дон чўқишга тушар қай бир полапон.

Орзуга айб йўқ, деб бунинг барига
Чидаш мумкин эди. Аммо ногаҳон —
Ўзини менгзатиб райҳон-парига
Алвасти ўртага чиққани ёмон.

Бундан ҳам ёмони, яхши кўргин, деб
Сенга жодугарнинг қўйгани талаб.
Бу ғариб дунёга берармиди зеб —
Ҳар ким оёқ чўзса кўрпага қараб.

* * *

Ёш улғайди. Нима менга кам?!
Ҳаётнинг ўзича ривожи.
Муҳаббатми — менинг насибам,
Муҳаббат эҳтиёжи?!

Сиз тўғрида недир ёзса ҳам,
Бу — кўнгилнинг гўё хирожи.
Муҳаббатми — менинг насибам,
Муҳаббат эҳтиёжи?!

Ўтга ўзни урмоқлик не ғам?!
Аммо бошқа йўқдир иложи.
Қониқтирмас инсонни, эркам,
Ҳаётнинг ўзича ривожи.

* * *

Мен қолсам ҳаётда мудрабми-эснаб,
Лоқайдлик лойига
ботганча гоҳи —
Сен менинг руҳимсан!
Сен менга эслат —
Бу дунё муҳаббат даргоҳи.

Карвонлар судралган,
карвонлар ўтар,
Олисдан келади уларнинг оҳи.
Билмасак, тириклик гуноҳи тутар,
Бу дунё муҳаббат даргоҳи.

Бутун гўзаллигу, эзгулик ундан,
Ундан Еру Кўкда
Ҳақнинг паноҳи.
Йўқса, қутулмоқлик қийиндир тундан,
Йўлда очиқ
нафратнинг чоҳи.

Биз умидли инсон.
Бизни қўлласин,
Ота-боболарнинг, дейман, арвоҳи.
Номардлар дунёга эга бўлмасин!
Бу дунё муҳаббат даргоҳи.

* * *

Сочларингиз очсангиз агар,
Чор атрофга ёйилади тун.
Менинг руҳим сингари аксар
Юз-кўзингиз қандайдир маҳзун.

Сиз ҳар қалай бўлинг деб мамнун,
Билдирмайман бирон эътироз.
Қисмат сизга бўлмоқлик мафтун,
Асрангани учун эҳтирос.

АДАБИЁТ ВА ИЛМ САРҲАДЛАРИДА

Боши учинчи бетда.

Шундан кейин Магуптани Зардушт деб аташади. Йиллар ўтади, бола камол топади, унда ҳамма ҳам тушунавермайдиган хислатлар пайдо бўлади.

Китобда кўрсатилганидек, одамларда якка ишонч йўқ. Улар бир-бирларини кўролмайди, суёлмайди, дуч келган нарсага сиғинаверади — тошгами, уйгами, ёғочгами! Шунга яраша одамлар орасида бош-бошдоқчилик ҳукм сурар эди, рўй берадиган фожиалар сон-саноқсиз эди. Зардушт булардан қаттиқ изтиробга тушади. Ҳатто анча вақтлар бетоб бўлиб ётиб ҳам қолади. Бу ҳолатлар бирор ҳукмрон ғоянинг яратилишини талаб қиларди. Буларнинг ҳаммасидан хабардор бўлган Олий куч Зардуштга йўл-йўриқ кўрсатишга қарор қилади. Бугунги тилимиз билан айтганда, ҳаёт янги тартиб ва тизгинга тушиши керак эди. Мана асардан айрим парчалар:

Ҳақиқатдан бино қилдим,
Адолатни раво кўрдим...
Ёхуд, **Эзгу фикр одам бахти,**
Эзгу зикр эрур тахти,
Эзгу аъмол унинг аҳди.
Ёхуд, **Қайда бўлсанг, қилиб журъат,**
Менга содиқлигинг кўрсат,
Маърифатта бўлиб улфат.

Китоб — равон тил ва мушоҳада маҳсули. Жумлаларнинг қисқа ва лўндалиги, баъзи ўринларда такрор орқали маънони кучайтириши шоир услубини равонлаштиради. Услубни халқ оғзаки ижоди тамойилларига яқинлаштиради.

Жабборберган Шомуродов Нукус нашриётларидан бирида "Ҳаким ота Хожа Сулаймон Боқирғоний" (2002) номли рисола эълон қилибди. Сулаймон Боқирғонийнинг адабиёт тарихида ўзига хос ўрни борлигини шу йўсинда биламиз. Бироқ тадқиқот ва дарсликларда бу адиб ҳақида деярли маълумот берилмасди. Уларда шу номдаги адиб борлиги, унинг ижоди тасаввуф билан боғлиқ экани айтилиб қўя қолинар эди. Айрим ҳоллардагина унинг баъзи асарлари тилга олинарди, холос. Ж.Шомуродовнинг рисоласида Сулаймон Боқирғоний ҳақида, хусусан унинг ҳаёти, туғилган йили ва маскани, илмга муҳаббати, Бухорода таҳсил олиши анча батафсил ҳикоя қилинади.

Муаллиф Сулаймон Боқирғонийнинг ўша давр, яъни XII асрда ривож топган тасаввуфга тегишли илмий-ижодий муҳитда қай даражада камол топгани ва обрў-эътиборга сазовор бўлгани хусусида маълумот беради. Унинг Яссавийга шогирд бўлиб, тасаввуф илмида кўпроқ бу улуғ зотдан таъсирлангани, ижод намуналари кенг тарқалгани ва севиб ўқилгани, адабий тилнинг шаклланишида Боқирғоний ижоди муҳим ўрин тутиши тадқиқ қилинади. Унинг содда ва равон тили барча туркий халқлар тилига таъсир ўтказгани таъкидланади. Ҳатто профессор Абдураҳмон Саъдий фикрига асосланиб, татар тилининг ривожида ҳам бу ўзига хос шоирнинг таъсири борлиги қайд этилади.

Хуллас, бу ихчамгина рисоладан Сулаймон Боқирғоний ҳақида анчагина маълумот оламиз. Бироқ шоир ижоди, хусусан айрим асарлари тўлароқ таҳлил қилинса, бу тадқиқот қиммати янада ошарди.

Самарқанд шаҳрида ёши 90ларга бориб қолган адиб бор. Мен Бобомурод Даминовни назарда тутаяпман. Унинг баъзи асарлари марказий матбуот саҳифаларида ҳам кўзга ташланиб қолади. У кейинги йилларда кўп жилдлик йирик бир асар устида меҳнат қиляпти. Кўп қийинчиликлар билан 2-3 жилдини эълон қилиб ҳам улгурди. Менинг қўлимдаги ўша кўпжилдлик китобларнинг биринчиси бўлиб, "Пешонада бори" деб аталади. Китобни тўла равишда ўрганиш ва таҳлил қилишга соғлигим жиҳатдан имкониятим камлигидан унинг саҳифаларини бир қатор кўздан ўтказдим, холос. Ўқилган пайт-да кўзга ташланган баъзи бир услубий жиҳатлар ва имловий хатоларни ҳисобга олмаганда, XX асрга тегишли зиддиятли воқеалар акс эттганини кўрдим унда.

Шу хилдаги марказдан узоқда туриб жилд-жилд китоблар ёзиб, адабиёт ривожига ҳисса қўшаётган ўзига хос ёзувчилар бошқа халқларда ҳам бор. Мен машҳур рус ёзувчиси Сергеев-Ценскийни назарда тутаяпман. Б.Даминовнинг ижодий меҳнати менга ўша рус ёзувчисининг ижод йўлини эслатди. Адибнинг ушбу кўп жилдлик китобларини адабиётшуносларимиз кенгроқ ўрганиб, тўлароқ фикр билдиришса яхши бўларди.

Юқорида тилга олинган бадиий ижодга тегишли ҳодисалар шуни кўрсатадики, кейинги йилларда, хусусан мустақиллик шарофати билан адабий жараён фақат пойтахтдагина эмас, барча вилоят марказларида, ҳатто айрим туманларда ҳам ўзига хос йўллар билан тараққий этаяпти. Бу қувонарли ҳол, албатта.

Вилоят ва айрим туман марказларида илмий тафаккурнинг ҳам тараққий этаётгани кўзга ташланади. Республикамизда илмий-тадқиқот ишлари тараққиёти жиҳатидан пойтахтимиздан кейин иккинчи илмий марказ Самарқанд ҳисобланади. Бу барчага маълум. У ерда ижтимоий ва табиий фанлар бўйича бир гуруҳ олимлар академия қарамоғидаги муассасаларда ва олий ўқув юртларида илмий тадқиқот ишлари билан банд. Бу жиҳатдан, Самарқанд ўтмишдаги тарихий анъаналарни давом эттиряпти. Яқинда академик Ботир Валихўжаев темурийлар даврида, хусусан Улуғбек илмий мактабини ташкил қилган алломалар фаолиятлари тўғрисида муҳим бир тадқиқот ишини тугаллагани ҳақида хабар олдим. Б.Валихўжаев кенг кўламли, чуқур фикр юритадиган, илк манбаларни таҳлил қилишга кучи етадиган йирик олимлардан. Шу маънода, унинг Самарқанд академияси деб аталган бу илмий жамоа хусусида беназир фикр юритганига ишончим комил.

Академик Азимбой Саъдуллаевнинг "Хоразм Маъмун академияси" номли рисоласи ҳажм жиҳатидан ихчамгина бўлса ҳам, машҳур Маъмун академияси ҳақида етарли маълумот беради. Китобчада Маъмун академияси фаолиятининг Бағдоддаги илмий жараён билан қай даражада боғлиқ эканлиги пухта далилланган. Бинобарин, мазкур академия ташкил топгунча бу ерлик алломалар Бағдодда туриб, илм тараққиётига катта ҳисса қўшганлар. Муаллифнинг фикрича, Бағдод илмий доирасининг учдан икки қисми хоразмлик алломалардан иборат бўлган. Кейинчалик уларнинг бир қисми Хоразмда Маъмун академиясига асос солганлар.

Рисолада ушбу алломалар номлари тилга олинади ва уларнинг ҳар бири қайси фан соҳаларига оид тадқиқот ишларини олиб борганлиги кўрсатилади. Шу билан бирга, Марв, Кат ва Кўҳна Урганч шаҳарларида илм-фан тараққиётига эришилган даврлар, қайси соҳаларда қандай ишлар амалга оширилганлиги, ўша замонга хос жангу жадаллар, тахт учун бўлган курашлар натижасида илмий тафаккурнинг таназзулга юз тутгани ҳам қайд қилинади.

2000 йили Урганч шаҳрида Ҳалимбой Бобоев, Тангриберган Дўстжонов, Солижон Ҳасанов, Яраш Олломовларнинг "Авесто" ва унинг инсоният тараққиётидаги ўрни" номли китоби нашр қилинди. Китоб мавзуга тегишли кўпгина маълумотларни ўз ичига олади.

Муаллифлар кўпчилик бўлса ҳам, китоб мазмун жиҳатдан яхлит, гўё бир муаллиф томонидан яратилгандек. Мана, мазмун тартиботи: Авестонинг Хоразм билан қай жаражада алоқадорлиги; Хоразм — зардуштлик ватани; "Авесто"да давлатчилик ва қонунчилик тузгунлари; инсон ва маънавият муаммолари; "Авес-то"нинг адабий ва лингвистик аҳамияти ва ҳоказолар. Ушбу яхлитлик туфайли китоб ўқишли, мазмуни ҳам кўзга "ярқ" этиб ташланади.

Асарнинг ўзига хос хусусиятини таъкидлаш керак. Улардан бири, айрим ҳолларда "Авесто"нинг яратилиш ўрни баҳсларга сабабчи бўлганлигидан муаллифлар бу масалага аниқлик киритишга алоҳида урғу берадилар. Асарнинг яратилиш тарихи бевосита Хоразм билан боғлиқ эканини ишонарли далиллар билан исботлайдилар.

Иккинчидан, китобдаги фикрлар манбалар асосида далилланган. "Авесто" ҳақида ўзимиздаги ва хориждаги манбалардан фойдаланилган. Бу ҳол мавжуд илмий муаммоларнинг ишонарли талқин қилинишини таъминлаган. Асар содда ва равон тилда, илмий-оммабоп усулда ёзилган. Бу жиҳати билан китоб "Авесто" ҳақида битилган бошқа асарлардан ажралиб туради.

Шу ўринда мустақиллик туфайли пайдо бўлган яна бир қувонарли ҳол: эндиликда, қайд қилганимиздек, фақат вилоят марказлари эмас, балки туман марказларида ҳам илм ва маданият юксак даражага кўтарилаяпти. Бу ҳол туман раҳбарларининг маданий ва илмий савияси билан боғлиқлиги шубҳасиз. Менинг қўлимда Нукус шаҳридаги катта бир анжуманда сўзланган нутқларнинг қисқача мазмуни акс этган рисола бор. Рисола "Жаҳон маданияти тарихида Қадимий Хоразм цивилизациясининг ўрни" симпозиуми ва "Қадимий Тошхирмон" воҳаси археологияси дала семинари" деб аталади.

Бу 2000 йили Элликқалъа туманида ташкил қилинган халқаро конференция тезисларидир. Китоб мундарижасидан маълум бўладики, бу конференцияда фақат Ўзбекистон олимлари эмас, балки хорижий давлатлардан ҳам қатор тадқиқотчилар иштирок этганлар. Бу эндигина 30 ёшга кирган бир туман доирасида ўтказилган илмий анжуман. Собиқ шўролар даврида наинки туман ёки вилоят, ҳатто республика пойтахтида ҳам бундай конференция ўтказиш учун қанча-қанча ташкилотлар иштирокию бош марказнинг керак бўлар эди. Элликқалъада амалга оширилаётган илмий ва маданий тадбирлар фақат шулардангина иборат эмас, туманда 2 та лицей, 2 та коллеж ишлаб турибди. Бу туманнинг ўз шоирлари бор. Менинг қўлимда элликқалъалик шоирлар ижодини акс эттирган "Эллик наво" номли шеърлар тўплами турибди. Бу тўпламга элликқалъалик шоирлар ва туманга алоқадор ижодкорлар асарлари киритилган.

Туманда ҳар икки йилда ашула ва шеърият байрами ўтказилади. Бунга республиканинг кўп жойларидан шоирлар ва ҳофизлар таклиф қилинади. Танловлар бўлади, совринлар топширилади. Ташаббускор раҳбарлар туфайли туманларда бу хилдаги илмий ва маданий тадбирларнинг ўтказилишини фақат мустақиллик шарофати, деб билиш керак.

Кўраяпсизки, асрлар оша биз кутган мустақиллик мамлакатимизнинг чекка ҳудудларида ҳам адабиёт, санъат, илмнинг ривожи учун катта имкониятлар эшигини очди. Буни қадрламоқ керак.

Матёқуб ҚЎШЖОНОВ,
академик

ҚАДИМИЙ ОБИДАЛАРИМИЗ

БИБИХОНИМ ТУҒИЛГАН ЖОЙ

Занжирсаройга асос солиниши, унинг бунёд этилиши тарихи жуда қизиқ. У тўғридан-тўғри Туркистондаги мўғуллар давлати — Чиғатой улуси хонларининг сиёсати ва XIV асрнинг сиёсий воқеалари билан боғланиб кетади. Чингизхон ва унинг авлодларининг истилочилик юришлари натижасида Осиё ва Шарқий Европада ташкил топган бағоят улкан салтанат кейинчалик тўртта улусга — тўртта хонликка бўлиниб кетган ва уҳинг Туркистондаги қисми жаҳонгирнинг тўнғич ўғли номи билан Чиғатой улуси, деб юритилган. Мўғуллар босқини оқибатида ҳувиллаб қолган воҳалар, бутунлай вайронага айланган шаҳарлар ва қишлоқлар, қуриб қолган ариқлар, бузиб ташланган Чиғатой улуси хонлари даврида ҳам деярли қайта тикланмади. Бирон-бир иқтисодий манбага асосланмаган, бутунлай харобага айланган хўжалик вайроналари устига сунъий равишда тикланган бу давлат ташкил этилгандаёқ тезда инқирозга юз тутиши тайин эди ва худди шундай бўлиб чиқди ҳам. Чиғатой улуси таназзулига улус ҳокимияти бўлмиш хон ўрдасининг Туркистон шаҳарлари бўйлаб тинимсиз кўчиб юриши ҳам сабаб бўлди. Мўғулларнинг анъанавий турмуш тарзи бўлмиш кўчманчилик ўлка шароитида, янгича сиёсий муҳитда уларнинг эндиги турмуш тарзларига кўп ҳолларда мос келмай қолаётган, кўплаб ислоҳотларнинг амалга ошишига тўсқинлик қилаётган эди.

Чиғатой улусининг инқирозини тўхтатишга биринчи марта чинакамига амалий иш билан киришган хон Кебакхон ибн Дувохон бўлди. 1318 йилда тахтга ўтирган Кебакхон Чиғатой улусининг сиёсий ва иқтисодий инқирозини ва унинг сабабларини жуда яхши англаб етади ва ўзининг машҳур пул ислоҳотини амалга оширади. Кебакхон 1318 йилдан бошлаб ўзининг қароргоҳи ва Чиғатой улусининг янги пойтахти — Қарши қалъасини қуришга киришди ва бу иш бир неча йилда тамомланди. Кебакхон Қарши қалъасидаги саройлардан бирига улус олий ҳокимияти — хон ўрдасини жойлаштирди.

Лекин Кебакхоннинг замонавий ислоҳотлари ҳам улкан Чиғатой улусини инқироздан олиб чиқишга ожизлик қилди ва, қолаверса, хоннинг кутилмаган ўлими ҳам у бошлаган ишнинг барбод бўлишига олиб келди. Кебакхон 1326 йилда ўз укаси Тармаширин уюштирган фитна туфайли ўлдирилди. Улус бир йилга яқин вақт мобайнида Кебакхоннинг Элчиғидой ва Дурар Темурхон каби бrandarлари томонидан бошқарилди ва шу йилнинг ўзидаёқ Тармаширин қўли остига ўтди.

Тармаширин мўғул хонлари ичида биринчи бўлиб ислом динини қабул қилган ва бунинг учун унга «Аловиддин», яъни «Дин раҳнамоси» унвони берилган. Тармашириннинг ҳукмронлик йиллари Қаршига машҳур араб сайёҳи Ибн Батута ташриф буюрган. Ибн Батута ўзининг Тармаширин билан учрашуви, хоннинг шахсий фазилатлари, унинг мусулмон эканлиги ва туркча, яъни ўзбекча гапирганлиги, қалъа ташқарисидаги масжидда намоз ўқиганлиги ва бошқа тафсилотлар тўғрисида жуда муҳим маълумотлар битиб қолдирган.

Тармашириннинг ислом динини расман қабул қилганлиги унинг умуммўғул дунёсида мустақилликка интилиши эди. Лекин Тармашириннинг бу сиёсати Мўғулистондаги буюк хон саройида салбий кутиб олинади ва уни ўлдиришга яширинча фатво берилади. Мирзо Улуғбекнинг «Тўрт улус тарихи» асарида айтилишича, Тармаширин Шаҳрисабзнинг Қўзи Мундоқ деган жойида қатл этилган. Тармаширин ўз укаси Дурар Темурхоннинг ўғли Бузан томонидан ўлдирилган.

Бузан Чиғатой улуси ўрдасини Қаршидан Мўғулистонга яқин ҳудудга — Или дарёси водийсига кўчириб кетади. Буюк хон томонидан амалга оширилган бу тадбирлар Чиғатой улусининг инқирозини чуқурлаштиришга хизмат қилди, холос.

Тармаширин вафотидан кейин хонлик тахтига Туронхон ибн Дуво Темурхон, Жангутхон ибн Июмкан, Есу Темурхон ибн Июмкан, Ўқтой авлодидан Али Султон, Муҳаммад ибн Пўлод ўғлон каби хонлар келиб кетдилар. Чиғатой улуси тахтига бир-икки йилдаёқ шунча хоннинг келиб кетиши давлатнинг сиёсий инқирози ҳам нақадар чуқур бўлганлигидан далолат беради.

1332-1333 йилларда хонлик тахтига янги хон — Қозонхон Султон ибн Ясавур ўғлон ўтиради. Шарқшунос олим Аҳмад Заки Валидий Тўғон Қозонхоннинг ҳукмронлик даврини 1335-1347 йиллар деб кўрсатади. Лекин ўша давр тарихчиси Фосиҳ Ҳавофий эса бу хоннинг тахтга чиқишини 1332-1333 йиллар, деб ёзиб қолдирган. Мирзо Улуғбекнинг «Тўрт улус тарихи»да эса Қозонхон Султон 1333-1346 йилларда ҳукмронлик қилган, «Буюк соҳибқирон Амир Темур кўрагоний сафдарнинг вужуд туғросига маншур келтирғони ҳам Қозон Султонхон даврида бўлғон эди», деб ёзилган. Табиийки, биз воқеаларга яқин даврда яшаган тарихчиларнинг маълумотларига кўпроқ ишонамиз.

Давоми бешинчи бетда.

БИБИХОНИМ ТУҒИЛГАН ЖОЙ

Давоми. Боши тўртинчи бетда.

Қозонхон Султон Или дарёси водийсига кўчириб олиб кетилган улус ўрдасини қайтадан Қашқадарё воҳасига олиб келади. Лекин хон ўрдани эски ўрни — Қарши қалъасига жойлаштирмасдан, ундан қуйироқда, Қаршидан Бухорога қараб икки кунлик йўлда ўзининг янги қароргоҳи — Занжирсаройни бунёд эттиради. Занжирсарой Қозонхон Султон ҳукмронлиги йилларида Чиғатой улусининг пойтахти бўлиб қолади. Хон ўрдасининг доимий қароргоҳи сифатида Занжирсаройнинг бунёд этилиши ҳам Кебакхон сиёсатининг давоми бўлиб, Чиғатой улуси инқирозининг олдини олишга қаратилган тадбирлардан бири эди.

Қозонхон Султон ўз табиатига кўра ўта шафқатсиз ва серғазаб одам бўлиб, жуда кўплаб амирларни ва сарой аъёнларини ўлимга буюрган. Бу ҳол унга қарши катта-катта душман гуруҳларининг шаклланишига олиб келди. Улар Амир Қозағон бошчилигида хонга қарши исён кўтарадилар ва шундай исёнларнинг бирида 1346-1347 йилларда Қозонхон Султон ўлдирилади.

Қозонхон Султон вафотидан кейин хон ўрдаси Занжирсаройда қолганми, йўқми бу номаълум ва ўша давр манбаларида бу тўғрида маълумотлар йўқ. Шунга қарамасдан, Занжирсарой кейинги мўғул хонларининг асосий қароргоҳларидан бири саналиб, 1370 йилда Амир Темур қўли остига ўтган. Ўша давр ёзма манбаларидаги Амир Темурнинг Занжирсаройга доимо келиб турганлиги ва кўп марта қишлаганлиги тўғрисида маълумотлар саройнинг ҳамиша обод манзиллардан бири бўлганини кўрсатади.

1387 йили Амир Темур Ироқда жанг қилаётганида унинг Мовароуннаҳрда йўқлигидан фойдаланган Олтин Ўрда хони Тўхтамишхон ва Хоразм ҳукмдори Сулаймон Сўфи биргаликда Бухорога ҳужум уюштирадилар. Ҳужум муваффақиятсизликка учрайди ва улар Бухоро — Термиз йўли бўйлаб чекинадилар. Чекиниш пайтида шаҳар ва қишлоқларни вайрон этадилар ва шу жумладан Занжирсаройга ҳам ўт қўйиб юборадилар.

Шарафиддин Али Яздий «Зафарнома»сида Амир Темур Олтин Ўрданинг пойтахти Сарой Берка шаҳрини Занжирсаройнинг қасосини олиш учун вайрон этди, деб ёзиб қолдирган. Улуғ тарихчи ўзининг бу сатрларини бутун бошли мамлакатнинг пойтахти бўлмиш улкан шаҳарни ер юзидан тамомила йўқ қилиб юборишга журъат этган Соҳибқироннинг даҳшатли хатти-ҳаракатини келажак ва авлодлар олдида оқлаш учун тўқимаган, балки унинг замирида ойдин бир ҳақиқат ётади.

Занжирсаройнинг ёқиб юборилганлиги ва у айнан Чингизхон авлодларидан бири томонидан амалга оширилганлиги темурийлар саройидаги яна бир сиймони, айниқса, даҳшатга солган. Бу сиймо Амир Темурнинг бош ва суюкли аёли Сарой Мулк хоним — Бибихонимдир. Сарой Мулк хоним биз фикр юритаётган Занжирсаройнинг бунёд эттирган, юқорида номи тилга олинган Қозонхон Султоннинг қизидир. Сарой Мулк хоним 1341 йилда айнан мана шу Занжирсаройда таваллуд топгани ҳеч бир шубҳага ўрин қолдирмайди. Отаси Қозонхон Султон бунёд этган, ўзи туғилган ва болалик йиллари кечган Занжирсарой улуғ малика учун нечоғли қимматли эканлигини тасаввур қилиш қийин эмас. Қозонхон Султон суюкли қизига Сарой Мулк хоним, деб ном бериши ҳам бежиз эмас, бу — сарой мулки, сарой қизи эканлигига ишора эди. Занжирсаройнинг ёниб кетганлигини эшитган Сарой Мулк хоним қай аҳволга тушган, чунки маликага отасидан атиги иккита нарса — отасининг элас-элас эсланадиган сиймосию, у қурган Занжирсаройгина мерос бўлиб қолган. Мана шундай онларда жаҳонгир севимли маликасини нима билан овутиши, бефарзанд, кўнгли ярим аёлининг кўнглини нима билан кўтариши мумкин эди? Ё Амир Темур севимли ва сирдош маликасини Занжирсарой учун алоҳида қасос олишини айтиб юпатмадимикин?.. Жаҳонгирнинг интиқоми даҳшатли бўлди: битта саройнинг қасоси учун — Сарой Берка ер юзидан тамомила супуриб ташланди.

1395 йили Шимолий Кавказдаги Терек дарёси водийсида Амир Темур билан Олтин Ўрда хони Тўхтамишхон ўртасида тарихдаги энг йирик ва даҳшатли жанглардан бири бўлиб ўтди. Ҳар икки томондан улкан қўшин жангга кирди. Кучлар деярли тенг эди. Мана шундай шароитда жаҳонгир фақатгина ўзининг ҳарбий маҳорати туфайлигина ғалабага эриша олардй. Тўхтамишхон қўшинлари шафқатсиз равишда ер билан яксон қилиб ташланди. Тўхтамишнинг ўзи Литвага қочди. Амир Темур эса Шимолга юрди ва бир қанча вақтдан кейин Олтин Ўрданинг ҳимоясиз қолган пойтахти — Сарой Беркага шоншавкат билан кириб борди.

Амир Темурнинг бир умр қатъий амал қилган бир қоидаси бор эди. Жаҳонгир ўзининг юришлари пайтида унга ўз хоҳиши билан таслим бўлган шаҳарларга ва унинг аҳолисига зарар етказмаган, ҳаттоки ўша шаҳар ёки вилоят ҳукмдорини ҳам ўз ўрнида қолдирган. У фақат зўрлик билан куч ишлатиб, қамал ёрдамида эгалланган шаҳар ёки қалъаларнигина вайрон этган. Бу юриш тўғрисида ўша давр муаррихи Шарафиддин Али Яздийнинг «Зафарнома» асарида шундай талқин бор: «Ва зафарпаноҳ черики Саройға етиб, Саройни олдилар... Бу элға бу жазо андин бўлдиким, Соҳибқирон Ироқ ва Форсқа борғонида алар келиб, Мовароуннаҳрни бўш топиб, чобтилар. Ва Қазон Султонхон йасағон саройким, Занжирсарой била машҳур турур, ул ерни хароб қилиб эдилар. Анинг учун бу шаҳри Сарой ҳам хароб бўлди».

Шу тариқа жаҳонгирнинг севимли маликасига берган ваъдаси, ёхуд Занжирсарой интиқоми амалга ошди.

Тўхтамишхон ва Сулаймон Сўфилар томонидан ўт қўйиб вайрон этилган Занжирсарой бошқа тикланмаган ва бизнинг кунларгача йирик қадимшунослик ёдгорлиги кўринишида етиб келган. Занжирсарой Муборак тумани марказидан беш-олти чақирим масофада, Кўҳнашаҳар қишлоғининг Ғарб томонида жойлашган. Ёдгорликнинг майдони 16 гектар бўлиб, квадрат шаклида, томонлари 400х400 газ узунликдаги маҳобатли мудофаа девори билан ўраб олинган. Тўрт томонида тўртта дарвозанинг ўрни бор. Ана шу тўртбурчак шаклидаги улкан қалъанинг марказида томонлари 75х70 газ, баландлиги 2-2.5 газ бўлган тепалик мавжуд. Бу ерда олиб борилган қазишмалар натижасида ушбу марказий тепалик пишиқ ғиштдан бунёд этилган маҳобатли саройнинг харобалари эканлиги маълум бўлди. (Шуниси қизиқки, Чингизхоннинг Қорақурум (Харахорин)даги қароргоҳи ҳам айнан Занжирсарой каби тўртбурчак шаклда қурилган бўлиб, унинг ҳам томонлари узунлиги 400х400 газ бўлган мудофаа деворлари билан ўраб олинган.) Занжирсаройдаги марказий тепаликда олиб борилган қазишмалар натижасида сарой харобаларининг тўртдан бир қисми очиб ўрганилди. Мана шу очиб ўрганилган меъморий қолдиқлар ҳозирданоқ сарой меъморчилиги тўғрисида бирмунча тасаввур бермоқда. Сарой ўша даврнинг энг моҳир меъморлари томонидан аввалдан тайёрланган мукаммал тарх асосида. Саройга унинг Жанубидаги айвон орқали кирилган. Марко Полонинг шоҳидлик беришича, мўғулларнинг ҳукмдорлари ва бошқа иншоотларнинг эшиклари, албатта, Жануб томонга қаратиб қурилган. Бу қадимий қоидадан Занжирсарой ҳам мустасно бўлмаса керак.

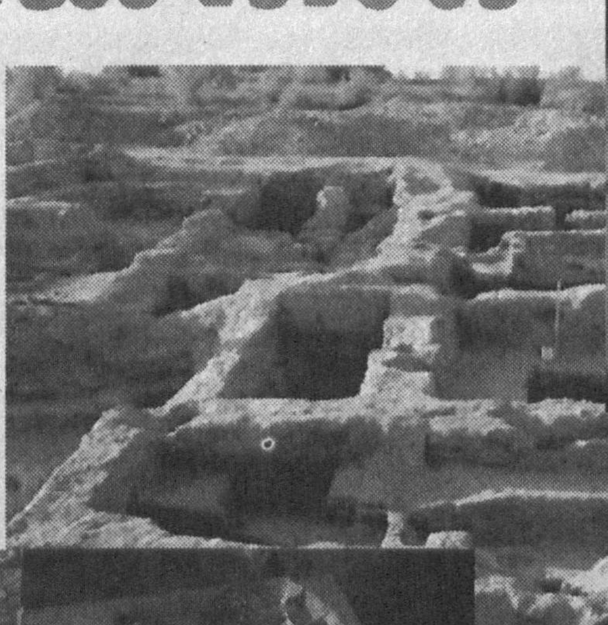

Қазишмалар натижасида бу ерда ўндан ортиқ хона ўрганилди. Хоналар ичидан XIV асрга мансуб кўплаб сопол буюмларнинг парчалари, зеб-зийнат намуналари, тангалар ва бошқа осори-атиқалар қўлга киритилди. Жуда кўплаб кул қатламлари, деворларда куйинди излари сақланиб қолган. Булар «Зафарнома»да айтилганидек, Занжирсаройнинг ёнғин туфайли вайрон бўлганини исботловчи далиллардир. Қалъа деворининг баландлиги тахминан 10 метрлар бўлган. Бундай улкан қалъани фақат подшоларгина, минглаб фуқароларнинг меҳнати туфайлигина бунёд этиши мумкин, холос.

Занжирсарой номининг луғавий маъноси тўғрисида фикр юритсак, саройнинг номи унинг кўринишига нақадар мос тушишига гувоҳ бўламиз. Занжирсарой — «қўрғон ичидаги сарой», «қўрғон сарой» деган маъноларни беради. Уларни ёдгорликнинг тарҳига татбиқ этсак, 16 гектардан иборат улкан қалъа-қўрғон ва унинг ичида сарой мавжудлигини кўрамиз.

Мовароуннаҳр ва Хуросонда X-XII ва XIV-XVII асрларда бунёд этилган жаҳон меъморчилик санъатининг юксак намуналари бўлмиш ўнлаб мақбаралар, мадрасалар, масжидлар, миноралар, карвонсаройлар, боғсаройлар ва бошқа обидалар мавжуддир. Ўзига хос меъморий жиҳатлари ва меъморий ечимларига кўра, Занжирсарой Туркистоннинг энг нодир меъморий обидалари қаторида туради.

Ўзбекистонда кейинги 50-60 йиллар ичида Самарқанддаги Афросиёб, Бухоро ҳокимлари бухорхудодларнинг шаҳар ташқарисидаги қароргоҳлари бўлмиш Варахшада маҳобатли сарой, Қувада буддавийлар ибодатхонаси, Сурхондарёда Далварзинтепа, Хоразмда Тупроққалъа, Қўйқирилганқалъа каби олис замонларнинг бетакрор меъморий обидаларидан қолдиқлари очиб ўрганилди. Лекин минг афсуски, Қадимги Юнонистон ва Рим меъморчилигининг юксак намуналари билан бемалол беллаша оладиган бундай иншоотлар хом ғишт ва пахса, хом ғиштдан ёки пахсадан бунёд этилган. Бу эса уларнинг қисқа муддатлардаёқ емирилиб ва ювилиб кетишига сабаб бўлган. Ўрта Осиё қадимшуносларининг амалиётида очиб ўрганилган бундай ёдгорликлар яна қайтадан кўмиб қўйилади, акс ҳолда уларнинг қолдиқлари қор ва ёмғирлар таъсирида тамомила йўқ бўлиб кетиши мумкин.

Занжирсарой эса бундан мустасно. Пишиқ ғиштдан бунёд этилган бу сарой қолдиқларини озгина таъмирлаш йўли билан Марказий Осиёда биринчи марта «очиқ осмон остидаги музей»га айлантириш мумкин. Ундан топиладиган осори-атиқалар Амир Темур ва темурийлар даврининг моддий маданияти, ҳунармандчилиги тўғрисида бебаҳо тарихий маълумотлар беради.

Кейинги йилларда тикланаётган жуда кўплаб бебаҳо тарихий обидаларимиз қаторида Занжирсарой харобаларини ҳам тўлалигича очиб, уни зиёратгоҳ бир масканга айлантирсак, ҳам Бибихоним, ҳам Амир Темурнинг муборак руҳларини шод этган бўлур эдик.

Абдусобир РАИМҚУЛОВ,
ЎзРФА Археология институти илмий ходими, тарих фанлари номзоди

Душанба 8.12

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.45 «Таҳлилнома».
8.45 ТВ маркет.
8.50 «Ҳаётимиз қомуси».
9.10 «Камалак». Болалар учун кинодастур.
10.35 Ўзбекистон Республикаси Конституцияси кунига бағишланган тантанали йиғилиш ва концерт.
12.05 «Кўрсатувдан-кўрсатувгача».
12.25 «Камолот калити».
12.45 «Қиш сонатаси». Телесериал.
13.55 ТВ анонс.
«Болалар сайёраси»:
14.00 1. «Олтин тож». Телевизион ўйин. 2. «Ҳаёт дарслиги».
15.00 «Битта байроқ остида».
15.20 «Қиш сонатаси». Телесериал.
16.30 «Сиз Конституцияни биласизми?»
16.50 ТВ клип.
17.00 «Олимп сари йўл». Спорт дастури.
17.15 «Экран хандаси».
17.45 «Аёлини эъзозлаган юрт».
18.00 ЯНГИЛИКЛАР.
18.10 «Мулкдор».
18.30 ТВ клип.
18.35 «Зиё» студияси намойиш этади: «Эътиқод мустаҳкамлиги йўлида».
18.55 «Бахтли воқеа». Телелотерея.
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 Бир жуфт қўшиқ.
20.30 «Ахборот».
21.05 «Ҳаётимиз қомуси».
21.25 «Ўзбекистон - Ватаним маним». Байрам дастури.
21.55 2003 йил - Обод маҳалла йили. «Кўпчилик қаторида».
22.15 «Ошин». Телесериал.
23.15 «Ахборот-дайжест».
23.35-23.40 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

16.55 Кўрсатувлар дастури.
17.00 «Янги авлод» студияси: Соғлом авлод, Бахтли болалик.
17.30 Ўзбекистон Республикаси Конституцияси куни «Буюк келажак пойдевори» туркумидан: «Маҳалла Ватан ичра Ватандир». Видеофильм 4-қисм.
17.50 «Ўзбектелефильм» студияси намойиш этади: «Муқаддас пойтахт».
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ анонс.
19.40 Мусиқий лаҳзалар.
19.50 Ўзбекистон Республикаси Конституцияси куни. «Буюк келажак пойдевори» туркумидан: «Конституция – кафолатланган келажагимдир». Видеофильм. 5-қисм.
20.10 Сув – ҳаёт манбаи.
20.15 Ёшлар овози.
20.35 Ватан ҳақида қўшиқ.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Қишлоқдаги тенгдошим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ анонс.
22.45 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Интерфутбол.
23.35 – 23.40 Хайрли тун.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 ТТВ да сериал: «Бу ҳам кино».
17.45 Болажонлар экрани.
17.55 «Хориж хабарлари» (рус)
18.00, 20.50 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 «Халқ саломатлиги йўлида».
18.30, 20.00, 20.35, 22.00 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.15 «Хориж хабарлари».
19.20 ТТВда сериал: «23, 5 бурчак остида».
20.20 «Avto-news».
21.00 «Ўзбекистон Конституцияси-истиқболимиз қомуси».
21.20 ТТВда сериал: «Шаҳарлик фаришта».
22.20 Кинонигоҳ. «Кабелчи».
23.40-23.45 Хайрли тун, шаҳрим !

«Халқаро» телеканал

16.00 Кўрсатувлар тартиби.
16.05 «Вести».
16.15 «Спорт масканларида».
16.30 «Хусусийлаштириш: қадам бақадам».
16.50 «Парле ву франсе?»
17.10 «Бола бошидан».
17.25 «Евроньюс» янгиликлари.
17.40 «Соломея». Сериал.
18.30 «Ҳазил кетидан ҳазил». Ҳажвий кўрсатув.
19.00 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
20.00 «Мени кутгил».
21.00 «Время».
21.30 Премьера. С. Безруков «Худуд» фильмида. ЎзТВ-IV.
22.40 «Бизнес-ревю».
22.45 Кинематограф. «Сўнгги орол». Бадиий фильм.
00.10 «Ахборот».
00.45 «Тунингиз осуда бўлсин!»

Сешанба 9.12

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35, 17.55 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
9.00 «Ўзбектелефильм» намойиши: «Риштон мўъжизалари».
9.10 Дутор, танбур тароналари.
9.30 «Қуёшда пишган нон». Мультфильм.
9.40 «Рангин дунё».
10.05 «Мулкдор».
10.25 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Тоғлик». Мультсериал.
11.15 «Адабий жараён».
11.35 Болалар спорти: «Бир умр ҳамроҳим».
11.50, 15.25 ТВ клип.
12.05 «Кўпчилик қаторида».
12.25 Лирик куйлардан концерт.
12.45 «Бизнес ҳафта».
13.00 «Ошин». Телесериал.
14.10 «Қизлар давраси».
15.35 NHK тақдим этади: «Буюк Ипак йўли». Телесериал.
«Болалар сайёраси»:
16.25 «Қўшиғим - жон қўшиғим».
16.55 «Ватанимга хизмат қиламан».
18.10 «Олтин бешик».
18.30 «Тафсилот».
18.50 ТВ клип.
19.00 «ТВ Бинго миллионер». Телелотерея.
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 «Муносабат».
21.30 «Ошин». Телесериал.
22.30 «Оталар - сўзи - ақлнинг кўзи».
23.30 «Ахборот-дайжест».
23.50-23.55 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

6.55 Кўрсатувлар дастури.
7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ анонс.
9.20 «Янги авлод» студияси: Катта танаффус,
9.45 «Мульттомоша».
10.00 Тонгги сериал: «Рамаяна».
10.35 Бизнес академия.
10.55 ТВ анонс.
11.00 «Давр» ҳафта ичида.
11.35 «Гвадалупе». Телесериал.
12.15 Ёшлар овози.
12.35 Ўзбекистон Республикаси Конституцияси куни. «Буюк келажак пойдевори» туркумидан: «Конституция – кафолатланган келажагимдир». Видеофильм. 5-қисм
12.55 Ватан ҳақида қўшиқ.
13.00 Давр.
13.10 ТВ анонс.
13.15 Болалар учун мультсериал: «Ака-ука Гримм эртаклари».
13.40 «Янги авлод» студияси: Соғлом авлод, Бахтли болалик.
14.15 Интерфутбол.
15.55 Мусиқий лаҳзалар.
16.05 Қишлоқдаги тенгдошим.
16.25 «Ўзбектелефильм» студияси намойиш этади: «Водил».
16.35 Хазина.
16.50 ТВ - анонс.
16.55 Кўрсатувлар дастури.
17.00 «Янги авлод» студияси: Ҳамма нарсани билишни истайман.
17.20 «Ажойиб гилам». Мультфильм.
17.30 Таянч.
17.50 Ёшлар овози.
18.10 Минг бир маслаҳат.
18.30 Автопатрул.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» - интервью.
19.50 ТВ – анонс.
19.55 ОИТСсиз келажак сари.
20.40, 21.25, 22.35 Эълонлар.
20.45 «Гвадалупе». Телесериал.
21.30 Бир ўлкаки....
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ анонс.
22.45 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: 1.Нокаут 2.Теннис.
23.45 – 23.50 Хайрли тун.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 ТТВда сериал: «Бу ҳам кино».
17.45 Мультфильм.
17.55 «Хориж хабарлари» (рус)
18.00, 21.10 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 Болажонлар экрани.
18.30, 20.00, 22.00, 22.35 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.15 «Хориж хабарлари».
19.20 ТТВда сериал: «23, 5 бурчак остида».
20.20 «Моҳир».
20.35 «Касб кафолатланган, иш ҳам!» Миллий дастур бўйича кадрлар тайёрланиши ҳақида.
21.20 ТТВда сериал: «Шаҳарлик фаришта».
22.15 «Ҳамшаҳарлар».
22.55 Кинонигоҳ. «Куйлаётган аёл».
00.05-00.10 Хайрли тун, шаҳрим !

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ.
8.00-9.00.
16.00 Кўрсатувлар тартиби.
16.05 «Вести».
16.15 «Аншлаг».
17.00 «Ҳинд оҳанглари».
17.25 «Евроньюс»янгиликлари.
17.40 «Соломея». Сериал.
18.30 Машҳурлар. Владимир Зельдин.
19.00 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
20.00 «Фош этиш сеҳри».
21.00 «Время».
21.30 «Худуд». Сериал.
ЎзТВ-IV.
22.40 «Бизнес-ревю».
22.45 «FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (Инглиз тилида)
22.55». Ахборот».
23.30 Кинематограф. Дўст кулфатда билинар».

Чоршанба 10.12

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 Газеталар шарҳи.
8.55 «Ўзбектелефильм» номойиши «Умидли усмирлар».
9.25 «Олтин бешик».
9.45 «Соғлом она - соғлом бола».
10.05 «Тафсилот».
10.25 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Тоғлик». Мультсериал.
11.15, 12.35 ТВ анонс.
11.20 «Диёримизнинг гўзал масканлари».
11.40 «Давр садолари» фестивали.
12.05 «Саргузаштлар ороли». Телешоу.
12.40 «Аския».
13.00 «Ошин». Телесериал.
14.10 «Муносабат».
14.35 Кундузги сеанс: «Уйга йўл». Бадиий фильм.
15.55 ТВ клип.
16.00 Юнон -рум кураши бўйича халқаро турнир.
16.30 «Ҳар ерда ва ҳамма учун». Ҳужжатли фильм.
«Болалар сайёраси»:
17.00 1. «Қизиқарли учрашувлар». 2. «Маҳалламиз болалари».
18.10 «Зумраша». Ҳажвий киножурнал.
18.20 «Фуқаролик жамияти сари».
18.35 «Қалб гавҳари».
18.55 ТВ клип.
19.05 «Фан равнақи - Ватан равнақи».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 «Юзма-юз».
20.30 «Ахборот».
21.05 «Парламент вақти».
21.25 Санъат усталарининг концерти.
21.45 «Фарз ва қарз».
22.05 «Ошин». Телесериал.
23.05 «Ахборот-дайжест».
23.25-23.30 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

6.55 Кўрсатувлар дастури.
7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ – анонс.
9.20 «Янги авлод» студияси: Ҳамма нарсани билишни истайман.
9.40 «Мульттомоша».
9.55 Тонгги сериал: «Рамаяна».
10.30 «Давр» - интервью.
10.45 Таянч.
11.05 ТВ – анонс.
11.10 «Ўзбектелефильм» студияси намойиш этади: «Тўй либослари».
11.25 ТВ - адвокат.
11.30 «Гвадалупе». Телесериал.
12.10 Ёшлар овози.
12.30 Бир ўлкаки....
12.50 Мусиқий лаҳзалар.
13.00 Давр.
13.10 ТВ – анонс.
13.15 Болалар учун мультсериал: «Ака-ука Гримм эртаклари».
13.40 «Меҳр кўзда». Мактубларга шарҳ.
14.00 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: 1. Нокаут, 2.Теннис.
15.00 Мусиқий лаҳзалар.
15.10 Автопатрул.
15.30 «Индинги кун жадвали». Бадиий фильм.
16.50 Кўрсатувлар дастури.
16.55 «Янги авлод» студияси: Оқ кабутар, Шум болалар.
17.35 «Мульттомоша».
17.50 Ёшлар давраси.
18.20 Чемпион сирлари.
18.40 Каталог.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 ТВ - анонс.
19.40 Очил дастурхон.
20.00 Спорт – лото.
20.10 Мусиқий лаҳза.
20.15 «Бунёдкор». Ёшлар телеклуби.
20.30 ТВ – адвокат.
20.40 «Гвадалупе». Телесериал.
21.25 Ватан ҳақида қўшиқ.
21.30 Мадҳия.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ – анонс.
22.45 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Интерфутбол.
23.35 – 23.40 Хайрли тун.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 ТТВда сериал: «Бу ҳам кино».
17.45 Болажонлар экрани.
17.55 Хориж хабарлари» (рус)
18.00, 20.45 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 «Мусиқий меҳмонхона».
18.30, 20.00, 21.15, 22.10 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.15 «Хориж хабарлари».
19.20 ТТВда сериал: «23, 5 бурчак остида».
20.20 «Аёл қалби».
20.55 «Ҳимоя».
21.30 ТТВда сериал: «Шаҳарлик фаришта».
22.30 Кинонигоҳ. «Тутси».
00.10-00.15 Хайрли тун, шаҳрим !

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ.
8.00-9.00.
16.00 Кўрсатувлар тартиби.
16.05 «Вести».
16.15 «Жонли табиат».
16.30 «Ўз-ўзига режиссёр».
17.15 «Евроньюс» янгиликлари.
17.30 «Соломея». Сериал.
РЖТ.
18.30 Ҳужжатли детектив.
19.00 «Ишонч ва муҳаббат замини». Сериал.
20.00 «Фош этиш сеҳри».
21.00 «Время».
21.35 «Худуд». Сериал.
ЎзТВ-IV.
22.40 «Бизнес ревю».
22.45 «Велосипед ўғрилари». Бадиий фильм.
(реж. Витторио де Сика. 1948й.)
00.10 «Ахборот».
00.45 «Тунингиз осуда бўлсин!»

МАҚОМЧИЛАР БЕЛЛАШУВИ

2 декабрдан 11 декабргача Ўзбекистон давлат консерваториясида Юнус Ражабий номидаги VI республика мақом ижрочилари танлови ўтказилади. Бу галги танловда ижрочиларнинг сони аввалгиларига нисбатан ортиши, миллий мусиқага қизиқувчилар доираси кенгайиши кутилмоқда. Айни чоғда, биргина Шашмақом туркумидан эмас, балки Фарғона-Тошкент ва Хоразм мақом йўлларидан ҳам намуналар ижро этилиши кўзда тутилган.

Танловга йирик мусиқашунос олим, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган фан арбоби, профессор Файзулла Кароматли раҳбарлигидаги ҳайъат аъзолари ҳакамлик қилади.

— Бошланғич мусиқий таълим, яъни мусиқа мактабларидаги ўқиш фақат Европа классик композиторларининг асарларини ўрганишдан бошланмасдан, ўқув дастурига миллий мусиқамиз ҳам киритилса, айни муддао бўларди, — дейди консерваториянинг анъанавий ижрочилик кафедраси мудири Рифатилла Қосимов. — Мақом — мактаб ёшидаги болалар ижроси учун мураккаб, деган фикрга қўшила олмайман. Чунки болалар Бах ёки Бетховен асарларини ижро этишда ҳам жуда кўп қийинчиликларга дуч келадилар. Миллий мусиқа болага ёшлигидан бошлаб сингдирилсагина мумтоз асарларимизга меҳр қўяди.

Шуларни назарда тутиб, мақом ижрочиларининг навбатдаги танлови мумтоз мусиқа ихлосмандлари учун анча янгиликлар беришига, унинг мухлислари сафини кенгайтиришига умид билдирамиз.

Саодат ЖЎРАБЕКОВА,
Консерватория талабаси

Пайшанба 11.12

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35, 17.55 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Қизиқарли учрашувлар». 3. «Маҳалламиз болалари».
10.05 «Фарз ва қарз».
10.25 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Тоғлик». Мультсериал.
11.15 Санъат усталарининг концерти.
11.35 «Фан равнақи - Ватан равнақи».
11.55, 12.20 ТВ анонс.
12.05 «Фуқаролик жамияти сари».
12.25 Мумтоз наволар.
12.40 «Ҳаракатда - баракат».
13.00 «Ошин». Телесериал.
14.10 «Дунё бўйлаб».
14.30 Кундузги сеанс: «Жонли камалак». Бадиий фильм.
15.35, 17.35 ТВ клип.
15.45 Юнон-рум кураши бўйича халқаро турнир.
«Болалар сайёраси»:
16.15 1. «Боланикнинг мовий осмони». 2. «Цирк, цирк, цирк».
17.15 «Мувозанат».
17.40 «Харита». Халқаро шарҳ.
18.10 «Девкомат ва булут». Мультфильм.
18.20 Репортаж.
18.25 «Рақслар жилоси».
18.40 «Сиҳат-саломатлик».
19.00 ТВ клип.
19.05 «Мулкдор».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 «Оқшом эртаклари».
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инлиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг. ХШ сессиясида.
22.35 «Ошин». Телесериал.
23.35 «Ахборот-дайжест».
23.55-24.00 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

6.55 Кўрсатувлар дастури.
7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ – анонс.
9.20 «Янги авлод» студияси: Оқ кабутар, Шум болалар.
10.00 Тонгги сериал: «Рамаяна».
10.35 Тафаккур ёлқинлари.
10.50 Мадҳия.
11.10 ТВ – адвокат.
11.15 «Гвадалупе». Телесериал.
11.55 Чемпион сирлари (рус тилида)
12.15 Спорт - қитъаси (рус тилида)
12.45 Мусиқий лаҳзалар.
13.00 Давр.
13.10 ТВ – анонс.
13.15 Болалар учун мультсериал: «Ака-ука Гримм эртаклари».
13.40 Ёшлар овози.
14.00 Интерфутбол.
15.40 Мусиқий лаҳзалар.
15.50 «Ўра». Телевизион бадиий фильм.
16.20 Ёшлар давраси.
16.50 ТВ - анонс.
16.55 Кўрсатувлар дастури.
17.00 «Янги авлод» студияси: Шоҳсупа.
17.20 «Барака ёмғири». Мультфильм.
17.30 Озода Ёрова куйлайди.
17.45 Болалар спорти: аҳвол қандай?
18.00 ТВ - анонс.
18.05 Сийрат.
18.25 Табобат оламида.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» - интервью.
19.50 Хотира.
20.05 Мусиқий лаҳзалар.
20.15 Ёшлар овози.
20.35 ТВ – адвокат.
20.40, 21.25, 22.35 Эълонлар.
20.45 «Гвадалупе», Телесериал.
21.30 Бегойим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ – анонс.
22.45 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: Интерфутбол.
23.35 –23.40 Хайрли тун.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 ТТВда сериал: «Бу ҳам кино».
17.45 Болажонлар экрани.
17.55 «Хориж хабарлари» (рус)
18.00, 20.40 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 «Навниҳол».
18.30, 20.00, 20.50, 21.45 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.15 «Хориж хабарлари».
19.20 ТТВда сериал: «23, 5 бурчак остида».
20.20 «Бурч ва масъулият».
21.05 ТТВда сериал: «Шаҳарлик фаришта».
22.05 Кинонигоҳ. «Эҳтиёт бўлинг, йўлда пул».
23.40-23.45 Хайрли тун, шаҳрим !

«Халқаро» телеканал

БИРИНЧИ КАНАЛ.
8.00-9.00.
17.00 Кўрсатувлар тартиби.
17.05 «Вести».
17.15 «Олам бўйлаб».
17.55 «Мультфильм».
18.15 «Евроньюс» янгиликлари.
18.30 Ҳужжатли фильм.
19.00 «Дунё маданияти дурдоналари».
19.20 «Авиация дунёси».
19.50 «Мўъжизалар майдони».
21.00 «Время».
ЎзТВ-IV.
21.30 «Бизнес ревю».
21.35 «Ишбилармон кишилар».
21.55 «Спорт-менинг ҳаётим».
22.15 «Т. Полонская билан бирга».
22.35 «FCN Ўзбекистон янгиликлари» (Инглиз тилида)
22.45 «Ахборот».
23.20 «Нима?Қаерда?Қачон?»
00.40 «Тунингиз осуда бўлсин!»

Жума 12.12

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон!»
8.00 -8.35 «Ахборот».
8.35 ТВ маркет.
8.40 Газеталар шарҳи.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Боланикнинг мовий осмони». 2. «Цирк, цирк, цирк».
10.05 «Мулкдор».
10.25 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Тоғлик». Мультсериал.
11.15 «Ўзлигинг намоён қил». Экранда - Бухоро вилояти.
11.35 «Қуёшли юрт оҳанглари».
11.55, 12.25 ТВ анонс.
12.05 «Сиҳат-саломатлик».
12.30 «Куйла, ёшлигим».
12.50 «Ошин». Телесериал.
13.50 ТВ клип.
14.10 «Бугуннинг одамлари».
14.20 Кундузги сеанс: «Трумен томошаси». Бадиий фильм.
15.50 Юнон-рум кураши бўйича халқаро турнир.
16.20 «Тарих кўзгуси».
«Болалар сайёраси»:
16.40 1. «Ёш юлдузлар». 2. «Ўйла, Изла, Топ!» Телемусобақа.
17.40 «Нурли манзиллар».
18.10 «Тиббиёт одимлари».
18.25 «Истеъдод».
18.45 «Фан равнақи - Ватан равнақи».
19.05 «Ифтихор».
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 Бир жуфт қўшиқ.
20.30 «Ахборот».
21.05 Иккинчи чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг. ХШ сессиясида.
22.05 «Қиш сонатаси». Телесериал.
23.15 «Ахборот-дайжест».
23.35-23.40 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

6.55 Кўрсатувлар дастури.
7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ – анонс.
9.20 «Янги авлод» студияси: Шоҳсупа.
9.40 Мультфильм.
10.00 Тонгги сериал: «Рамаяна».
10.35 «Давр» - интервью.
10.50 ТВ – анонс.
10.55 Минг бир маслаҳат.
11.15 ТВ – адвокат.
11.20 «Гвадалупе». Телесериал.
12.00 Ёшлар овози.
12.20 Хотира.
12.35 Болалар спорти: аҳвол қандай?
12.50 Мусиқий лаҳзалар.
13.00 Давр.
13.10 ТВ – анонс.
13.15 Болалар учун мультсериал: «Ака-ука Гримм эртаклари».
13.40 Бегойим.
14.00 Интерфутбол.
15.40 Мусиқий лаҳзалар.
15.50 Сийрат.
16.10 «Учинчи сайёра» маърифий дастури.
17.05 ТВ - анонс.
17.10 Кўрсатувлар дастури.
17.15 «Янги авлод» студияси: У ким? Бу нима?, Келинг, танишайлик.
17.55 «Мульттомоша».
18.10 Қўли гул уста.
18.30 Аскар мактублари.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» - нигоҳи.
19.55 ТВ - анонс.
20.00 Мусиқий лаҳзалар.
20.10 Азизим.
20.35 ТВ – адвокат.
20.40, 21.25, 22.35 Эълонлар.
20.45 «Гвадалупе», Телесериал.
21.30 Қишлоқдаги тенгдошим.
21.50 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.40 ТВ – анонс.
22.45 «Ёшлар» телеканалида спорт дастури: 1. Футбол плюс, 2.Ринг қироллари.
0.05 –0.10 Хайрли тун.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 ТТВда сериал: «Бу ҳам кино».
17.45 Болажонлар экрани.
17.55 «Хориж хабарлари» (рус)
18.00, 20.45 «Экспресс» телегазетаси.
18.10 Мультфильм.
18.30, 20.00, 20.55, 21.50 «Пойтахт» ахборот дастури.
18.45 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.15 «Хориж хабарлари».
19.20 ТТВда сериал: «23, 5 бурчак остида».
20.20 «Саодат калити».
21.10 ТТВда сериал: «Шаҳарлик фаришта».
22.10 Кинонигоҳ. «Севги барини кечиради».
23.40-23.45 Хайрли тун, шаҳрим !

«Халқаро» телеканал

8.00-9.00.
16.30 Кўрсатувлар тартиби.
16.35 «Вести».
16.45 «Бинафша».
17.10 «Спорт технологияси».
17.25 «Дурдаршан».
17.50 «Евроньюс» янгиликлари.
РЖТ.
18.10 М. Галкин, Н. Басков, Л. Долина, С. Ротару ва В. Винокур байрам концертида.
21.00 «Время».
ЎзТВ-IV.
21.25 «Бизнес-ревю».
21.30 «Стиль».
21.45 «Жаҳон киноси усталари».
22.15. «Ахборот».
22.50 Кинематограф. «Томдаги гусар». Бадиий фильм.
00.45 «Хит парад».
1.15 «Тунингиз осуда бўлсин!»

Шанба 13.12

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон».
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 Газеталар шарҳи.
8.55 ТВ анонс.
«Болалар сайёраси»:
9.00 1. «Ёш юлдузлар». 2. «Ўйла, Изла, Топ!» Телемусобақа.
10.00 «Мусиқа дунёси». Телеальманах.
10.20 «Зиё» студияси намойиш этади: «Эътиқод мустаҳкамлиги йўлида».
10.40 «Бу турфа олам».
11.30 «Қалб гавҳари».
11.50 «Фан равнақи - Ватан равнақи».
12.10 «Санъатга бахшида умр».
12.30 «Қиш сонатаси». Телесериал.
13.40, 15.50 ТВ клип.
13.50 «Адабий жараён».
14.10 «Шоҳидамас, баргида». Бадиий фильм.
16.00 «Ягона оилада».
16.30 «Ўзбек спорти одимлари».
16.45 Телевизион миниатюралар театри.
17.10 «Изҳор».
17.25 «Бугуннинг одамлари».
17.35 «Саргузаштлар ороли». Телешоу.
18.05 «Рангин дунё».
18.25 «Интеллектуал ринг». Телеўйин.
19.05 «Ўзлото». Телелотерея.
19.30 «Ахборот» (рус тилида)
20.00 Оқшом эртаклари.
20.15 FCN «Ўзбекистон янгиликлари» (инглиз тилида)
20.30 «Ахборот».
21.05 «Қўшиғимиз Сизга армуғон».
21.25 «Гап чиқди».
22.05 «Қиш сонатаси». Телесериал.
23.15 «Ахборот-дайжест».
«Тунги ёғду». Дам олиш дастури:
23.35 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Қўли гул аёл», Бадиий фильм. 1-қисм.
00.45-00.50 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

6.55 Кўрсатувлар дастури.
7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 Давр.
9.15 ТВ – анонс.
9.20 «Янги авлод» студияси: У ким? Бу нима?, Келинг, танишайлик.
10.00 Табобат оламида.
10.25 ОИТСсиз келажак сари.
11.15 «Бунёдкор». Ёшлар телеклуби.
11.30 Томорқа.
11.40 ТВ - адвокат.
11.45 «Гвадалупе». Телесериал.
12.25 ТВ - анонс.
12.30 Ринг қироллари.
13.20 Бола тилидан.
13.50 «Дон Кихот». Бадиий фильм 2-қисм.
14.30 Қишлоқдаги тенгдошим.
14.50 «Анянинг қўғирчоқлари». Бадиий фильм.
16.15 ТВ - анонс.
16.20 Кўрсатувлар дастури.
16.25 «Янги авлод» студияси: Бўш ўтирма, Беш бармоқ.
17.10 «Мульттомоша».
17.40 Меҳмонхона.
18.00 Саломатлик сирлари.
18.20 Ўзбекистон Фанлар академиясининг 60 йиллиги олдидан «Менинг университетим». Академик Б. Валихўжаевнинг «Мадрасаи олия ёки Ўзбекистонда, олий таълим тарихига доир» китоби асосида. Видеофильм 1-қисм
18.40 Каталог.
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 Давр.
19.35 «Давр» - репортаж.
19.45 ТВ - анонс.
19.50 Мусиқий лаҳзалар.
20.05 Кутилмаган меҳмон.
20.25, 21.10, 22.35 Эълонлар.
20.30 «Дон Кихот». Бадиий фильм 3-қисм.
21.15 Оҳанрабо.
22.00 Давр.
22.40 ТВ – анонс.
22.45 «Қорда адашганлар». Бадиий фильм.
0.15 –0.20 Хайрли тун.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 ТТВда сериал: «Бу ҳам кино».
17.45 «Мультчархпалак».
18.05, 21.55 «Экспресс» телегазетаси.
18.15 «Билим» телеклуби.
18.35 «Афиша».
18.55 «Мисли гавҳар».
19.10 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
19.40 «Жаҳон географияси».
20.10 «Бахтли бўлинг !»
20.50 «Умр ғанимат».
21.05 ТТВда сериал: «23, 5 бурчак остида».
22.05 Кинонигоҳ. «Занжир».
23.30-23.35 Хайрли тун, шаҳрим !

«Халқаро» телеканал

9.00 Кўрсатувлар тартиби.
9.05 Мультфильм.
10.10 «Лаззат».
10.30 «Уйга қайтиш. А. Маринина. Львов».
ЎзТВ-IV.
11.10 Болалар соати. «Рожер исмли қуённи ким сотди?» Бадиий фильм.
12.50 «Соғинч».
13.05 «Экран зийнати ва қиймати».
13.30 Кинематограф. «Совун кўпиги». Бадиий фильм.
15.05-16.05 **Дўстлик видеоканали: «В Доброй Хате», «Умид», «Немис шаҳри».**
ЎзТВ-IV.
17.05 Кўрсатувлар тартиби.
17.10 Премьера. Ж. Чан, Ж. К. Ван Дамм, Рутгер Хауэр. «Трюкачлар» экстремал шоусида.
18.00 «Янгиликлар».
18.20 Йил қўшиқлари. Қиш.
20.00 «Ким миллионер бўлишни истайди?» Телеўйин.
21.00 «Время».
21.25 «Сўнгги қаҳрамон».
22.30 «Олтин граммофон».
ЎзТВ-IV.
23.30 «Ахборот».
00 05 Кинематограф. «Рақс қироли».
1.05 «Тунингиз осуда бўлсин».

ҚЎҒИРЧОҚБОЗЛАР АНЖУМАНИ

Москвада ўтган қўғирчоқ театрларининг II халқаро фестивалида республикамиз қўғирчоқ театри қатнашиб, "Яна Андерсен..." (муаллиф, режиссёр Динара Йўлдошева) спектаклини намойиш этди.

Ганс Христиан Андерсеннинг 200 йиллигига бағишланган ушбу спектакл театр репертуарида энг кўп мухлисларни жалб этган саҳна асарларидан бири ҳисобланади.

Мазкур фестивал бамисоли қўғирчоқлар кўригига, болалар байрамига, унутилмас ижодий учрашувга айланди. Қўғирчоқбозлик санъатининг хилма-хил усуллари ва жанрларида энг яхши спектакллар намойиш этилди.

Испания, Нидерландия қироллиги, Белгия, Хорватия, Босния ва Герцоговина, Ўзбекистон, Украина, Белоруссия ҳамда Россия Федерациясидан келган ижодкорлар бадиий етук, қизиқарли спектакллар кўрсатишди. Айниқса, ўзбекистонликларнинг шундай сеҳрли мўъжизалар, қувноқ учрашувлар ва маъюс хайрлашувлар билан йўғрилган **«Яна Андерсен...»** асари томошабинларга маъқул бўлди. Бу спектакл талабларга биноан икки марта кўрсатилди ва бир неча давлатлар қўғирчоқ театрлари саҳнасида кўрсатилишга таклиф этилди.

Жаҳон қўғирчоқ театри арбобларининг **«Театр Чудес»** рангли журналида бу спектакл муваффақияти ҳақида илиқ фикрлар билдирилди. Халқаро фестивалдан бир неча таклифлар билан қайтган қўғирчоқ театри ижодий гуруҳи ҳозирги кунда республикамиз миқёсида ўтадиган анжуманга тайёргарлик кўрмоқда.

Э.ШАЙХОВА,
театршунос

Якшанба 14.12

«Ўзбекистон» телеканали

6.00 «Ассалом, Ўзбекистон».
8.00-8.35 «Ахборот».
8.35 «Камалак». Болалар учун кинодастур.
9.25 «Чаман ичра». Мусиқий композиция.
9.45 «Рақибингиз - гроссмейстер».
10.00 «Ватанимга хизмат қиламан».
11.00 «Она меҳри».
11.20 «Бу турфа олам».
12.10 «Интеллектуал ринг». Телеўйин.
12.50 «Гап чиқди».
13.30 «Қиш сонатаси». Телесериал.
14.40 «Қорақалпоқнома».
15.00 «Фликнинг саргузаштлари». Мультфильм.
16.30 ТВ анонс.
16.35 «Олимп сари йўл». Спорт дастури.
16.50 «Портретга чизгилар».
17.10 «Бир кулишайлик».
«Болалар сайёраси»:
17.25 1.»Олтин тож». Телевизион ўйин. 2. «Улғайиш поғоналари».
18.25 ТВ клип.
18.30 «Иқтидор». Телешоу.
19.10 «Бизнес ҳафта».
19.25, 20.00, 20.25, 21.10 ЭЪЛОНЛАР.
19.30 «Таҳлилнома» (рус тилида)
20.05 «Кўрсатувдан-кўрсатувгача».
20.30 «Таҳлилнома».
21.15 «Кун мавзуси».
21.25 ТВ клип.
21.35 «Яхшилик».
22.10 «Қиш сонатаси». Телесериал.
«Якшанба кинозали».
23.20 «Ўзбекистон» телеканалида илк маротаба: «Қўли гул аёл». Бадиий фильм. 2-қисм.
00.30 -00.35 Ватан тимсоллари.

«Ёшлар» телеканали

6.55 Кўрсатувлар дастури.
7.00 «Мунаввар тонг». Информацион дам олиш дастури.
9.00 ТВ – анонс.
9.05 «Давр» - репортаж.
9.15 «Янги авлод» студияси: Бўш ўтирма, Беш бармоқ.
9.55 Қувноқ стартлар.
10.25 Очил дастурхон.
10.45 Чемпион сирлари.
11.05 ФИФА (футбол ичида, футбол атрофида)
11.45 Аскар мактублари.
12.05 «Заковат» саралаш ўйинлари.
12.45 «Учинчи сайёра» маърифий дастури.
13.35 Оҳанрабо.
14.15 «Дон Кихот», Бадиий фильм 3-қисм.
14.55 Азизим.
15.20 Болалар экрани: «Қизил гул», «Қурбақа малика», Мультфильмлар.
16.00 Ёшлар овози.
16.20 ТВ – анонс.
16.25 Қўли гул уста.
16.45 Кўрсатувлар дастури.
16.50 «Янги авлод» студияси: Катта танаффус, Уй вазифаси.
17.30 Спорт ҳафтаномаси.
17.45 «Қаҳқаҳа» театр студияси намойиш этади.
18.15 ТВ - анонс.
18.20 Ўзбекистон Фанлар академиясининг 60 йиллиги олдидан «Менинг университетим». Академик Б. Валихўжаевнинг «Мадрасаи олия ёки Ўзбекистонда, олий таълим тарихига доир» китоби асосида. Видеофильм 2-қисм
18.50 Олтин мерос.
18.55, 21.55 Иқлим.
19.00 «Давр» - news.
19.20 ТВ - анонс.
19.25 Оила тилсими.
19.50 Мусиқий лаҳзалар.
20.00 Сув – ҳаёт манбаи.
20.05, 20.50, 22.30 Эълонлар.
20.10 «Дон Кихот». Бадиий фильм 4-қисм.
20.55 «Қилни қирқ ёриб...» Интеллектуал ўйин.
21.45 Олтин мерос.
22.00 Давр.
22.35 ТВ – анонс.
22.40 «Ўн етти ёшликлар». Бадиий фильм.
0.10 –0.15 Хайрли тун.

«Тошкент» телеканали

17.10 Кўрсатувлар тартиби.
17.20 ТТВда сериал: «Бу ҳам кино».
17.45 «Эртакларнинг сеҳрли олами».
19.25, 21.55 «Экспресс» телегазетаси.
19.35 «Табриклаймиз-қутлаймиз».
20.05 «Жаҳон географияси».
20.35 «ТВ плюс».
21.05 ТТВда сериал: «23, 5 бурчак остида».
22.05 Кинонигоҳ. «Чангалзорлар қироли». 1-2-серилар.
00.10-00.15 Хайрли тун, шаҳрим !

«Халқаро» телеканал

9.00 Кўрсатувлар тартиби.
9.05 «Инглиз тили курси».
9.15 «Соғлом овқатланиш сирлари».
9.25 «Мультсеанс».
10.10 Д. Криловнинг «Йўлда ёзилмаган қайдлари».
10.30 «Ҳамма уйдалигида».
ЎзТВ-IV.
11.00 «Уйғоқ кайфият». Информацион-дам олиш кўрсатуви.
12.30 Кинематограф. «Олтин бола». Бадиий фильм.
13.55 «Дорихона эшитади».
14.45 -16.5. **Дўстлик видеоканали: «Дидар»,** «Айчурек», «Ватан сурури», «Чинсэн».
ЎзТВ-IV.
16.55 Кўрсатувлар тартиби.
17.00 «Дунёнинг янги мўъжизалари».
18.00 «Билишни истайман».
18.15 «Ассалом Франция».
18.35 «Дунёга назар».
РЖТ.
19.00 «Трио». Бадиий фильм.
ЎзТВ-IV.
21.00 «Кинопрофи».
21.20 «Тенгдошлар».
21.45 Кинематограф. «Леди Каролина Лемб». Бадиий фильм.
23.45 «Таҳлилнома».
00.25 «Тунингиз осуда бўлсин».

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси, "Ёшлар" телеканали муҳаррири **Зафар КОМИЛОВ** вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик билдиради.

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси **Абдуғаффор УБАЙДУЛЛАЕВ** вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик изҳор қилади.

ЮЗ ОҲАНГЛИ БИР ҚЎШИҚ

«Ўзбекистон — умумий уйимиз» республика дўстлик ва маданият фестивали мадҳидек янгради

Боши биринчи бетда.

Зикр этилганидек, бу фестивалнинг якунловчи босқичи эди. Бунгача эса Қорақалпоғистон Республикасида, вилоятлар ва Тошкент шаҳрида бир неча ой давомида ушбу дўстлик ва маданият байрамининг муқаддималари бўлиб ўтди. Минтақалардаги бу тадбирлар ҳам кун бўйи давом этди. Республика байналминал маркази саройида эса 135та миллий маданият марказлари уюшмалари ҳамда Тошкент шаҳрининг 22та миллий маданий маркази фестивалини ўтказиш учун оз эмас, кўп эмас бутун бир ҳафта талаб этилди.

Фарғона, Навоий, Сирдарё вилоятлари, Тошкент шаҳри, умуман бошқа минтақалардаги фестивалнинг илк босқичи ҳеч муболағасиз ҳақиқий дўстлик ва маданият шодиёнаси, тантанасига айланиб кетди. Ҳам ўз миллий, ҳам ўзбек куй ва қўшиқлари, рақсларини ғоят самимий, кўтаринкилик, завқ-шавқ билан ижро этаётган ҳаваскорларнинг иштиёқи, жойларда бу тадбир учун ажратиб берилган энг яхши санъат ва маданият саройларини тўлдирган томошабинларнинг қувончи сизни ҳам ўз-ўзидан бу кайфият гирдобига олиши турган гап эди. Ана шундай қардошлик ва биродарлик руҳияти қалбингизни жунбушга келтираётган, бири-биридан гўзал ва жозибали чиқишлар ўз сеҳри ила ром этаётган дақиқаларда беихтиёр бу фестивал сунъий ўйлаб топилмаганлиги, балки кўп миллатли, ўта санъатсевар халқимиз ижодиётининг шаффоф чашмалари кўзлари ўз вақтида очилганлигини тан олардингиз...

Ташкилотчилар олдида эса бу юзлаб ажойиб, серқирра куй ва қўшиқлар, рақслардан энг сараларини танлаб олишдек ўта машаққатли, айни вақтда жуда нозик масъулият турар эди. Якунловчи босқич фестивал танловининг жойлардаги ҳайъат аъзолари асосан бу вазифанинг уддасидан чиққанликларидан далолат берди.

Мана, ўзбекча «Асл ёр» ашуласи янграмоқда. Агар сухандон бу қўшиқни Тошкент вилоятининг Чиноз туманидан Елизавета Цой ижро этади, деб эълон қилмаганида, саҳнадаги хонанда миллатини аниқлашингиз мушкул кечарди. Негаки, оҳанг жилолари, авжларида ҳийлагина бўлса-да, талаффуз фарқини англаб бўлмасди. Аксинча, дилни сеҳрлайдиган соф ўзбекона ширали овоз бутун вужудингизни қамраб олаверарди.

Саҳнада этиклари пошналаридан чақмоқ чақнатаётган йигитлар «Андижон полка»сини шиддат билан яйраб ижро этмоқдалар. Раққослар Тошкент шаҳридаги грек миллий маданий марказининг «Сиртаки» ансамбли ҳаваскорлари. Тошкент, унинг чиройи, латофати, ўзбек диёри улар учун бениҳоя қиррали эканлиги ҳақида рус маданият марказининг «Калинушка» ансамбли жўшиб куйлайди.

Республика яҳудийлар миллий маданий марказининг «Шалом Ташкент» ансамбли ижросидаги ўзбекча «Дучава», немис маданий маркази «Шнигель» гуруҳи намойиш этган «Роҳат» миллий рақслари, турк миллий маданий маркази ансамбли хушовоз салисти Саломат Жавдат қизининг «Тановар», Тошкент вилоятидан Магдалина Кимнинг «Ўзбекистон» қўшиқлари томошабинлар томонидан диёримизга битилган қасидалардек олқишлар билан қабул қилинди.

Миллий маданий марказлар ўз санъатларини, удумлари, одатларини асраб-авайлаб, бойитиш, кенг тарғиб этиш учун умумий уйлари — Ўзбекистонда ҳамма шарт-шароитлар муҳайё этилганлигини ҳам фестивалда ёрқин намойиш этдилар. Славян маданияти Фарғона вилоят марказининг вокал-хореография ансамбли «Рус ярмарка»си композициясини ижро этаётганида, беихтиёр ўзингизни ўтган асрларда Нижний Новгороддаги анъанавий шўх, қувноқ шодиёналарда, Сурхондарё вилоятидаги «Халқобод» маҳалласининг туркман миллий маданий маркази «Келин тушириш удуми» саҳнасини намоён этаётганларида, қўшниларимиз тўйининг гувоҳига айлангандек ҳис этасиз. Дунган миллий маданий марказининг ансамбли ижросидаги «Пекин олтин тоғларида» қўшиғи ўз қанотларида сизни Хитойга, озарбойжон миллий маданий марказлари уюшмаси «Булбуллар» ансамблининг «Шушанин даглари» Кавказорти, «Видергебурт» немис маданий марказининг «Фольксдойчтанц» ансамблининг хореография композицияси миллий байрамга, поляк маданий маркази «Светлица Польска» ансамблининг «Андя» қўшиғи Польша ўрмонзорларига олиб қочади...

Бир-биридан жозибали бу куй-қўшиқларни тинглаб, рақсларни томоша этар экансиз, ҳозир саҳнада жуда истеъдодли бўлса-да, профессионал ижрочилар эмас, балки санъатга иштиёқманд ҳаваскорлар эканлигини унутиб қўясиз. Айниқса, Сирдарё вилояти «Моранбон» корейс ансамбли ижро этган «Менинг севимли гулим» рақсини хореография санъатининг ёрқин кўриниши, деб баҳолаш мумкин. Бу ансамбл раққосаларининг ижрочилик маҳорати халқаро танловлар лауреатлигига муносиб топилганлиги асло бежиз эмас. Худди, шунингдек, Самарқанд вилояти «Топотушки» ансамблининг рус миллий , Фарғона вилояти немис маданият марказининг бочкалар билан, рус маданият маркази «Улибка» ансамблининг рақслари, Тошкент шаҳридаги грек маданият жамияти ансамбли жажжи ижрочиси Христина Папандонулонинг ҳаммани ҳайратга солган Мэрилин Монрога тақлиди гулдурос қарсакларга кўмилиб кетди.

Хуллас, фестивалда ижро этилган деярли ҳамма куй ва қўшиқлар, рақслар номма-ном таърифлашга арзигуликдир. Лекин уларнинг сўз билан баёнини эшитиш эмас, балки томоша қилиш, айниқса, бу байрамнинг қайноқ дўстона муҳити оғушида бўлиш керак эди...

Калом ўрнида эса республика миқёсдаги бу катта фестивал жуда кўп ташкилотчилар ва ҳомийлар саъй-ҳаракатларининг самараси бўлганлигини эътироф этиш жоиз. «Ўзбекистон — умумий уйимиз» фестивалини ўтказишда Маданият ишлари вазирлиги ва Республика байналминал маркази, айниқса, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимлиги, маданият ишлари бошқармалари, пойтахт туманлари ҳокимликлари, кўплаб ҳомийлар камарбаста бўлдилар. Шунинг учун бу улкан дўстлик ва маданият байрамининг барча қатнашчилари мукофотлар, совғалар билан сийландилар.

Фестивал халқ ижодиёти сарчашмалари жуда чуқур ва кенг кўламли эканлигини, турли миллат ва элатлар санъати бир-биридан куч-қувват олиб, бир-бирини бойитиб боришини ёрқин намоён этди. Илк парвози сарбаланд бўлган, янги халқ истеъдодларини кашф этган «Ўзбекистон — умумий уйимиз» дўстлик ва маданият байрами анъанавий бўлиб қолишига ишончимиз комил.

Э.ЭРНАЗАРОВ

Дунё — кенг...

"ИШБИЛАРМОН" РУҲОНИЙ

Тель-авивлик руҳоний-раввин Давид Агарон пул топишнинг антиқа йўлини ўйлаб топди — у марҳумларнинг руҳини дўзахдан жаннатга ўтказиб қўйиш, тирикларни гуноҳидан озод қилиш орқали яхшигина бизнес қила бошлади.

Раввиннинг "прейскурант"ида нафақат жаннатдан "жой" олиб беришнинг, шунингдек, гуноҳдан холи қилишнинг нархи ҳам белгиланган. У бир аёлдан отасининг руҳини дўзахдан жаннатга "ўтказиб қўйгани" учун ўн олти минг доллар олди. Дарвоқе, бу — "ишбилармон" руҳоний кўрсатган хизматлар орасида энг қиммати.

Бошқа бир хил хизматлар нархи чидаса бўладиган даражада. Масалан, хотинини алдаган бир кишининг гуноҳини раввин дўзахда уч кун азоб чекишга лойиқ, деб белгилади ва ундан нақд икки юз доллар ундириб, мижозни уч кунлик дўзах азобидан "қутқарди".

"Ишбилармон" руҳонийнинг антиқа бизнеси қанча вақт давом этгани ҳақида маҳаллий матбуот ҳеч қандай маълумот бермаган. Эҳтимол, бу тафсилотлар қирқ уч ёшли тадбиркор-раввин устидан очилган жиноий иш якун топгач аён бўлар. Қизиғи шундаки, ҳуқуқни ҳимоя қилиш органлари яширин камера билан Давид Агароннинг синагогда "жаннатдаги ер участкалари сотиш" бўйича "маркетинг компанияси"ни ўтказаётганини суратга олишга муваффақ бўлди. Тасмага анойи харидорларнинг "жаннатдаги жой учун" ҳақ тўлашган ҳолатлари тасвири ҳам туширилган.

ЎҒИРЛАНГАН ПУЛ СОЛИҒИ

АҚШнинг Колорадо штати суди ўғирланган пулдан солиқ тўламаган товламачини қамоқ жазосига ҳукм қилди.

Маҳаллий прокуратура органининг хабарида айтилишича, йирик газеталардан бирининг молия директори бўлиб ишлаган Марк Ален Бриз исмли амалдор редакция ҳисоб рақамидан 250 минг долларни ўмарган. Буни ҳамкасблари пайқашмаган, боз устига, уни компания директорлари кенгаши раиси — нашриёт раҳбари лавозимига сайлашган.

Агар АҚШ солиқ органлари тармоғидаги ички даромадлар хизмати ходимлари ҳушёрлик кўрсатишмаганда, у ўғирланган пулдан солиқ тўламай, ғайриқонуний тарзда улардан фойдаланиб юрган бўларди.

Ален Бризнинг товламачилиги унга икки карра жавобгарлик юклади — у ҳам ўмарган маблағдан солиқ тўламагани ва маблағни ноқонуний йўл билан ўзлаштиргани учун жазоланди.

МАДОННАНИНГ МИЛЛИОНЛАРИ

Бугунги кунда энг кўп қалам ҳақи ижодкорлардан кўра машҳур санъаткор, арбобларга насиб этаётгани сир эмас.

Хусусан, жаҳонга доңғи кетган хонанда Мадонна кейинги пайтда болаларга эртаклар ёза бошлаган. Яқинда "Пингвин" нашриёти унинг бешта эртаги қўлёзмаси учун муаллифга олти миллион доллар тўлади. Поп-юлдузнинг биринчи китоби қисқа муддатда дунё халқларининг ўттиз тилига таржима қилиниб, нашр этилди. Уларнинг адади бугунги кунда бир неча миллион.

Бироқ Мадонна олган қалам ҳақини Хиллари Клинтонникига ҳечам тенглаштириб бўлмайди. АҚШнинг собиқ президенти рафиқаси хотиралар китоби учун саккиз миллион доллар ишлади. Унинг рақибаси Моника Левински Б.Клинтон билан ишқий можароларини китоб қилиб, анча бойиб олди. Унинг қалам ҳақи уч миллион доллар.

Ҳозир "Пингвин" нашриёти Билл Клинтоннинг мемуарлари қўлёзмасини сотиб олишга тайёр турибди. Айтишларича, собиқ президент китобини битириш арафасида экан. Нашриёт бу қўлёзма учун жуда катта — ўн, ўн икки миллион доллар тўламоқчи.

УЧРАШУВ

Олимжон САЛИМОВ:

МАКТАБ ЎҚУВЧИСИга...

соф муҳаббат ҳақида ҳам гапириш мумкин

Кейинги пайтларда республика Ёш томошабинлар театрининг ижодий ютуқлари ҳақида тез-тез илиқ фикрлар билдирилмоқда. Жамоанинг бир неча спектакллари томошабинларда қизиқиш уйғотди, ҳатто чет элларда эътибор қозонди. Шубҳасиз, бу ютуқларда театрнинг бош режиссёри Олимжон Салимовнинг ҳам ҳиссаси бор. Унинг мазкур даргоҳда фаолият бошлаганига ўн йил бўлди. Бу муддат режиссёр учун озми ёки кўпми? Олимжон аканинг ўзи бу ҳақда қандай фикрда?

— Мен Ёш томошабинлар театрига келиб, унга фойда келтирдимми-йўқми, буни яхшилаб ўйлаб кўриш керак. Умуман, ўн йил давомида бир режиссёр театрни бутунлай ўзгартира оладими, унинг ижодий қиёфаси, репертуари, ишлаш услуби — буларни янгилашга улгуриш мумкинми? Очиғи, бугун бу саволларга ишонч билан "ҳа" деб жавоб беришим мушкул.

Ҳар ҳолда, ўтган давр ичида театр ижодий қиёфасини ўзгартиришга ҳаракат қилдим. Такрорланавериб ғашга тегадиган ижро услуби, бир-биридан фарқ қилмайдиган ўртамиёна спектакллар билан қаттиқ курашдим. Театримизга келган ёш томошабинлар билан фақат "қуёнчалар", "тулкичалар" тили билан эмас, оддий, ҳаммага тушунарли, катталар ўзаро қандай гаплашса, болалар билан ҳам ана шу тилда мулоқот қилишни актёрлардан талаб қилдим.

Дастлаб спектаклларни саҳнага олиб чиққанимдаёқ, мен ҳақимда "у бу театрнинг режиссёри эмас, театр ўз асосий йўналишидан четга чиқяпти", деган гаплар қулоққа чалиниб турарди. Шундай фикрловчи одамлар билан баҳслашишга тайёрман. Чунки мен ўтган ўн йил давомида катталар учун бирорта ҳам спектакл қўйганим йўқ. Биз фақат ўз томошабинларимиз — болалар ва ёшлар учун ижод қилдик. Болаларга "конфет" бериб, алдаш усули тўғри эмас. Уларни ўзим билан тенг кўриб, мулоқот қилишни маъқул кўраман. Албатта, буни ҳамма болалар ҳам тушунавермаган. Аммо спектаклларимизда ҳамиша ҳамма учун тушунарли бўлган "томошавийлик", яъни воқеаларнинг эртакнамо ечими, актёрларнинг жўшқин ижроси, ғаройиб кийимлар, саҳна безаклари ва мусиқа мавжуд. Аслида ҳам томошавийлик саҳна асарининг энг асосий жиҳатларидан бири ва у орқали болаларга зарур гапларни айтиб олиш мумкин.

— Ҳатто муҳаббат ҳақида ҳамми?

— Албатта. "Ошиқ Ғариб" достони асосида саҳналаштирилган жуда чиройли спектаклимиз бор. Уни кўрган бир ўқитувчи "Болаларга ҳозирдан бошлаб муҳаббат тўғрисида томоша кўрсатиб бўлмайди", деди. Нега энди бўлмас экан? Ахир, бу спектаклда Ғарибнинг фақат севгилисига эмас, онасига, дарбадарликда юрганида ватанига муҳаббати кўрсатилади-ку! Қолаверса, агар мактаб боласига бугун соф муҳаббат ҳақида гапирмасак, эртага у бошқа жойда, "бошқача муҳаббат"ни кўриши, ундан андоза олиши мумкин. Шундай бўлмайди, деб ҳеч ким кафолат бера олмайди. Умуман, бу борада узоқ баҳслашиш мумкин. Ҳар ҳолда бугун мен болалар театрида тутаётган йўл жудаям ҳалокатли эмас.

— Олимжон ака, бир вақтлар шундай гап қулоғимга чалинганди. Машҳур режиссёрлардан бири "Кўчадан тўртта мардикор олиб келиб спектакл қўя оламан", деган экан. Очиғи, бу гапдан жуда ҳайрон бўлгандим. Сиз бу ҳақда қандай фикрдасиз? Режиссёр ва актёр муносабатлари хусусида нима дея оласиз?

— Аввало шуни айтиш керакки, актёрлик касбининг режиссёрликдан ёши анча улуғ. Режиссёр деган анча кейин пайдо бўлган. Театр интеллектуаллашиб, ўз олдига катта вазифалар қўя бошлаганидан кейин, маълум ғояларни илгари сура бошлаганидан сўнг театрда режиссёрнинг роли кўтарилган. Режиссёрдан юксак билим, ўз даврининг етук кишиси бўлиш талаб қилинган ва шу тариқа у театр етакчисига айланган. Актёр ва режиссёр вазифалари ажратилган. Лекин бу актёр ҳамма вазифаларни режиссёрга юклаб қўя қолган, дегани эмас. Зеро, актёрлик санъати театрда ҳамма вақт асосий бўлган ва ҳозир ҳам шундай. Ҳақиқий актёрлик санъати бўлмаса, режиссёр ҳеч нарса қила олмайди. Бу икки касб эгаларининг ўзаро муносабатлари, ҳамкорликлари театр санъатининг савиясини белгилайди.

Баъзан "бу жуда қаттиққўл режиссёр, актёрларга имкон бермайди", ёки аксинча, "бу режиссёр актёрга хоҳлаган ишларини қилишларига қўйиб беради", деган гаплар бўлиб туради. Агар бундай "қаттиққўллик" ё "юмшоққўнгиллик" асосида профессионализм, катта маҳорат ётмас экан, демак, бу жойда мутаносиблик (гармония) бузилган ва ҳар икки ҳолатда ҳам "театр" деган ажойибот юзага келмайди. Актёр ва режиссёр "тўқнашувлари" ижод устида, маълум бир асар устида бўлса эди... Афсуски, кўпинча, қилган ишлари ҳеч нарсага арзимаса-да, "буюкликка даъвогар"лик қилувчи режиссёр ёки актёрнинг амбициялари бундай "тўқнашувлар"ни келтириб чиқариб, бутун бир жамоани издан чиқаради.

Бугунги театрда режиссёрнинг ижодий устунлиги, хусусан, савия устунлиги жуда кўп нарсани ҳал қилади. Лекин бу устунлик ҳаддидан ошиб кетса, актёр имкониятлари поймол қилиниши мумкин.

Назаримда, кейинги пайтларда актёр ўз позицияларини режиссёрга "ишониб" топшириб ёки атайлаб «режиссёр бор-ку, менга нима", деган қабилда иш тутиб, анча-мунча ютқазиб қўйди. Натижада шундай актёрлар ўз устида ишлаш, рол устида ишлаш каби асосий вазифаларини бутунлай ёки қарийб бажармай қўйдилар. Аксарият актёрлар бутқул ўқимай қўйдилар, "Интеллектуал актёр" деган тушунчадан узоқлашиб кетилди. Баъзан актёрларнинг репетицияларга тайёр эмасликлари, ролларнинг моҳиятини ўйламасликлари, ўртамиёна ёки ундан паст маҳорат "қаттиққўл" режиссёрларни келтириб чиқариши мумкин.

— Сиз ўзингизни қандай режиссёр деб ўйлайсиз. Қаттиққўлми ёки..?

— Бир неча йилдан буён театримиз актёрларидан ҳар йили битта индивидуал ижодий иш қилишларини сўрайман. Бунинг маъноси шуки, ҳар бир актёр театримиз учун оригинал бир асарни топиб, ўзлари таҳлил қилиб, ижро этишлари керак. Улар шу баҳонада изланишади, китоб ўқишади, деб умид қилдим. Бўлмади. Кейин мажбур қилдим, кейин театр билан тузадиган шартномаларининг шартларидан бирига айлантирдим. Барибир, бўлмаяпти.

Актёрларни тушунаман, тирикчилик деган гаплар бор... Бу киноя эмас, самимий гаплар. Лекин бир нарса ҳақиқатки, ҳар қандай шароитда ҳам касбнинг ўзи қонунларига, талабларига риоя қилинмас экан, касбга нисбатан беписандлик юз берар экан, қилаётган ишларимизнинг натижаси ўртамиёна бўлаверади.

Худди шундай гапларни режиссёр тўғрисида ҳам айтиш мумкин. Ўзи режиссёр деган касбнинг ҳақиқий эгалари оз бўлади. Айниқса, ҳозирги режиссёрлар билан уларнинг ўрнига келадиган ёшлар орасида катта бўшлиқ пайдо бўлаётгани мени хавотирга солади. Сизга бир воқеани айтиб берай. Ҳузуримга Санъат институтининг режиссёрлик факултетини тугатган иккита мутахассис келди. Улар билан суҳбат орасида чет эл драматургиясидан бирор асар ўқиган-ўқимаганларини сўрадим. Афсуски, иккови ҳам ҳеч нарса ўқимаган экан. Ҳа энди, у чет эл, ўзимизнинг улуғ ёзувчи Абдулла Қодирийнинг "Ўткан кунлар"ини ҳам, "Меҳробдан чаён"ини ҳам ўқимаганларига нима дейсиз! Очиғи, нима дейишга ҳайронсан. Қандай қилиб улардан тузуккина режиссёр чиқишига ишониш мумкин? Эҳтимол, бу бир бўлиб қолгандир, дерсиз. Афсуски, бундай мисоллар оз эмас.

— Бугунги театр танқидчилиги сизни қониқтирадими?

— Аввало, "театр танқидчилиги" деган тушунчага қаршиман. Театр асарларини мушоҳада қиладиган, таҳлил ва талқин қила оладиган театршунослар кўпроқ бўлиши керак. Театршуносни мен шу соҳанинг ривожланишига ёрдам берувчи биринчи дўст, деб тушунаман.

Назаримда, театршуносларимиз театрдан узоқда юриб, унга баҳо берадилар. Театршунос доимо театрнинг ичида бўлиши керак. Дунёдаги кўпгина театрларда театршунослар шу даргоҳнинг ўзида ишлайдилар, унинг фаолияти билан ҳар куни шуғулланадилар. Театр назарияси ва амалиёти жамоа билан ҳамжиҳатликда олиб борилади.

Ҳозир аксарият театршуносларимиз тақризни илгаридан маълум бир қолиб асосида ёзадилар: пиесанинг қисқа сюжети, саҳналаштирган режиссёр, актёрлар ва улар ижросига оз-моз шарҳ, саҳналаштирган рассомнинг номи, охирида бироз танқидий фикр.

Агар театршунос спектакл устида чуқур мушоҳада юритса, унинг компонентлари — режиссура, актёрлар ижроси, рассом ва бошқаларнинг ишини профессионал таҳлил қилса, саҳна асари моҳиятини театр санъатининг пухта билимдони сифатида ёритса, у театрга ёрдам берган бўлади. Театршунос жамоанинг мазкур иши бугун театр жараёнига қанчалик дахлдорлигини, ишнинг нимаси янгилигу, қандай жиҳатлари талабга жавоб бермайди, театр жамоасининг шароити қандай, агар яхши ишлар кам бўлса, унинг сабабларини чуқурроқ ўрганиб, баралла айта олиши керак, деб ўйлайман.

Бир сўз билан айтганда, театршунос бу жараённинг назоратчиси эмас, балки унинг қандай бўлишини белгилашда театр билан баравар жавобгар одам бўлиши керак. Худога шукр, бундай мутахассисларимиз, театримизнинг дўстлари бор, фақат уларнинг сафи кенгайишига умид билдираман.

— Ёш томошабинлар театрининг келажагини қандай тасаввур қиласиз?

— Болалар театрида ишлаётганимдан фахрланаман. Бугун бу театр мен учун қадрдон даргоҳга айланган. Ҳозирги кунда болалар тарбияси давлатимизнинг асосий сиёсати даражасига кўтарилди. Бу сиёсатни амалга оширишда театрга, хусусан, Ёш томошабинлар театрига ва менинг зиммамга катта вазифа юклатилганини жуда аниқ ҳис қиламан.

Юртимизда кейинги йилларда театр бинолари, санъат кошоналари қуришга 20 миллиард сўм пул сарфланибди. Бу ҳазилакам гапми? Миллий театримиз, Рус академик театри биносига кирганимда, Санъат саройларимизни кўрганимда, кўзларим қувонади. Энди болалар учун ҳам яхши бир бино қуриб берилса керак, деб умид қиламан.

Ўтган йили Германиянинг Нюрнберг шаҳрида болалар ва ёшлар театрлари режиссёрларининг халқаро симпозиумида қатнашдим. Турли мамлакатлардан келган режиссёрлар болалар театрининг бугуни ва эртаси тўғрисида тажриба алмашишди. Бу анжуман шаҳарнинг "Мумпец" болалар театри биносида ўтказилди. Бинонинг қурилиш тарзига қойил қолдим. Биринчи қаватда болалар учун турли ўйинлар ўрнатилган. Бу ўйинлар болаларнинг ақлини, фикр доираси, мушоҳада қилиш қобилиятини ривожлантиришга мўлжалланган. Иккинчи қаватда болалар ота-оналари назоратида уй-рўзғор ишлари билан шуғулланишади. Театрга болаларни фақат ота-оналар олиб келишади. Театга саёҳат спектакл кўриш, актёрлар билан учрашув билан тугайди.

Германияда 150га яқин театрлар болалар учун томошалар кўрсатишади. Болалар театрида ишлаш катта шараф. Бундай театрларнинг актёрлари бошқа театрдагиларга нисбатан кўпроқ маош олишаркан. Бизнинг Ёш томошабинлар театри мақоми қачонлардир 3-тоифали қилиб белгиланган ва театр ходимларининг маоши ҳам шунга қараб, республика тоифасидаги бошқа театрларга нисбатан 2 разряд паст. Бу масалани кўриб чиқиш учун биз бир неча бор Маданият ишлари вазирлигига, "Ўзбектеатр"га, ва аҳолини ижтимоий муҳофаза қилиш Меҳнат вазирлигига мурожаат қилдик. Қарангки, театр мақоми унда қанча "халқ артистлари" ишлаётганига боғлиқ экан.

Ёш томошабинлар театрида ўзбек театр санъатининг катта дарғалари, кўплаб халқ артистлари ишлаган. Ҳозир уларнинг сони кўп эмас. Лекин театримизнинг бугунги ижодий ишлари юртимиздаги етакчи театрлардан кам эмас. Кейинги йиллар ичида театримиз ўз олдига қўйилган ҳамма вазифаларни бажаряпти. Қолаверса, ўзбек театри шаънини ўнлаб халқаро театр фестивалларида — Европа, Осиё, Араб мамлакатларида ҳимоя қила олганидан қувонаман.

Ижодий масалалардан четга чиққаним учун узр, лекин болалар театрининг эртаси деганимизда, шу масалаларни ҳал этиш ҳам жуда муҳим. Ҳар ҳолда, болалар театри келажакда фарзандларимизнинг энг севимли даргоҳларидан бўлиб қолишига умид қиламан.

Суҳбатни Гулчеҳра УМАРОВА ёзиб олди

ТАНЛОВГА МАРҲАМАТ!

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги, "Ўзбекнаво" эстрада бирлашмаси ўзбек халқининг қадимий байрами — Наврўзга бағишланган, миллий урф-одатлар ва қадриятларни таранум этувчи, янги анъаналарни қарор топтиришга йўналтирилган ижодий ғояларнинг ранг-баранг, бадиий жиҳатдан юқори даражада бўлишини таъминлаш мақсадида 2004 йил 1 январдан 2004 йилнинг 10 февралига қадар қуйидаги йўналишлар бўйича республика

ОЧИҚ ТАНЛОВИНИ ЎТКАЗАДИ:

— Наврўз умумхалқ байрамини ўтказишга доир ижодий ғоя учун;
— пойтахтдаги асосий байрам томошасининг бадиий сценарийси учун;
— янги яратилган мусиқа асарлари учун;
— байрам томошасини саҳналаштириш режаси учун;
— энг яхши бадиий-декоратив безаш учун.

ТАНЛОВ ШАРТЛАРИ

Тавсия қилинадиган бадиий дастурлар муаллифлари танловда кўрсатилган йўналишлар бўйича якка тартибда ёки ижодий гуруҳ бўлиб қатнашишлари мумкин. Муаллифлар бадиий дастурларининг матнларида Наврўз байрамининг тарихий анъаналари, қадимий халқ ўйинлари, термалари, қўшиқлари ва фолклор-этнографик хусусиятларини байрамона руҳда ифода этишлари, Мустақиллик туфайли республикамизда рўй бераётган оламшумул ўзгаришларни,ислоҳотларни ва янгиликларни ўзига хос бадиий шаклда кўрсатишлари ҳамда уларда пойтахтимизнинг байрам ўтказиладиган Алишер Навоий номидаги мажмуаси, Ўзбекистон Миллий боғи, Тошкент шаҳри майдонлари ва сайилгоҳларини ҳисобга олишлари шарт.

Бадиий дастурлар қўлёзмалари тақриз қилинмайди ва муаллифга қайтарилмайди. Байрам бадиий дастурлари бир ярим соатга мўлжалланиши ва компьютерда ёки машинкада 3 нусхада кўчирилган бўлиб, 30-40 саҳифадан ошмаслиги лозим.

Ғолиблар ҳайъат аъзоларининг очиқ йиғилишида учдан икки фоиз овоз олиш орқали аниқланадилар. Ҳайъат танлов эълон қилинган кундан эътиборан иш бошлайди. Ҳайъат котибият белгилаган кунда йиғилиш ўтказиб, ғолибларни аниқлайди.

ТАНЛОВ ҒОЛИБЛАРИ ҚУЙИДАГИ ТАРТИБДА ТАҚДИРЛАНАДИЛАР:

Ижодий гуруҳлар учун
1 мукофот — 400000 (тўрт юз минг) сўм;
2 мукофот — 300000 (уч юз минг) сўм;
3 мукофот — 200000 (икки юз минг) сўм.

Якка тартибда иштирок этганлар учун:
1 мукофот — 150000 (юз эллик минг) сўм;
2 мукофот — 100000 (юз минг) сўм;
3 мукофот — 50000 (эллик минг) сўм.

Биринчи мукофот соҳиблари пойтахтдаги асосий байрам томошасини саҳналаштириш жараёнида қатнашиш ҳуқуқига эга бўладилар.

Танлов муассислари:

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги, "Ўзбекнаво" эстрада бирлашмаси, Ўзтелерадиокомпания, Тошкент шаҳар ҳокимлиги, Ёзувчилар уюшмаси, Бастакорлар уюшмаси, Бадиий академия, "Наврўз" халқаро жамғармаси.

Танловда иштирок этишни истаганлар 2004 йил 10 февралга қадар қуйидаги манзилга мурожаат қилишлари мумкин: 700129, Тошкент ш., Навоий кўчаси, 30-уй, Маданият ишлари вазирлиги.

Телефон: 144-63-73.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 136-56-50
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-56-50 Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93
Санъат бўлими: 136-56-48 Назм ва наср бўлими: 133-49-93

Бош муҳаррир Мурод АБДУЛЛАЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди.
Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Байрамали МУҚИМОВ
Саҳифаловчилар — Фаррух РАСУЛОВ, Шоҳруҳ ҚОСИМОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—20.00. Босишга топширилди — 21.00.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г — 861. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН